

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA RAČUNOVODSKO MERJENE USPEŠNOSTI
SLOVENSКИH BANK V ČASU FINANČNE KRIZE**

Ljubljana, oktober 2013

URŠA SCHÖNER

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Urša Schöner, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom Analiza računovodsko merjene uspešnosti slovenskih bank v času finančne krize, pripravljene v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Kavčičevo.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 01.10.2013

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 BANČNI SEKTOR IN NJEGOVE POSEBNOSTI	3
1.1 Posebnosti računovodstva v bankah	6
1.2 Bančna tveganja	8
1.2.1 Kreditno tveganje	10
1.2.2 Tržna tveganja	12
1.2.3 Obrestno tveganje.....	13
1.2.4 Operativno tveganje	14
1.2.5 Likvidnostno tveganje	14
1.3 Kapitalska ustreznost bank	15
1.4 Finančna kriza.....	19
1.4.1 Splošna opredelitev finančne krize	19
1.4.2 Vzroki za nastanek svetovne finančne krize	22
1.4.3 Posledice finančne krize.....	25
1.4.4 Reševanje krize	26
1.5 Regulacija in nadzor	31
1.5.1 EBA.....	32
1.5.2 ESCB, EVROSISTEM IN ECB.....	32
1.5.2.1 Denarna politika	33
1.5.2.2 Bančni nadzor	33
1.5.2.3 Vloga ECB v času krize.....	33
1.5.3 Banka Slovenije	34
1.6 Posebnosti poročanja bank.....	36
2 USPEŠNOST POSLOVANJA BANK	39
2.1 Splošna opredelitev spremljanja uspešnosti poslovanja	39
2.2 Posebnosti spremljanja uspešnosti bank	41
2.3 Kazalniki uspešnosti poslovanja bank	42
2.3.1 Kazalniki donosnosti	43
2.3.1.1 Dobičkonosnost lastniškega kapitala.....	43
2.3.1.2 Dobičkonosnost sredstev	44
2.3.1.3 Neto obrestna marža	44
2.3.1.4 Povezanost kazalnikov donosnosti	45
2.3.2 Kazalniki tveganja.....	46
2.3.2.1 Kazalniki likvidnosti.....	46
2.3.2.2 Kazalniki kreditnega tveganja	46
2.3.2.3 Kazalniki obrestnega tveganja.....	47
2.3.2.4 Kazalniki kapitalske ustreznosti	47
2.3.2.5 Drugi kazalniki	48
3 ANALIZA USPEŠNOSTI BANK V OBDOBJU 2008–2012	49
3.1 Predstavitev bank, vključenih v analizo	50

3.2 Analiza postavk iz izkaza finančnega položaja	51
3.3 Analiza postavk iz izkaza poslovnega izida	53
3.4 Analiza uspešnosti poslovanja s kazalniki donosnosti	54
3.5 Analiza uspešnosti poslovanja s kazalniki tveganj	58
3.6 Testiranje hipotez	66
3.6.1 Preverjanje hipoteze H_1	66
3.6.2 Preverjanje hipoteze H_2	71
3.6.3 Preverjanje hipoteze H_3	74
SKLEP	79
LITERATURA IN VIRI	82

KAZALO TABEL

Tabela 1: Vpliv tveganj na donosnost	43
Tabela 2: Višina povprečnih bruto slabih kreditov (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti bruto slabih kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012.....	68
Tabela 3: Povprečne oslabitve kreditov (v 1.000 EUR) in letna stopnja rasti oslabitev kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012.....	70
Tabela 4: CIR (povprečne vrednosti), letna stopnja rasti CIR (v %) in sprememba CIR glede na preteklo leto (v odstotnih točkah) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012.....	72
Tabela 5: Opisne statistike za količnik kapitalske ustreznosti, 2008–2012	74
Tabela 6: Uvrstitev bank v skupine glede na povprečno kapitalsko ustreznost.....	75
Tabela 7: Količnik kapitalske ustreznosti (povprečna vrednost) po skupinah bank, 2008–2012.....	76
Tabela 8: Krediti (povprečna vrednost v 1.000 EUR) in stopnja rasti kreditov (v %) v bankah z nizko in bankah z visoko kapitalsko ustreznostjo, 2008–2012.....	78

KAZALO SLIK

Slika 1: Povprečni odhodki iz oslabitev za obdobje 2008–2012 (v 1.000 EUR).....	54
Slika 2: Povprečna dobičkonosnost lastniškega kapitala za obdobje 2008–2012 (v %).....	55
Slika 3: Povprečna dobičkonosnost sredstev za obdobje 2008–2012 (v %).....	56
Slika 4: Povprečna neto obrestna marža za obdobje 2008–2012 (v %).....	57
Slika 5: Povprečna stopnja likvidnosti za obdobje 2008–2012 (v %).....	58
Slika 6: Povprečno pokritje kratkoročnih vlog nebančnega sektorja z likvidnimi sredstvi za obdobje 2008–2012 (v %)	60
Slika 7: Povprečni kazalnik slabih kreditov za obdobje 2008–2012 (v %)	61
Slika 8: Povprečno pokritje z oslabitvami in rezervacijami za obdobje 2008–2012 (v %) 62	

Slika 9: Povprečni enostavni kazalnik kapitala za obdobje 2008–2012 (v %)	63
Slika 10: Povprečni količnik kapitalske ustreznosti za obdobje 2008–2012 (v %)	64
Slika 11: Povprečni kazalnik stroškovne učinkovitosti za obdobje 2008–2012 (v %)	65
Slika 12: Povprečni bruto slabi krediti (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti bruto slabih kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012	67
Slika 13: Povprečne oslabitve vseh kreditov (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti oslabitev (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012	69
Slika 14: Sprememba v višini bruto slabih kreditov in oslabitev med letoma 2008 in 2012	69
Slika 15: Primerjava CIR (povprečne vrednosti) v državnih in zasebnih bankah, v %, 2008–2012	71
Slika 16: Sprememba CIR (v odstotnih točkah) v bankah v večinski državni lasti, 2008–2010 in 2010–2012	73
Slika 17: Sprememba CIR (v odstotnih točkah) v bankah v zasebni lasti, 2008–2010 in 2010–2012	74
Slika 18: Količnik kapitalske ustreznosti po skupinah bank med letoma 2008 in 2012	75
Slika 19: Povprečni krediti (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti kreditov (v %) v bankah z nizko in bankah z visoko kapitalsko ustreznostjo, 2008–2012	77
Slika 20: Sprememba kreditiranja med letoma 2008 in 2012 (v %) in povprečni količnik kapitalske ustreznosti	78

UVOD

Trenutna finančna kriza, ki se je sredi leta 2007 začela v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) s pokom nepremičninskega balona, se je na mednarodni ravni pokazala prav v okrnjenem delovanju bančnih sistemov. Prizadela je tudi slovenske banke, a ne zaradi previsokih naložb v strukturirane kreditne instrumente in nelikvidne ameriške vrednostne papirje, temveč zaradi težav na strani virov financiranja (Košak, 2009, str. 10). Zaradi padca vrednosti nepremičnin so ljudje izgubljali svoje premoženje, banke pa so bile prisiljene narediti ogromne odpise vrednosti, kar je povzročilo velike izgube (Financial Crisis Inquiry Commission, 2011, str. 389). Finančna kriza se je v gospodarstvo prelila preko kreditnega krča. Znižalo se je kreditiranje gospodarstva, zato podjetja niso imela več denarja za financiranje svojega poslovanja, vključno s plačami zaposlenih. Finančne težave v gospodarstvu so pripeljale do množičnih odpuščanj in s tem do visoke stopnje brezposelnosti. Zaradi slabših razmer v gospodarstvu se je začela slabšati tudi kakovost kreditnega portfelja bank. Slabše bonitete terjatev so narekovale dodatno oblikovanje oslabitev in rezervacij, ki so povzročile ogromne izgube bančnega sektorja.

Finančna kriza, ki je povzročila nezaupanje in nestabilnost na finančnih trgih, je prisilila Evropsko centralno banko (v nadaljevanju ECB) v izvajanje ukrepov za reševanje likvidnostnih težav bank. ECB je poskušala umiriti razmere na finančnih trgih z znižanjem ključne obrestne mere, uvedbo operacij dodajanja likvidnosti v obtok po fiksnih obrestnih merah in v neomejenem obsegu ter znižanjem stopnje obvezne rezerve. Nestandardni ukrepi niso pokazali pravih učinkov prav zaradi prevelikega nezaupanja na medbančnih trgih (Jursinovič, Kos, & Mozetič, 2012, str. 20–22).

Eden od vzrokov izbruha finančne krize sta bila tudi pomanjkljiva regulacija finančnih trgov ter nadzor nad njimi in njihovimi produkti. V tako veliki skupnosti, kot je Evropska unija (v nadaljevanju EU), sta za zagotavljanje stabilnosti finančnega sistema nujno potrebna enoten regulator in povezovanje nacionalnih nadzornikov. Zato so bili evropski regulatorni organi prisiljeni v spremembo dosedanjih smernic in pravil. Z namenom preprečevanja in hitrega prepoznavanja prihodnjih kriz je bilo ustanovljenih kar nekaj novih institucij, ki bodo v prihodnje bedele nad poslovanjem evropskih bank.

V obdobju pred finančno krizo so banke pri svojem poslovanju, zaradi želje po višjih dobičkih, prevzemale prevelika tveganja. S tem so ustvarile tudi višjo potencialno izgubo, ki se je izkazala za realno šele ob izbruhu krize. Banka mora pri svojem poslovanju iskati optimalno ravnotežje med tveganji in donosnostjo (Skubic, 2000, str. 139). Izbrati mora tisto razmerje, ki ji bo še zagotavljalo pričakovano donosnost, a ji hkrati ne bo povzročalo prevelikih izgub zaradi prevzetih tveganj. Na podlagi te trditve so se izoblikovali tudi kazalniki ocenjevanja uspešnosti poslovanja bank, ki jih bančni strokovnjaki (Kobe, 1997a, str. 12) delijo na kazalnike donosnosti in kazalnike tveganja.

Namen in cilji magistrskega dela. Namen magistrskega dela je izmeriti, primerjati in analizirati kazalnike uspešnosti vsake posamezne banke oziroma skupin bank v slovenskem bančnem sistemu v času krize, torej v obdobju 2008–2012. Uspešnost bank presojam s pomočjo kazalnikov, ki jih glede na razmerje med donosnostjo in tveganjem pri poslovanju bank delim na kazalnike donosnosti in kazalnike tveganja. Z analizo poslovanja bank želim analizirati vpliv finančne krize na uspešnost poslovanja slovenskih bank. Skušam še ugotoviti, kako so se posamezne banke na krizo odzvale, kakšne rešitve so vpeljale v svoje poslovanje in kako je to vplivalo na njihove računovodske izkaze.

Cilji magistrskega dela izhajajo iz opredeljenega namena dela in so naslednji. Z uporabo domače in tuje literature opredelim posebnosti bančnega sistema ter proučim tudi spremembe, ki so zaradi finančne krize vplivale na bančni sektor. Opredelim uspešnost in merjenje uspešnosti poslovanja bank z različnimi kazalniki. Nadalje analiziram izkaze finančnega položaja, poslovnega izida in kazalnike uspešnosti slovenskih bank v obdobju 2008–2012; iz česar sledi primerjava podatkov po obravnavanih letih, med posameznimi bankami oziroma skupinami bank in s celotnim bančnim sistemom. Ne nazadnje z uporabo navedenih podatkov preverim postavljene hipoteze.

Temeljna teza magistrskega dela je, da se je uspešnost poslovanja bank v času krize poslabšala, pri čemer je bil negativni učinek na uspešnost večji pri bankah v državni lasti.

Temeljno tezo preverjam s preizkusom naslednjih hipotez:

H₁: Banke v večinski državni lasti so imele v času krize višji porast slabih terjatev, zato so posledično oblikovale tudi višje oslabitve kot banke v zasebni lasti.

H₂: Banke v zasebni lasti so v času krize bolj nižale stroške (delež stroškov v prihodkih) oziroma so hitreje nižale stroške glede na nižanje prihodkov kot banke v večinski državni lasti.

H₃: Banke, ki so imele nižjo kapitalno ustreznost, so v času krize bolj zaostriale kreditne pogoje; njihovo kreditiranje se je bolj znižalo kot v bankah z višjo kapitalno ustreznostjo.

Metode proučevanja. Magistrsko delo je vsebinsko razdeljeno na dva dela, teoretičnega in empiričnega. Teoretični del je deduktivne narave ter temelji na deskriptivnem in analitičnem raziskovanju. V njem opredeljujem bančni sektor in njegove posebnosti ter značilnosti finančne krize. Posebno pozornost namenjam presojanju uspešnosti poslovanja bank. Obravnavane teme proučujem na podlagi poglobljenega pregleda strokovne literature, znanstvenih razprav ter člankov domačih in tujih strokovnjakov. Pri tem uporabljам metode raziskovanja, kot so opisovanje, razvrščanje, primerjanje, analiza in sinteza. Izmed množice stališč, opredelitev in spoznanj z metodo selekcije izberem tista, ki se mi po lastni presoji zdijo najpomembnejša glede na zadani namen.

V empiričnem delu magistrskega dela z analitičnim pristopom preverjam predhodno zastavljene hipoteze in temeljno tezo. Empirična analiza temelji na podatkih oziroma kazalnikih uspešnosti vseh bank v Republiki Sloveniji v času krize, tj. v obdobju 2008–2012, in je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu empirične analize se osredotočam na analizo postavk iz izkaza finančnega položaja in poslovnega izida ter analizo uspešnosti poslovanja s kazalniki donosnosti in kazalniki tveganj z opisnimi statistikami. Pri analizi banke glede na lastništvo razdelim v tri skupine, tj. tiste v večinski državni lasti, v večinski tuji lasti in druge domače banke. V drugem delu empirične analize se osredotočim na preverjanje zastavljenih hipotez in temeljne teze, pri tem pa banke razdelim v dve skupini: tiste v večinski državni lasti in tiste v zasebni lasti. Pri analizi uporabljam ustrezne opisne statistične metode, razlike med skupinama bank pa analiziram z uporabo neparametričnega Mann-Whitneyjevega U-testa. Pri empirični analizi in interpretaciji rezultatov analize uporabljam metode induktivnega in deduktivnega sklepanja ter metodo sinteze.

Pri izdelavi magistrskega dela uporabljam teoretična znanja, pridobljena med znanstvenim magistrskim študijem, in znanja, ki sem jih pridobila pri delu v banki, predvsem na področju računovodskega poročanja.

Vsebinska zasnova magistrskega dela. Magistrsko delo poleg uvoda in sklepa zajema tri vsebinske dele. V prvem poglavju predstavljam tako finančne kot računovodske posebnosti poslovanja bank. Prikazujem spremembe v bančnem sistemu, ki so nastale zaradi finančne krize. Slednjo tudi opredeljujem ter navedem vzroke njenega nastanka in posledice.

V drugem delu najprej predstavljam splošna dejstva o uspešnosti poslovanja in osnovne načine presojanja uspešnosti poslovanja. Nato analiziram različne poglede in metode pri merjenju uspešnosti bank. Podrobneje predstavljam tisto metodo, na kateri temelji tudi moja raziskava.

Tretje poglavje zajema empirično analizo vpliva finančne krize na uspešnost poslovanja slovenskih bank. Pri tem analiziram izkaze finančnega položaja in poslovnega izida ter kazalnike uspešnosti slovenskih bank v obdobju 2008–2012. Kazalnike uspešnosti delim na dva vsebinska dela, in sicer na kazalnike donosnosti in kazalnike tveganja. S pridobljenimi podatki testiram še postavljene hipoteze in podam končno mnenje. V sklepu povzemam glavne ugotovitve magistrskega dela.

1 BANČNI SEKTOR IN NJEGOVE POSEBNOSTI

Dimovski in Gregoričeva (2000, str. 8) opredeljujeta poslovne banke kot finančne institucije, ki sprejemajo vloge in odobravajo kredite, torej delujejo kot posrednik pri prenosu sredstev od varčevalcev k investitorjem. Čeprav danes banke izgubljajo osrednjo vlogo tradicionalnega finančnega posredništva, saj večino takšnih storitev lahko opravljajo

tudi nebančne finančne institucije, kot so vzajemni in pokojninski skladi, opravljajo poslovne banke tudi druge funkcije finančne narave, po katerih se ločijo od ostalih finančnih posrednikov. Banke opravljajo storitve plačilnega prometa znotraj države in v tujini ter izdajajo garancije strankam, ki tako dosežejo boljši položaj pri svojih poslovnih partnerjih. Posebnost se kaže tudi v državnem jamstvu za depozite in nadzoru centralne banke nad njihovim poslovanjem.

Matthews in Thompson (2008, str. 77–78) pravita, da se banke razlikujejo od drugih nefinančnih podjetij zaradi svojega denarnega mehanizma, ki jim omogoča, da pritegnejo depozite, s katerimi financirajo nadaljnje naložbe. Razlikujejo se s tem, da sodelujejo v plačilnih mehanizmih, ter s poudarjanjem pomembnosti funkcije merjenja vrednosti denarja in sposobnostjo spodbujanja funkcije kot hranilca vrednosti. Drugačnost se kaže tudi pri finančnem vzvodu, ki je precej višji kot pri ostalih podjetjih. Dolg banke je včasih 9-krat večji od njenega lastniškega kapitala. Obstoj centralne banke s funkcijo kreditodajalca v skrajni sili je očitna razlaga, zakaj banke lahko funkcionirajo s tovrstno strukturo. Dejstvo, da banke poslujejo z nenavadno visokim razmerjem med dolgom in lastniškim kapitalom, nam pove, da varuhi plačilnega sistema – centralne banke – mislijo, da so komercialne banke nekaj posebnega. Posebnosti bank pa tiči v tem, da se teorija o bankah razlikuje od običajne ekonomske teorije, ki velja za ostala podjetja.

Posebnosti pri poslovanju bank v primerjavi z nefinančnimi poslovnimi sistemi se kažejo v (Turk et al., 1995, str. 123):

- velikem številu dolžniško-upniških razmerij,
- raznovrstnosti poslovnih dogodkov,
- velikem številu istovrstnih opravil,
- udeležbi velikega števila zaposlenih pri istem poslu ter
- potrebi po hitrosti in pravočasnosti.

Navedene značilnosti zahtevajo vzpostavitev številnih oblik nadzora, ravno zato so banke najbolj regulirana in nadzorovana institucija.

Zaradi posebnosti bančne dejavnosti in vpletenosti bank v celotno gospodarsko sfero morajo banke pri svojem delovanju spoštovati temeljna načela poslovanja, ki zajemajo načela likvidnosti, varnosti in dobičkonosnosti (Bitenc, 2009, str. 11–13; Dimovski & Gregorič, 2000, str. 9; Filipič & Markovič Hribernik, 1998, str. 132–137).

Načelo likvidnosti je najpomembnejše tako za banko samo kot za celotno gospodarstvo, saj so posledice nelikvidnosti lahko usodne, prav zato se imenuje tudi »zlato bančno pravilo«. Likvidnost je opredeljena kot sposobnost sprotnega poravnavanja obveznosti, ko te zapadejo v plačilo. To pomeni, da je banka ob zapadlosti sposobna vrniti vložena sredstva strank in hkrati izplačati že odobrena posojila (Ribnikar, 1999, str. 93). Načelo likvidnosti

torej narekuje časovno usklajenost sredstev z obveznostmi do virov sredstev. Že Zakon o bančništvu (Ur.l. RS, št. 99/2010-UPB5 (52/2011 popr.), 9/2011-ZPlaSS-B, 35/2011, 59/2011, 85/2011, 48/2012, 105/2012, v nadaljevanju ZBan-1) zahteva, da mora banka poslovati tako, da je v vsakem trenutku sposobna pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti, torej likvidna, in da je trajno sposobna izpolniti vse svoje obveznosti, torej solventna. Banka mora torej v vsakem trenutku zagotavljati ustrezno likvidnostno pozicijo, ki je predvidena potreba banke po likvidnih sredstvih, izražena kot razmerje med dejanskimi in potencialnimi viri likvidnosti ter dejansko in potencialno porabo likvidnostnih sredstev v istem obdobju. Banka izračunava likvidnostno pozicijo s količnikom likvidnosti, ki predstavlja razmerje med vsoto finančnih sredstev v domači in tuji valuti ter vsoto virov sredstev v domači in tuji valuti, glede na preostalo zapadlost. Sklep o minimalnih zahtevah za zagotavljanje ustrezne likvidnostne pozicije bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 28/2007, 55/2007, 83/2007, 74/2011, 26/2012) od bank zahteva, da njihov količnik likvidnosti prvega razreda, ki zajema finančna sredstva in vire sredstev s preostalo zapadlostjo do 30 dni, zavzema vrednost najmanj 1.

Poleg načela likvidnosti mora banka pri svojem poslovanju spoštovati tudi načelo varnosti. V ta namen mora spremljati kreditno sposobnost svojih kreditojemalcev in pri odobritvi kredita zahtevati ustrezna zavarovanja. Osnovni instrument zagotavljanja varnosti in tudi likvidnosti je obvezna rezerva, ki jo predpisuje centralna banka. Le-ta ima močan vpliv na poslovanje bank, ker določa osnovo in višino obvezne rezerve, s tem pa vpliva na kreditni potencial banke, saj ta ne sme plasirati vseh pridobljenih vlog v kredite. Banke se pri svojem poslovanju srečujejo z vrsto različnih tveganj. Zaradi same bančne dejavnosti je obvladovanje tveganj tesno povezan pojem z načelom zagotavljanja varnosti, saj je način obvladovanja bančnih tveganj ena od osnovnih komponent skrbnega in varnega upravljanja banke predvsem v smislu iskanja optimalnega razmerja med donosom ter tveganjem pri posameznem finančnem sredstvu in portfelju finančnih sredstev kot celoti. Dodaten vir zaupanja nudi tudi država, saj s sistemom jamstva vlog garantira malim depozitarjem izplačilo nadomestila do 100.000 evrov. Po Direktivi 94/19/ES sistemi zajamčenih vlog trenutno obstajajo v vseh državah članicah EU.

Osnovni cilj bančnega poslovanja je maksimiranje svoje vrednosti, to je trenutne vrednosti sredstev v aktivih in sedanje vrednosti bodočih priložnosti. Pri uresničevanju načela dobičkonosnosti oziroma rentabilnosti banka s svojimi aktivnostmi želi dosegati maksimalni poslovni izid s čim manj vloženimi sredstvi, zato poskuša usmerjati svoja sredstva v čim bolj dobičkonosne naložbe. Ker deluje banka kot delniška družba, je ustanovljena z namenom doseganja maksimalne rasti vrednosti svojih delnic, vendar pri sprejemljivem tveganju. To pomeni, da mora zadovoljevati cilje vseh interesnih skupin, delovati v skladu z zakonodajo in zagotavljati varnost svojega poslovanja (Rose, 1999, str. 155–159). Negativno na dobičkonosnost vpliva tudi večja zahteva po likvidnosti banke, saj je bolj likvidna naložba tudi manj donosnejša. Ker se omenjena načela med seboj

izključujejo, mora banka pri opravljanju svoje dejavnosti najti predvsem neko optimalno razmerje upoštevanja temeljnih načel.

1.1 Posebnosti računovodstva v bankah

Ker se poslovanje bank razlikuje od poslovanja drugih nefinančnih podjetij, to postavlja pred banke tudi zahteve po posebnih računovodskih rešitvah in posebnem računovodskem poročanju (Turk, Kavčič, Koželj & Kokotec Novak, 1996, str. 206). Banke morajo voditi poslovne knjige ter izdelati letno in konsolidirano letno poročilo po Zakonu o gospodarskih družbah (Ur.l. RS, št. 65/2009-UPB3, 83/2009 Odl.US: U-I-165/08-10, Up-1772/08-14, Up-379/09-8, 33/2011, 91/2011, 100/2011 Skl.US: U-I-311/11-5, 32/2012, 57/2012, 44/2013 Odl.US: U-I-311/11-16, v nadaljevanju ZGD-1), Mednarodnih standardih računovodskega poročanja (v nadaljevanju MSRP) ter drugih predpisih, ki jih določa Banka Slovenije (Sklep o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic, Ur.l. RS, št. 17/2012).

Bobek (1995, str. 183–184) pravi, da za najpomembnejši del bančnega računovodstva velja bančno knjigovodstvo, na katerem temeljijo priprava računovodskih izkazov, obračun stroškov ter analiza in planiranje poslovanja. Bančno knjigovodstvo je posebno knjigovodstvo, prilagojeno bančnim poslom, in se od knjigovodstva drugih podjetij razlikuje v naslednjih značilnostih:

- v banki spada knjiženje k njeni tekoči glavni dejavnosti, v podjetju pa le k delu poslovne dejavnosti;
- dohodek bank izhaja iz obresti in provizij, podjetja ustvarjajo dohodek iz drugih virov;
- banke se ukvarjajo s kreditnimi in denarnimi posli, zato je predmet knjigovodske dejavnosti denar in ne blago;
- bančna sredstva so večinoma tuja, podjetja pa poslujejo večinoma z lastnimi sredstvi;
- knjigovodstvo bank mora biti sprotno in pravočasno, prav tako morajo redno sestavljati računovodska poročila.

Do marca 2012 so morale banke voditi svoje knjigovodstvo po sistemu enotnih računov. Banke so tako svoja sredstva, obveznosti in kapital, prihodke in odhodke ter ugotavljanje in razporeditev čistega poslovnega izida poslovnega leta izkazovale na predpisanih trištevilkah oziroma štirištevilkah računih kontnega okvira. Enotni kontni okvir je bil tudi podlaga za izdelavo računovodskih izkazov. S spremembo Sklepa o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 17/2012) pa lahko banke vodijo svojo glavno knjigo po internem kontnem okviru, vendar morajo vseeno izkazovati knjigovodske postavke v skladu z njihovo vsebino in vsebinsko opredelitvijo postavk, šifrantov in vrednostnih podatkov, ki so določeni v navodilu za poročilo o knjigovodskih postavkah z obrestnimi merami (poročilo BS1S). Novo poročilo je hkrati tudi podlaga za izdelovanje

predpisanih računovodskih izkazov, torej izkaza finančnega položaja, izkaza poslovnega izida in izkaza vseobsegajočega donosa.

Dimovski in Gregoričeva (2000, str. 51) pravita, da so informacije o finančnem položaju banke in uspešnosti njenega poslovanja ključnega pomena pri odločitvah tako potencialnih lastnikov kot tudi varčevalcev. Potencialni lastniki potrebujejo informacije pri odločitvah o nakupu kapitalskega deleža, varčevalci pa se odločajo o tem, ali naj banki zaupajo svoje prihranke. Zanesljive in primerljive informacije o poslovanju banke potrebujejo tudi ostale poslovne banke, s katerimi ima banka poslovne odnose, ter seveda centralna banka pri njihovem nadziranju in zagotavljanju stabilnosti celotnega bančnega sistema.

Razlika med poslovanjem bank in drugimi nefinančnimi sistemi se zaradi narave poslovanja odraža tudi v računovodskih izkazih, torej v izkazu finančnega položaja in izkazu poslovnega izida (Dimovski, 1999, str. 19; Glogovšek, 2008, str. 286–289; Koch & MacDonald, 2000, str. 95–109). Največji del bančne bilančne aktive predstavljajo finančne naložbe v obliki terjatev do kreditojemalcev, kar prinaša visok delež prihodkov iz obresti. Za izvajanje svoje osnovne dejavnosti ne potrebujejo veliko osnovnih sredstev, kar posledično prinaša nizke fiksne stroške. Na pasivni strani svojih bilanc banke izkazujejo visoke deleže predvsem kratkoročnih obveznosti, saj so depoziti večinoma na vpogled ali vezani za kratkoročno obdobje. Med obveznostmi do virov sredstev imajo banke malo lastniškega kapitala in posledično velik finančni vzvod, ki sicer povečuje dobičkonosnost kapitala, vendar hkrati povečuje občutljivost bank na finančna tveganja. Lastniški kapital bank opravlja pomembno funkcijo zavarovanja finančnih naložb banke. Več o kapitalski ustreznosti bank prikazujem v tretji točki tega poglavja. Dejavnost banke, ki se v izkazu finančnega položaja odrazi kot denarno premoženje, vpliva tudi na izkaz poslovnega izida, v katerem prevladujejo prihodki in odhodki iz obresti. Posebnost bančnega poslovanja predstavljajo tudi zunajbilančne postavke, ki zajemajo prevzete finančne obveznosti, kot so odobreni krediti, limiti in kreditne linije ter potencialne obveznosti iz naslova danih jamstev in akreditivov.

Značilna kategorija bančnega poslovanja so tudi oslabitve in rezervacije. Banka jih v namene zavarovanja pred bodočimi izgubami mora oblikovati glede na tveganja, ki izhajajo iz posameznih poslov njenega poslovanja. Oslabitve in rezervacije, ki se ugotavljajo posamično ali skupinsko, se oblikujejo za del terjatev, za katere se ocenjuje, da ne bodo poplačane. Gre torej za ustvarjanje rezerv na podlagi ocene, kolikšne izgube bi lahko banka imela s posamezno naložbo. MRS 39 (Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2008, str. 284) določa, da je finančno sredstvo oslabiljeno in izgube nastanejo le, če obstajajo nepristranski dokazi o oslabitvi kot posledica enega ali več dogodkov, ki so nastali po začetnem pripoznanju sredstva in imajo vpliv na prihodnje denarne tokove. Znesek posamične oslabitve se izmeri kot razlika med knjigovodsko vrednostjo sredstva in njegovo sedanjo vrednostjo prihodnjih denarnih tokov, ugotovljeno na osnovi izvirne efektivne obrestne mere; v primeru spremenljive obrestne mere pa na

osnovi trenutno veljavne obrestne mere. Skupinsko ocenjene oslabitve in rezervacije se ugotavljajo na podlagi ocen pričakovanih izgub, izdelanih na podlagi razpoložljivih preteklih podatkov o verjetnosti nastanka neplačil in stopenj poplačila. Oblikovane oslabitve in rezervacije imajo vpliv na izkaz finančnega položaja, saj se knjigovodska vrednost sredstva zmanjša z uporabo konta popravka vrednosti, kar zmanjšuje bruto izpostavljenost banke in se prikaže kot izguba v izkazu poslovnega izida.

Vloga računovodstva v banki ni omejena le na operativne naloge. Glogovšek (2008, str. 281–286) poudarja, da je računovodstvo kot del komunikacijskega sistema tudi glavni vir informacij za sistem vodenja in odločanja v banki. Izračunavanje planiranih vrednosti predstavlja zagotavljanje informacij o ciljnih rezultatih na posameznih področjih odgovornosti. Računovodstvo se zato lahko označi kot sistem pridobivanja, shranjevanja in obdelave informacij. Naloge managementa so v okviru vodenja banke predvsem odločanje, pretvorba odločitev v aktivnosti in nadzor nad rezultati. V ta namen računovodstvo predstavlja tudi instrument odločanja, saj zagotavlja informacije o planiranju, vodenju in nadzoru, torej informacije, ki tvorijo temelje za odločitve managementa.

1.2 Bančna tveganja

Tveganja predstavljajo verjetnost, da bodo dogodki v prihodnosti vplivali na poslovanje in stabilnost banke oziroma na njene prihodke in kapital. Iz narave dejavnosti bančnega poslovanja izhajajo več vrst tveganj, ki so po vsebini in obsegu različna. Glede na dejavnost, velikost, organiziranost in poslovno kulturo bank obstajajo različni obsegi prevzemanja tveganj (Banka Slovenije, 2007, str. 11). Krumberger (2000, str. 72) pravi, da je banka že po naravi »proizvajalec tveganj«, saj tveganje sprejema ter ga transformira in preoblikuje v bančne produkte in storitve. V literaturi teoretiki navajajo različne klasifikacije bančnih tveganj, vendar so si le-te vsebinsko podobne.

Saunders (2000, str. 103) razvršča najpomembnejše vrste tveganj finančnih institucij na:

- tveganje spremembe obrestne mere,
- tržno tveganje,
- kreditno tveganje,
- zunajbilančno tveganje,
- tehnološko in operativno tveganje,
- tveganje spremembe deviznega tečaja,
- deželno tveganje,
- likvidnostno tveganje,
- tveganje nesolventnosti.

Mednarodni denarni sklad deli bančna tveganja na (Krumberger, 2000, str. 73):

- kreditno tveganje, znotraj katerega je treba opozoriti na veliko izpostavljenost, koncentracijo in kreditiranje povezanih oseb;
- deželno tveganje;
- tržno tveganje;
- tveganje spremembe obrestne mere;
- likvidnostno tveganje;
- operativno tveganje;
- pravno tveganje ter
- tveganje izgube dobrega imena.

Matthews in Thompson (2008, str. 209) izpostavljata le tri glavna tveganja, ki izvirajo iz osnovne dejavnosti oziroma bilančnega dela poslovanja bank. Tveganja, povezana s kategorijami, izkazanimi v bančni knjigi, so: kreditno, likvidnostno in obrestno tveganje. Avtorja pravita, da zunajbilančne aktivnosti, med katere uvrščata sekundarno dejavnost banke pri trgovanju z vrednostnimi papirji, valutnimi tečaji in izvedenimi finančnimi instrumenti, generirajo še tržna tveganja.

Sklep o upravljanju s tveganji in izvajanju procesa ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice (Ur.l. RS, št. 135/2006, 28/2007, 104/2007, 85/2010, 62/2011, 3/2013) v 5. členu določa slovenskim bankam splošne standarde upravljanja¹ z naslednjimi najpomembnejšimi bančnimi tveganji:

- kreditno tveganje,
- tržna tveganja,
- obrestno tveganje,
- operativno tveganje in
- likvidnostno tveganje.

Banke morajo učinkovito obvladovati svojo izpostavljenost bančnim tveganjem, saj jih lahko v nasprotnem primeru prevelika izpostavljenost pripelje do izgub. ZBan-1 v 108. členu določa, da »upravljanje s tveganji obsega ugotavljanje, merjenje oziroma ocenjevanje, obvladovanje in spremljanje tveganj, vključno s poročanjem o tveganjih, ki jim banka je ali bi jim lahko bila izpostavljena pri svojem poslovanju.« Pirtovšek in Kristl (2002, str. 61) menita, da učinkovito obvladovanje bančnih tveganj zahteva razumevanje,

¹ V bančnem sektorju se v povezavi s tveganji pojem upravljanja napačno uporablja. Upravljanje namreč pomeni »oblast v organizaciji, ki določa cilje, splošno poslovno politiko in druge važnejše odločitve, tudi ocenjevanje in razdeljevanje čistega dobička ter zastopa, varuje in razvija interese lastnikov ali njihovih predstavnikov. Obsega prizadevanje za oplemenitenje lastnine in zagotavljanje ugodnosti iz tega naslova, ki ostane v rokah lastnikov kapitala, vloženega v organizacijo« (Turk, 2000, str. 771). Zaradi napačne uporabe v magistrskem delu navajam pojem obvladovanja, razen v primerih, ko gre za neposredne citate.

izkušnost in uspešnost analitikov, managementa in nadzornikov. V procesu obvladovanja tveganj banke zavestno prevzemajo tista tveganja, ki so jih sposobne obvladovati, in to v takem obsegu, ki ob ustrezni premiji za prevzeta tveganja vodi do najvišje vrednosti bančnih delnic. Neobvladovanje bančnih tveganj lahko ogrozi finančno stabilnost, kar dokazuje trenutna finančna kriza, ki delno izhaja ravno iz neučinkovitega obvladovanja tveganj.

1.2.1 Kreditno tveganje

Kreditno tveganje pomeni, da kreditojemalec ne bo sposoben ali ne bo pripravljen poravnati svojih obveznosti. To je torej tveganje, da upnik ne bo dobil poplačanih obresti, glavnice ali obojega v takem roku in višini, kot sta bila dogovorjena ob sklenitvi posla. Skoraj vse bančne transakcije so povezane s kreditnim tveganjem, za katerega velja splošno pravilo, da dlje kot terjatev traja, večje je tveganje (Bobek, 1995, str. 71).

Saunders in Cornett (2006, str. 32) pravita, da so poslovne banke najbolj izpostavljene kreditnemu tveganju. Razlog za to je predvsem v visokem finančnem vzvodu bank, kar pomeni, da banke vodijo politiko financiranja z nizkim lastniškim kapitalom glede na celotne obveznosti do virov sredstev. To pomeni, da lahko že razmeroma majhno število neplačanih posojil vodi v nesolventnost banke.

V ZBan-1 je kreditno tveganje opredeljeno kot »tveganje nastanka izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika do banke.«

Pri vsakem kreditiranju prevzame banka tveganje, da dolžnik ob zapadlosti ne bo mogel v celoti vrniti glavnice in pripadajočih obresti (Dimovski, 1999, str. 43). Zato mora banka zmanjševati to tveganje, tako da omeji slaba posojila z analizo kreditne sposobnosti kreditojemalca in glede na velikost tveganja določi višino obrestne mere ter oblikuje rezervacije. Poleg tega mora banka pozorno spremljati potek vračanja kredita in kredit tudi ustrezno zavarovati.

Bessis (2002, str. 435–440) obravnava tri vrste kreditnih podtveganj:

- Tveganje izpostavljenosti banke. To tveganje predstavlja nedoločenost prihodnje situacije zaradi negotovosti pri odplačevanju kreditov. Najpogosteje se pojavijo take težave, če je kredit oblikovan tako, da koristnik črpa odobreni kredit toliko, kolikor trenutno potrebuje. To pomeni, da z banko določita kritično mejo, do katere lahko kreditojemalec črpa sredstva po lastnih potrebah. Na te zneske so časovno vezana vračila, ki zatorej niso fiksno opredeljena.
- Tveganje neizpolnjevanja obveznosti. Verjetnost neizpolnjevanja obveznosti je določena z dvema dejavnikoma, in sicer s kreditno sposobnostjo kreditojemalca in

rokom trajanja kreditnega odnosa. Pri višje razvrščenem kreditojemalcu obstaja manjša verjetnost, da posojila ne bo mogel vrniti. Na daljši rok obstaja večja verjetnost, da se bo kreditna sposobnost kreditojemalca poslabšala. Zato obstaja tudi verjetnost, da svoje obveznosti ne bo izpolnil (Smithson, 1998, str. 390).

- Tveganje izterjave neplačanega dolga. Banka od kreditojemalca zahteva določene instrumente za zavarovanje kredita, preden ga sploh odobri. Tveganje izterjave neplačanega dolga pomeni, da banka, če kreditojemalec ne bo poravnal svojih obveznosti, ne bo mogla poplačati nastale izgube s prodajo teh instrumentov. Lahko se namreč zgodi, da določen instrument zavarovanja, ki je bil v trenutku odobritve kredita primeren, postane neprimeren, npr. zaradi sprememb na trgu. To pa lahko privede do tega, da banka zaradi spremenjenih okoliščin ne bo mogla izterjati dolga (Smithson, 1998, str. 393).

Velikokrat se zgodi, da so banke glede na celoten kreditni portfelj preveč izpostavljene bodisi eni sami stranki, eni panogi, eni regiji bodisi določeni vrsti kreditov. Kreditno tveganje se povečuje, če je bančni portfelj koncentriran na (Majič, 1999, str. 3):

- določenega kreditojemalca (splošno kreditno tveganje),
- določeno področje (deželno tveganje),
- določeno panogo (poslovno tveganje).

Splošno kreditno tveganje oziroma izpostavljenost banke do posamezne stranke predstavlja prikaz največje možne izgube banke v primeru, da kreditojemalec ne poravnava svojih obveznosti. Velika kreditna izpostavljenost je izpostavljenost banke do posamezne osebe ali skupine povezanih oseb, če presega 10 % kapitala banke. Najvišja dovoljena izpostavljenost banke do posamezne osebe pa ne sme presegati 25 % kapitala banke (Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic, Ur.l. RS, št. 85/2010, 34/2011).

Deželno tveganje kot del kreditnega tveganja pomeni za banko tveganje, da kreditojemalec zaradi zunanjetrgovinskih omejitev (npr. omejitve prometa s tujimi valutami ali pomanjkanja tujih valut) ne bo mogel poravnati svoje obveznosti, lahko pa pomeni tudi tveganje izgube vrednosti naložb zaradi političnih pretresov ali gospodarskih zlomov v posameznih regijah.

Poslovno tveganje je posebno kreditno tveganje, ko skupina kreditojemalcev ni sposobna poplačati obveznosti zaradi negativnega vpliva svetovnega, regionalnega ali državnega gospodarskega razvoja na določeno dejavnost.

Saunders (2000, str. 203–217) meni, da je merjenje kreditnega tveganja odločilno za oblikovanje pravilne cene kredita in postavitev ustreznih limitov zadolžitve za posamezno stranko. Najpomembnejši del postopka merjenja kreditnega tveganja je statistična

ugotovitev verjetnosti neplačila. Izračuni temeljijo na najrazličnejših možnih modelih izračunavanja verjetnosti, ki segajo vse od kvantitativnih pa do precej kvalitativnih analiz. Njihov končni rezultat je bodisi izračun verjetnosti neplačila dolga bodisi razvrstitev strank banke v določene razrede tveganosti, ki jim banke že vnaprej pripišejo statistične količnike verjetnosti neizpolnitve obveznosti. Z merjenjem kreditnega tveganja se banka odloči, ali bo odobrila kredit in na podlagi tega oblikovala ustrezne rezervacije.

Način prevzemanja in obvladovanja kreditnih tveganj je ena od osnovnih komponent skrbnega in varnega poslovanja banke predvsem v smislu iskanja optimalnega razmerja med donosom in tveganjem pri posameznem finančnem sredstvu in portfelju finančnih sredstev kot celoti. Ker predstavlja v večini bank kreditno tveganje največji delež tveganj pri njihovem poslovanju, je njegovo ugotavljanje, merjenje, obvladovanje ter spremljanje pomemben znak finančne skrbnosti in kakovosti banke na vseh področjih. Kultura prevzemanja kreditnega tveganja se kaže v načelih, ciljih in strategiji banke. Ta nadalje determinira odnos uprave in zaposlenih do kreditnega tveganja, določitev ravni pooblastil, objektivnost in konsistentnost pri izmenjavi informacij ter pri obravnavi strank (Banka Slovenije, 2007, str. 24).

1.2.2 Tržna tveganja

Bessis (2002, str. 18–19) opredeljuje tržno tveganje kot tveganje izgube v vrednosti določene trgovalne pozicije zaradi neugodnih sprememb tržnih cen finančnih instrumentov, ki so predmet trgovanja. Na finančnih trgih so možne zelo hitre spremembe cen, kar lahko povzroči pomembne izgube ali dobičke. Zato se izpostavljenost tržnemu tveganju spremlja in meri glede na posamezne vrste finančnih instrumentov, pri katerih se tržno tveganje pojavlja.

Tržno tveganje se pojavi, če banka izvaja vlogo vzdrževalca trga, trguje ali pa zavzema pozicije v obveznicah, delnicah, tujih valutah, blagu ali izvedenih finančnih instrumentih (Banka Slovenije, 2007, str. 26). Po 111. členu ZBan-1 tržna tveganja sestavljajo:

- Pozicijsko tveganje, ki predstavlja tveganje izgube zaradi spremembe cen finančnih instrumentov. Na višino pozicijskega tveganja vpliva nestanovitnost tečajev finančnih instrumentov, sestava portfelja finančnih instrumentov v banki in likvidnost finančnih instrumentov, ki jih ima banka v svojem portfelju.
- Valutno tveganje, ki je tveganje nastanka izgube zaradi spremembe tečaja valut. Na višino valutnega tveganja vplivajo višina odprte pozicije v tuji valuti, nestanovitnost posameznega tečaja tuje valute in likvidnost trgov za posamezno valuto.
- Tveganje poravnave in kreditno tveganje nasprotne stranke, ki predstavlja tveganje izgube zaradi neizpolnitve obveznosti nasprotne stranke iz naslova trgovalnih postavk.
- Tveganje preseganja največjih dopustnih izpostavljenosti do posamezne osebe na podlagi trgovanja.

- Tveganje spremembe cen blaga, ki je tveganje izgube zaradi spremembe cene blaga, na katerega se nanaša izvedeni finančni instrument.

Banka določi sestavo portfelja finančnih instrumentov skladno z višino tveganja, ki ga želi prevzemati. Za zmanjševanje tržnega tveganja mora banka portfelj finančnih instrumentov sestavljati tako, da bo čim bolj raznolik glede na vrste finančnih instrumentov, trge, kjer se trguje s temi finančnimi instrumenti, panoge, iz katerih izhajajo ti finančni instrumenti, in stranke, ki so finančne instrumente izdale. Za poslovanje banke je tudi zelo pomembno poznavanje in upoštevanje trendov na trgih, na katerih banka deluje, saj pričakovani dogodki v prihodnosti močno vplivajo na odločitve, ki jih banka sprejema danes (Banka Slovenije, 2007, str. 27–28).

1.2.3 Obrestno tveganje

Obrestno tveganje je tveganje nastanka izgube, ki nastane zaradi gibanja obrestne mere. Spremembe obrestne mere pomembno vplivajo na prihodke in odhodke banke (Banka Slovenije, 2007, str. 28). Saunders in Cornett (2006, str. 159) pravita, da spreminjanje obrestne mere poleg učinka na dobiček banke vpliva tudi na vrednost njenih terjatev, obveznosti in zunajbilančnih postavk, saj se s spreminjanjem obrestne mere spreminja tudi sedanja vrednost prihodnjih denarnih tokov. Prohaska (1999, str. 188) pravi, da obrestno tveganje predstavlja variabilnost donosnosti finančnih naložb, ki jo povzročajo nepričakovane spremembe obrestne mere.

Zaradi neusklajenosti dospelosti bančnih naložb in obveznosti vsaka nepričakovana nihanja tržnih obrestnih mer vplivajo na neto obrestno maržo v banki. Glede na to, da je časovna transformacija finančnih sredstev ena osnovnih značilnosti bančnega poslovanja, je banka stalno izpostavljena tveganju obrestne mere (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 135).

Saunders (2000, str. 104) deli obrestno tveganje na:

- Tveganje refinanciranja, do katerega lahko pride, ko banka financira dolgoročne naložbe s kratkoročnimi viri. Predstavlja torej tveganje, da bo strošek ponovnega zadolževanja višji od donosnosti naložb.
- Tveganje reinvestiranja, do katerega lahko pride, ko banka financira kratkoročne naložbe z dolgoročni viri. Predstavlja torej tveganje, da bo donosnost reinvestiranih naložb nižja od stroškov zadolževanja.

Cilj obvladovanja obrestnega tveganja ni v njegovi popolni odpravi, temveč v proučitvi razmer na področju obrestnih mer in v učinkovitem zavarovanju pred tveganjem. Za zavarovanje pred obrestnim tveganjem, poleg izravnavanja vrzeli zapadlosti med naložbami in viri sredstev, lahko banka uporabi tudi izvedene finančne instrumente. Na tak

način zmanjša možnost negativnih sprememb vrednosti premoženja, povečuje varnost poslovanja in znižuje stroške zadolževanja (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 143).

1.2.4 Operativno tveganje

Operativno tveganje je tveganje izgube, ki nastane kot posledica neprimernega ali neuspešnega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov (Basel Committee on Banking Supervision, 2001, str. 2). Vključuje tudi pravno tveganje in tveganje informacijske tehnologije (IT). Pravno tveganje nastane zaradi kršenja ali nepravilnega upoštevanja zakonov, podzakonskih aktov, navodil, priporočil, sklenjenih pogodb, dobre bančne prakse ali etičnih norm. IT-tveganje pa je opredeljeno kot tveganje izgube, ki nastane kot posledica neustrezne informacijske tehnologije in procesiranja predvsem z vidika obvladljivosti, dostopov, integralnosti, nadzora in neprekinjenosti (Banka Slovenije, 2007, str. 32).

Kot izhaja iz definicije operativnega tveganja, le-to nastane zaradi naslednjih okoliščin (ZBan-1, člen 112):

- neustreznosti ali nepravilnega izvajanja notranjih procesov;
- drugih nepravilnih ravnanj ljudi, ki spadajo v notranjo poslovno sfero pravne osebe;
- neustreznosti ali nepravilnega delovanja sistemov, ki spadajo v notranjo poslovno sfero pravne osebe; ali
- zunanjih dogodkov ali dejanj.

Mohoričeva (2002, str. 34) pravi, da je pri obvladovanju operativnega tveganja treba ravnati podobno kot pri obravnavi drugih vrst tveganj. To obsega: identifikacijo tveganja, oblikovanje politike in kriterijev za obvladovanje tveganja, poročanje, analizo dobljenih rezultatov, ustrezno preoblikovanje politike, oblikovanje metodologije za merjenje tveganja, optimizacijo tveganja ter merjenje uspešnosti procesa obvladovanja tveganja.

1.2.5 Likvidnostno tveganje

Likvidnostno tveganje je »tveganje nastanka izgube, ko banka ni sposobna poravnati vseh dospelih obveznosti oziroma ko je banka zaradi nezmožnosti zagotavljanja zadostnih sredstev za poravnavo obveznosti ob dospelosti prisiljena zagotavljati potrebna sredstva s pomembno višjimi stroški od običajnih« (Banka Slovenije, 2007, str. 29).

Likvidnost je sposobnost banke, da financira povečanje premoženja, in njena zmožnost plačevanja obveznosti ob zapadlosti. Banke se likvidnostnemu tveganju izpostavljajo predvsem zaradi tega, ker prejete kratkoročne depozite plasirajo v dolgoročne naložbe. Dejansko ima vsaka finančna transakcija posledice na likvidnost banke. Učinkovito uravnavanje likvidnosti pomaga bankam zagotoviti, da uspešno uravnavajo denarne

tokove, ki so negotovi zaradi vpliva zunanjih dejavnikov (Basel Committee on Banking Supervision, 2008, str. 1).

Ohranjanje naložb v likvidni obliki zaradi zagotavljanja likvidnosti običajno predstavlja relativno izgubo zaslužka glede na druge naložbene možnosti, zato je iskanje optimalnega razmerja med likvidnostjo in dobičkonosnostjo banke eno od temeljnih meril uravnavanja likvidnosti (Banka Slovenije, 2007, str. 30). Banks in Dunn (2003, str. 25) pravita, da slabo obvladovanje likvidnostnega tveganja lahko vodi do finančnih izgub ali celo do bankrota oziroma do oportunitetnih izgub zaradi neučinkovitega obvladovanja likvidnostnega tveganja. Oportunitetne izgube se realizirajo, kadar ima banka previsoke likvidne rezerve, ki bi jih lahko naložila v donosnejšo naložbo, ali kadar se mora zaradi pomanjkanja likvidnih sredstev takoj zadolžiti na denarnem trgu, seveda po višji ceni.

Pomanjkljivo obvladovanje tveganj lahko ogrozi poslovanje banke, finančno stabilnost celotnega sistema in s tem tudi prihranke, ki so jih varčevalci zaupali bankam. Zaradi pomembnosti bank v državnih gospodarstvih in zaupanja, ki ga imajo do teh institucij varčevalci, morajo banke poslovati skrbno in varno ter vzdrževati primerno raven kapitala za zaščito pred tveganji, ki jim je banka pri svojem poslovanju izpostavljena (Banka Slovenije, 2007, str. 5).

1.3 Kapitalska ustreznost bank

Dimovski in Gregoričeva (2000, str. 103–104) menita, da se v bankah pogosto postavlja vprašanje o tem, koliko kapitala potrebuje banka, da bi zavarovala svoje varčevalce, zagotovila denarna sredstva za kredite ter absorbirala nepričakovane izgube tako iz kreditnega tveganja kot tudi ostalih vrst tveganj. Z namenom ohranjanja varnosti in stabilnosti bank so bančni regulatorji predpisali minimalne kapitalske zahteve. Baselski odbor za bančni nadzor je zato v letu 2004 izdal nov kapitalski sporazum (Basel II) kot nadomestilo za starega iz leta 1988 in s tem prinesel velike spremembe na področju mednarodne bančne regulative glede kapitala in kapitalske ustreznosti bank. Kljub temu da baselska pravila in priporočila niso pravno zavezujoča, jih je večina držav uvedla v svojo zakonodajo. EU je baselske standarde umestila v svoj pravni red z direktivo CRD. Tudi slovenske banke in Banka Slovenije kot njihov regulator in nadzornik so morale slediti spremembam in prilagoditi slovensko zakonodajo evropski. Cilji kapitalskega sporazuma so večja vloga managementa bank in trga ter napredno obravnavanje tveganj, ne samo kreditnega, temveč tudi tržnega in operativnega. Poleg tega je sporazum zasnovan na tak način, da je kapital bolj občutljiv na tveganja, ki so jim banke izpostavljene pri svojem poslovanju, s čimer jih spodbuja, da izboljšajo sposobnost obvladovanja tveganj (Financial Stability Institute, 2004, str. 2). Blundell Wignall in Atkinson (2010, str. 2–3) pravita, da baselska pravila v bistvu zahtevajo, da večjemu tveganju, kot je banka izpostavljena, večjo količino kapitala mora imeti. S tem zaščiti svojo solventnost in splošno gospodarsko stabilnost. V 125. členu ZBan-1 je kapitalska ustreznost definirana z dejstvom, da »mora

banka zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom, glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev.«

Kapitalski sporazum Basel II temelji na treh komplementarnih stebrih določanja kapitalne ustreznosti bank (Basel Committee on Banking Supervision, 2006): minimalne kapitalne zahteve, regulativni nadzor in tržna disciplina. Največ prostora je namenjeno prvemu stebri, ki prinaša pravila in metodologije za izračun regulatornega kapitala in tvegane aktive, ki je prilagojena glede na tri vrste tveganj: kreditno, tržno in operativno. Obseg minimalnega zahtevanega kapitala je določen kot odstotek tveganjem prilagojene aktive, ki je seštevek posameznih aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, tehtanih s pripadajočimi utežmi tveganja, ki so določene bodisi glede na zunanje ocene bonitetnih agencij (standardizirani pristop) bodisi na podlagi notranjih modelov za merjenje tveganj (IRB-pristop). Osnovo prvega stebra predstavlja koeficient kapitalne ustreznosti, ki se izračuna kot razmerje med regulatornim kapitalom in tveganjem prilagojeno aktivo. Koeficient mora vedno znašati vsaj 8 %, kar predstavlja minimalno potrebno količino kapitala za pokrivanje tveganj.

IRB-pristop izhaja iz notranjega sistema ocenjevanja bonitete dolžnikov. Namenjen je predvsem bolj sofisticiranim bankam z visoko stopnjo kreditnega tveganja in mednarodno aktivnim bankam. Z njegovo uveljavitvijo so želeli odpraviti glavno pomanjkljivost standardiziranega pristopa, ki je relativno enostaven, vendar ni dovolj prilagojen dejanskemu tveganju, kar se odraža v izračunanih kapitalnih zahtevah. V standardiziranem pristopu je namreč pet uteži za tehtanje kreditnega tveganja, IRB-pristop pa rezultira v večjo diferenciacijo tveganja. Namen IRB-pristopa je napraviti kapitalski sporazum bolj odziven na tveganje in dati prednost bančni lastni oceni tveganja, saj banka sama najbolj pozna tveganje, ki se mu izpostavlja. Z uporabo IRB-pristopa banka natančneje izmeri tveganje in posledično zanj potrebuje manj kapitala (Financial Stability Institute, 2003, str. 4).

Pri drugem stebri, ki predstavlja regulativni nadzor, gre za preverjanje nadzornikov, ali banka korektno ocenjuje tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju svojih storitev (Sušnik, 2001, str. 44). Nadzorniki preverjajo, ali ocena potrebnega regulatornega kapitala, ki jo je izdelala banka, ustreza profilu tveganosti banke. Kovač (2003, str. 24) pravi, da »je profil tveganosti banke odvisen od tveganja, ki ga banka prevzema, in kakovosti procesov upravljanja s tveganji.« Nadzorniki zato pri oceni tveganosti banke upoštevajo ustreznost in učinkovitost procesov obvladovanja tveganj, sistemov notranjih kontrol in kakovost upravljanja banke. Ustrezen obseg kapitala je glavni cilj Basla II, vendar se je treba zavedati, da noben obseg kapitala ni zadosten, kadar ima banka slab sistem obvladovanja tveganj.

Rotovnik (2003, str. 38) meni, da vse pomembnejšo vlogo pri spodbujanju stabilnega in varnega finančnega sistema igra tudi tržna disciplina kot tretji steber baselskega

sporazuma. Eden izmed vzvodov za to je večja transparentnost poslovanja bank, ki pomeni večji obseg javnega razkritja ter objave podatkov in informacij, povezanih z bančnim poslovanjem.

- **Basel III kot odgovor na finančno krizo**

Cilj bančne regulacije je vzdrževati zdrav in stabilen finančni sistem, ki predstavlja enega ključnih pogojev za nemoteno delovanje gospodarstva v celoti. Obstoječi standard Basel II v času finančne krize te funkcije ni bil sposoben zagotoviti. Glavne pomanjkljivosti dosedanjega sporazuma so se pokazale v slabi kakovosti in višini kapitala, ki bankam ni omogočal absorbiranja izgub. Poleg tega ni zagotavljal zadostne likvidnosti, ki bi jo banke v času krize potrebovale. V povzetku predloga Evropske komisije (2011a) je še zapisano, da so bile naložbe bank v sredstva previsoke glede na razpoložljivi kapital. Ko je nastopila kriza, je vrednost številnih sredstev padla. Banke so zato hkrati skušale odprodati slabe naložbe, kar je povzročilo dodaten padec cen in poglobitev krize. Štiblar (2010, str. 175–176) vidi slabost Basla II tudi v tem, da so bile večje banke v boljšem položaju kot majhne, saj so za izračun kapitalske ustreznosti uporabljale IRB-pristop, ki je dolgoročno prinesel višje prihranke v potrebnem kapitalu in ob enakem obsegu kreditiranja tudi višjo dobičkonosnost kapitala.

Kot odgovor na vzroke in posledice finančne krize je Baselski odbor konec leta 2010 sprejel posodobljene standarde pod imenom Basel III. Namen nove kapitalske ureditve je krepitev globalnega kapitala in likvidnosti, kar bi povečalo odpornost bančnega sektorja na prihodnje gospodarske in finančne šoke ter tako zmanjšalo tveganje prelivanja iz finančnega sektorja na gospodarstvo (Basel Committee on Banking Supervision, 2011, str. 1). Z boljšim nadzorom nad obvladovanjem tveganj naj bi nov sporazum prinašal tudi večjo transparentnost nad poslovanjem bank in zmanjšanje sistemskega tveganja.

Ključne novosti novega kapitalskega sporazuma so v dvigu kakovosti in doslednosti kapitalske osnove. Podali so strožjo definicijo kapitala z omejitvami med posameznimi kategorijami, kar bo zagotavljalo, da bo najbolj kakovostna oblika temeljnega kapitala predstavljala največji delež v izračunu regulatornega kapitala. Perme (2011, str. 45–48) razlaga, da se bodo finančni instrumenti, ki jih bodo banke lahko po novem vključevale v izračun regulatornega kapitala, predvsem po svoji stalnosti, precej razlikovali od inovativnih instrumentov, ki so se v krizi izkazali kot nezadostni za absorbiranje izgub. Poleg strožjih pogojev pri izračunavanju kapitala Baselski odbor uvaja tudi višje minimalne količnike kapitalske ustreznosti. Braniselj, Koritnik in Merc (2012, str. 64) poudarjajo, da Basel III izhaja iz predpostavke, da višje kapitalske zahteve ne smejo imeti neposrednega vpliva na zmanjšanje kreditiranja gospodarstva, zato morajo banke strožje zahteve glede kapitalske ustreznosti dosegati postopoma, z zadrževanjem dobičkov in dokapitalizacijami. Konec leta 2011 je Evropski bančni organ (angl. *European Banking Authority* – *EBA*), na podlagi rezultatov stresnih testov, izdal priporočilo, da morajo vse

sistemske pomembne banke v EU zagotoviti najmanj 9-odstotno kapitalsko ustreznost najbolj kakovostnega kapitala. Pomembna novost je tudi uvedba proticikličnih zahtev oziroma dodatnih rezerv kapitala nad zahtevanim kapitalskim minimumom, ki jih bodo banke ustvarjale v času gospodarske rasti za namene kritja morebitnih izgub v času recesije (Basel Committee on Banking Supervision, 2011, str. 3–5). Z uporabo kapitalskih blažilnikov naj bi zagotovili enakomerno rast kreditiranja in nemoteno poslovanje bank tudi v času finančne krize. Določitev višine proticikličnih rezerv kapitala bo v domeni državnih nadzornikov.

Z namenom omejitve prekomerne izpostavljenosti bank bo kapitalsko ustreznost po novem dopolnjeval tudi kazalnik finančnega vzvoda (angl. *Leverage Ratio*). Ta bo določal zgornjo mejo izpostavljenosti banke, ne glede na višino tveganj, ki jih te izpostavljenosti nosijo. Predstavljal bo razmerje med temeljnim kapitalom, izračunanim po novih določilih, ter knjigovodsko vrednostjo bilančnih in zunajbilančnih postavk (Perme, 2011, str. 47). Zunajbilančne izpostavljenosti bodo pretvorjene v bilančne z enotnim kreditnim konverzijskim faktorjem (Blundell Wignall & Atkinson, 2010, str. 9). Kazalnik bo moral presegati mejo 3 %. Perme (2011, str. 47) meni, da bo služil kot dodatno varovalo pred množičnimi napakami, ki se pri izračunu kapitalskih zahtev lahko pojavijo zaradi uporabe IRB-pristopa.

Eden izmed pomembnejših ukrepov se nanaša še na vzpostavitev likvidnostnih standardov, ki jih trenutni Basel II ne upošteva. Nove likvidnostne zahteve, ločene od zahtev po kapitalski ustreznosti, bodo vključevale kratkoročni kazalnik likvidnostnega kritja LCR (angl. *Liquidity Coverage Ratio*) in dolgoročni kazalnik neto stabilnega financiranja NSFR (angl. *Net Stable Funding Ratio*). Kazalnik LCR od bank zahteva, da imajo zadostno višino kakovostnih likvidnih sredstev za primere likvidnostnega šoka znotraj 30 dni. Kazalnik se izračuna kot razmerje med visoko likvidnimi sredstvi (kot so denar, sredstva na računu pri centralni banki in prvovrstni tržni vrednostni papirji) ter neto denarnimi odlivi, ki jih povzroča stresna situacija (Blundell Wignall & Atkinson, 2010, str. 17). Da bo banka zagotavljala stabilno kratkoročno poslovanje, mora biti pokritost tega kazalnika enaka ali večja od 100 %. Kazalnik NSFR od bank zahteva, da imajo na dolgi rok zadostno strukturo stabilnih virov. Kazalnik bo zagotovil stabilno financiranje bank za enoletno obdobje, saj bo prisilil banke, da rangirajo svoja sredstva glede na njihov profil likvidnosti, torej glede na njihovo hitrost pretvorbe v denar (Basel Committee on Banking Supervision, 2011, str. 9). Njegova vrednost bo morala zavzemati vrednosti, večje od 1, saj se izračuna kot razmerje med razpoložljivim stanjem stabilnega financiranja (kapital, dolgoročne obveznosti in kratkoročni depoziti) ter potrebnim stanjem stabilnega financiranja, ki temelji na bilančnih in zunajbilančnih izpostavljenostih (Blundell Wignall & Atkinson, 2010, str. 18).

Poleg novosti pri izračunu kapitala, višjih kapitalskih količnikov in dodatnih kapitalskih rezerv ter novega pristopa k merjenju likvidnostnega tveganja Evropska komisija (2011b,

str. 3) predlaga poostreitev nadzora nad poslovanjem bank in tveganji, ki so jim banke pri tem izpostavljene. Predlaga poostreitev nadzornega sistema, ki bo za vsako nadzorovano institucijo na podlagi ocene tveganja zahteval letno pripravo nadzornega programa, pogostejšo in bolj sistematično uporabo nadzorstvenih pregledov na kraju samem, bolj trdne standarde in temeljitejše ocene nadzornih organov, usmerjene v prihodnost. Z navedenimi ukrepi Basel III stremi k večji stabilnosti bank, da bi bile v prihodnje zmožne same absorbirati nepričakovane finančne šoke brez hujših posledic na gospodarstvo. Basel III se bo uvajal postopoma, njegova celotna implementacija je predvidena do leta 2019. Braniselj et al. (2012, str. 68) pri tem dvomijo, da bodo banke, kljub postopnemu uvajanju novih baselskih pravil, dosegale višje kapitalske količnike z zadrževanjem dobičkov in dokapitalizacijami, brez zmanjšanja obsega kreditiranja gospodarstva. Menijo, da se bodo višji kapitalski standardi pokazali tudi v nižji dobičkonosnosti bančnega sektorja, saj se vsi stroški ne dajo prevaliti na stranke.

Z namenom boljšega razumevanja dogajanj v času finančne krize v nadaljevanju predstavljam vzroke in posledice, ki jih je kriza povzročila finančnemu in gospodarskemu sistemu.

1.4 Finančna kriza

1.4.1 Splošna opredelitev finančne krize

Čeprav v literaturi ni možno zaslediti enotne definicije finančne krize, Mrak (2002, str. 573) navaja, da je vendarle mogoče identificirati nekatere ključne elemente, ki so zanjo značilni:

- kopičenje gospodarskih ravnotežij;
- napihnjene vrednosti premoženja;
- nerealni devizni tečaj domače valute in nenadna izguba zaupanja vanjo;
- prisotnost slabosti finančnega sektorja in strukturnih problemov v državi;
- prekinjen dostop domačih podjetij do tujih virov financiranja;
- veliki padci vrednosti premoženja ter propad mnogih poslovnih finančnih in nefinančnih podjetij.

Mishkin (2001, str. 2) definira finančno krizo kot »razkroj finančnih trgov, ko se problemi moralnega hazarda in negativne selekcije poslabšajo do te mere, da postanejo finančni trgi nesposobni učinkovito usmerjati sredstva k tistim institucijam, ki imajo najbolj produktivne investicijske priložnosti.« Finančna kriza prenese gospodarstvo iz ravnovesja z visoko učinkovitostjo v stanje, ko prihaja do upada gospodarske dejavnosti.

Abramovič (2008) definira finančno krizo kot stanje, ki ga zaznamujejo naslednje značilnosti: več kot 30-odstotni padec finančnih naložb in njihova nelikvidnost, množičen

beg vlagateljev in umik njihovih naložb s finančnih trgov ter istočasna kriza na več različnih trgih. Vse finančne krize imajo dokaj značilne vzorce. Ključno je izjemno predhodno zvišanje vrednosti finančnih naložb zaradi visokih pričakovanj o prihodnjih donosnostih, kar je posledica pretirane evforije vlagateljev zaradi odkritij novih tehnologij ali odprtja novih trgov, ki je zelo pogosto povezana z množičnimi nakupi nepoučenih vlagateljev in špekulativnimi nakupi s posojili. Pogosta značilnost finančne krize, nujna za njeno dolgotrajnost, pa je tudi znaten vpliv na gospodarstvo.

Glede na to, da se finančna in gospodarska kriza prepletata, bom na kratko opredelila tudi slednjo.

Gospodarska kriza je stanje, ki nastopi zaradi nenadnega padca gospodarske dejavnosti. Samuelson in Nordhaus (2002, str. 740) definirata gospodarsko krizo oziroma depresijo kot daljše obdobje, ki ga označujejo visoka brezposelnost, nizka raven bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) in naložb, poslabšan poslovni optimizem, padajoče cene in pogosti stečaji. Milejša oblika poslovnega zastoja se imenuje recesija, ki ima številne značilnosti depresije, vendar v milejši obliki. Natančnejša opredelitev recesije pravi, da je to obdobje, v katerem BDP pade v dveh zaporednih četrtletjih. Gospodarska kriza se torej pojavi, kadar padanje BDP traja dalj časa od navedenega obdobja dveh zaporednih četrtletij.

Samuelson in Nordhaus (2002, str. 434) podrobneje navajata ključne značilnosti recesije:

- Močen upad potrošniških nakupov. Zaloge avtomobilov in drugih trajnih dobrin se pri tem nepričakovano povečajo. Ko se podjetja odzovejo z zmanjšanjem proizvodnje, pade BDP. Kmalu potem močno padejo tudi investicije podjetij.
- Nižje povpraševanje po delu. To se najprej opazi kot skrajšanje povprečnega delovnega tedna, temu sledita odpuščanje in višja brezposelnost.
- Ko se zmanjša BDP, se upočasni tudi inflacija. Ko se zmanjša povpraševanje po surovinah, hitro upadejo tudi njihove cene.
- V recesiji močno upadejo tudi poslovni dobički. Ko vlagatelji začutijo poslovni zastoj, se znižajo tudi cene delnic.
- Običajno upadejo tudi obrestne mere, saj se zmanjša povpraševanje po kreditih.

Glede na to, da je splošni koncept finančne krize zelo obširen, se je v praksi vseeno uveljavila klasifikacija, po kateri se finančne krize med seboj delijo po tem, kateri vidik njenega učinkovanja je najbolj izražen. Tako Mrak (2002, str. 573–574) loči naslednje tri vrste finančnih kriz:

- **Valutna kriza**

Mrak (2002, str. 606) valutno krizo opredeljuje kot precejšnjo devalvacijo oziroma depreciacijo valute, do katere pride zaradi špekulativnega napada nanjo. Običajno se to zgodi pri tistih valutah, katerih devizni tečaj je vezan na tujo valuto. Frankel in Rose (1996, str. 3) sta opredelila ožjo definicijo zloma valute s pogojem, da znaša nominalna depreciacija valute v enem letu vsaj 25 % in je prisotno vsaj 10-odstotno povečanje depreciacije v primerjavi s prejšnjim letom. Ta pogoj je bil vključen zato, da primerov držav, v katerih so bile visoke depreciacije valut posledica visoke inflacije, ne bi obravnavali kot valutne krize.

Strašek in Špesova (2009, str. 62) razlikujeta ožjo in širšo definicijo valutne krize glede na zajemanje špekulativnih napadov na valuto. Ožja opredelitev valutne krize zajema samo uspešne špekulativne napade, širša pa tako uspešne kot neuspešne špekulativne napade na valuto.

- **Bančna kriza**

Bančna kriza se pojavi, ko banke niso sposobne redno obnavljati svojih finančnih virov, zaradi česar pride do nezmožnosti bank za poravnavanje svojih obveznosti ali do intervencije države v obliki finančne pomoči (Mrak, 2002, str. 607). Težave v bančnem sektorju se običajno začnejo zaradi slabšanja kakovosti portfelja bank. Za merjenje bančnih kriz se zato uporabljajo predvsem kazalniki, ki opredeljujejo kakovost aktivne strani bančne bilance. Daleč najpomembnejši med njimi je delež slabih kreditov v bančnem portfelju. Bančna kriza, ki zajema več bank, se lahko razvije v krizo celotnega finančnega sektorja, v katero so poleg bank vključeni tudi drugi sektorji, zlasti trgi vrednostnih papirjev.

Mishkin (2001, str. 3–7) identificira naslednje dejavnike, ki vplivajo na nastanek bančne krize:

- Poslabšanje bilanc finančnega sektorja. Zaradi slabšega kreditnega portfelja banke je zmanjšan tudi obseg njenega kapitala. To vodi ali v zmanjšanje odobritev novih kreditov ali v zahtevo po dokapitalizaciji.
- Povečanje obrestnih mer oziroma bančnih pribitkov. Zaradi nezadostnih informacij o boniteti kreditojemalca banke dvignejo svoje obrestne mere. Najboljše stranke se zaradi tega ne odločajo za najem kredita. Tako torej narašča tveganje, da bo banka odobrila kredit bolj tveganemu dolžniku.
- Povečanje negotovosti. Banke v stanju negotovosti obravnavajo že majhna tveganja kot velika, kar zmanjša obseg odobrenih kreditov, investicij in bančne aktivnosti.
- Poslabšanje bilanc nefinančnih podjetij. Poslabšanje kakovosti dolžnikov vpliva na poslabšanje njihovih bilanc, kar vodi v dvig obrestnih mer. Posledično imajo podjetja

višje stroške in se zaradi nižjega denarnega toka odločijo za varčevanje. Zaradi bojazni pred slabim finančnim stanjem si želijo namreč ustvariti ustrezne finančne zaloge.

- **Dolžniška kriza**

Gre za krizo, v kateri država ni več sposobna obnavljati starih kreditov in zagotavljati svežih sredstev. Zato so države, ki zaidejo v dolžniško krizo, prisiljene razglasiti moratorij na odplačevanje obstoječih kreditov tujini ali se z upniki dogovoriti o prestrukturiranju obveznosti (Mrak, 2002, str. 574). Imenuje se tudi fiskalna kriza.

Zadnji primeri držav, ki so se znašle v dolžniški krizi, so Grčija, Irska, Portugalska, Španija in Ciper. Dolžniške krize omenjenih držav so vplivale na celotno območje evra. Države so bile prisiljene zaprositi za mednarodno finančno pomoč EU in Mednarodnega denarnega sklada. Ponekod je počasno oziroma neuspešno reševanje dolžniške krize preraslo tudi v politično krizo.

Vse tri vrste finančnih kriz se med seboj razlikujejo, vendar se kljub temu pogosteje pojavljajo v kombinacijah, ko se dva tipa krize ali celo vsi trije pojavljajo hkrati (Mrak, 2002, str. 574). Pogosto se kriza najprej pojavi v obliki enega tipa in se kasneje razvije v drugi tip finančne krize. Pravila, kako se lahko kriza razvija in prehaja iz enega tipa v drugega, ni, saj obstajajo primeri, ko so se iz bančnih kriz razvile dolžniške, in obratno. Sosledje posameznih tipov kriz torej nikakor ne pomeni vedno tudi vzročno-posledične povezave med njima.

Strašek in Špesova (2009, str. 67–68) natančno imenujeta krizo, ki se hkrati pojavlja kot valutna in bančna, kot krizo dvojčkov. Za krize dvojčkov, ko se bančna kriza pojavi pred valutno, je značilno, da je bančna kriza v tem primeru veliko hujša, kakor če bi prišlo samo do bančne krize, saj valutna kriza, ki po navadi nastopi kasneje, samo še poslabša potek bančne krize oziroma jo celo poglobi. V zvezi s krizo dvojčkov je treba omeniti, da povzroča visoke finančne stroške, saj sta prizadeta tako finančni sektor kot tudi celotno gospodarstvo.

V nadaljevanju poglavja opisujem vzroke in potek finančne krize, ki se je leta 2007 začela v ZDA in je sčasoma prerasla v vsesplošno gospodarsko krizo po vsem svetu.

1.4.2 Vzroki za nastanek svetovne finančne krize

Sredi leta 2007 je v ZDA izbruhnila finančna kriza, ki se je hitro razširila na druge dele sveta, leto kasneje, s propadom investicijske banke Lehman Brothers, pa se je kriza finančnega sektorja še močno poglobila in povzročila najglobljo svetovno gospodarsko recesijo po veliki depresiji v 30-ih letih prejšnjega stoletja. Mrak in Rant (2011, str. 2–8) delita vzroke nastanka trenutne finančne krize na sistemske in neposredne.

Nestabilnost deviznih tečajev je bil prvi sistemski vzrok. O tem, da so bili tečaji najpomembnejših svetovnih valut dokaj nestabilni, je pričalo razmerje med dolarjem in evrom kot dvema ključnima svetovnima valutama. V letih od 2001 do 2007 je bila skoraj 100-odstotna deprecijacija dolarja v odnosu do evra. Ob tem velja poudariti, da ZDA niso imele svojega ogromnega primanjkljaja v tekočem delu plačilne bilance v odnosu do Evrope, temveč do azijskih držav. Povezanost nestabilnosti deviznih tečajev s problematiko plačilnobilančnih neravnotežij predstavlja drugi sistemski vzrok. Obstoječi mednarodni denarni in finančni sistem je bil tako v zadnjih desetletjih izrazito nesimetričen in neučinkovit v pogledu zmanjševanja plačilnobilančnih ravnotežij. Nesimetričnost se je izkazovala v tem, da so bile države s plačilnobilančnim primanjkljajem prisiljene v hitrejšo prilagajanje kot države s presežkom. Za slednje namreč ni vzpostavljenih sistemov, ki bi jih omejevali pri večanju presežkov in kopičenju deviznih rezerv. Trend naraščanja obsega plačilnobilančnih neravnotežij je tako kazal na neučinkovitost denarnega in finančnega sistema.

Neposredni vzroki so vplivali na obliko, potek in ostrino krize. Kot glavni neposredni vzrok sta Mrak in Rant (2011, str. 5–7) izpostavila trg stanovanjskih hipotekarnih posojil v ZDA. Sam model hipotekarnega bančništva je temeljil na načelu »posodi in prodaj naprej«, kar je pomenilo, da so banke na primarnem trgu kreditirale kupce nepremičnin in kredite nato na sekundarnem trgu prodajale drugim finančnim institucijam. Te so z listinjenjem odkupljenih kreditov ustvarjale dolžniške vrednostne papirje in jih prodajale drugim institucionalnim investitorjem po svetu. Opisani sistem je imel veliko pomanjkljivost, saj je temeljil na predpostavki naraščanja cen nepremičnin. Zaradi konstantne rasti cen nepremičnin v ZDA v zadnjih desetih letih se banke niso posebej obremenjevale z dolgoročno kreditno sposobnostjo svojih kreditorejmalcev, ampak so se zanašale predvsem na vrednost zavarovanja (hipoteke). Računale so, da se bodo hipotekarni krediti odplačevali z refinanciranjem zaradi dodatnega ustvarjenega nepremičninskega premoženja. Kalkulacija pa se ni več izšla, ko so cene nepremičnin začele padati. V zadnjem obdobju pred krizo so banke storile še eno ključno napako, in sicer so precej znižale zahtevane pogoje za odobritev hipotekarnih kreditov. Tako so kredite odobravale precej manj kreditno sposobnim strankam. Janevska (2006, str. 3) je mnenja, da je proces listinjenja poslovnim bankam dovoljeval, da se niso več v tako veliki meri borile za depozite prebivalstva, saj jim je prodaja kreditov, zapakiranih v različnih finančnih instrumentih, generirala visoke denarne prilive, ki so bili podlaga za nove kredite. Ker banke teh kreditov niso zadržale pri sebi, v svojih bilancah, ampak so jih prodale naprej, so manjšo skrb posvečale kakovosti kreditov oziroma kreditorejmalcev. Poleg tega so banke z listinjenjem dosegale tudi druge cilje, kot so financiranje z nižjimi stroški, usklajevanje ročnosti sredstev in obveznosti, izločitev nelikvidnega premoženja iz bilanc ter izboljšanje finančnih kazalcev. K slabšanju kreditnih pogojev je nedvomno pomembno prispevala tudi pomanjkljiva regulacija državnih nadzornikov. To je vodilo v moralno tvegano vedenje

bank, saj pri odobravanju kreditov niso imele dovolj interesa za skrben pregled in kasnejši nadzor, saj so hipotekarni kredit lahko prodale na sekundarnem trgu.

Razlog za nastanek velikega nepremičninskega balona se kaže tudi v veliki likvidnosti, ki je bila prisotna na trgu. Ta je dajala vsem udeležencem na trgu lažen občutek varnosti in zmanjšala odpor do tveganja. Obilno likvidnost je omogočal sekundarni trg vrednostnih papirjev, ki je z nakupom hipotekarnih obveznic primarnemu zagotavljal ogromno likvidnih sredstev. Poleg tega je k izobilju likvidnosti prispeval tudi porast finančnih inovacij, ki so zagotavljale na videz varne in likvidne finančne instrumente. Štiblar (2008a, str. 85) navaja, da so bili prav izvedeni finančni instrumenti med glavnimi krivci za izbruh krize. Vodilne finančne institucije so si izmišljale nove finančne instrumente, s katerimi so poskušale povečati svoj dobiček. Ker pa višji dobiček pomeni tudi večje tveganje, so poskušale ustvariti take finančne novosti, pri katerih bi dobičke obdržale zase, tveganja in morebitne izgube pa porazdelile ali prenesle na druge udeležence na trgu. Zatajile so tudi bonitetne agencije, ki niso prikazovale realnih ocen izdanih vrednostnih papirjev. Za visoko likvidnost je bilo zaslužno tudi vodenje ekonomskih politik v ZDA, predvsem zelo ohlapne denarne politike, ki je v zadnjih 30-ih letih dosegla najnižje obrestne mere (Mrak & Rant, 2011, str. 6).

Kriza je dosegla mednarodne razsežnosti, saj so se v igro tveganja vključile tudi finančne institucije po vsem svetu. Ključno vlogo pri tem sta imela pomanjkljiva regulacija finančnih sistemov in porast finančnih inovacij. Eden izmed ključnih dejavnikov za širitev krize je bil tudi agresiven model vodenja finančnih institucij. Pod vplivom visokih stopenj rasti so lastniki bank od vodstvenih struktur zahtevali visoke oziroma nadpovprečne donose na vloženi kapital. Ta cilj, v kombinaciji s sistemom stimuliranja najvišjega managementa, z izplačili visokih bonusov za doseganje rezultatov, je vodil v tip poslovanja, ki je izrazito kratkoročno naravnano.

Ameriški kongres je ustanovil komisijo (angl. *Financial Crisis Inquiry Commission*), ki je raziskala vzroke za nastanek finančne in gospodarske krize. Najpomembnejše vprašanje, na katerega je morala odgovoriti, je bilo: Kako se je lahko v letu 2008 zgodilo, da se je morala država, in posredno celotna nacija, odločati med dvema težkima alternativama – ali tvegati popoln zlom ameriškega finančnega sistema in celotnega gospodarstva ali pomagati finančnemu sektorju in množici drugih podjetij z davkoplačevalskim denarjem, medtem ko je milijone ljudi izgubljalo službe, svoje prihranke in svoje domove? Komisija je ob zaključku poročila podala sklepne ugotovitve o poteku in vzrokih nastanka krize (Financial Crisis Inquiry Commission, 2011, str. xvi–xxv):

- Napake in zlorabe pri obvladovanju tveganj v vseh večjih finančnih institucijah so bile glavni razlog za finančno krizo.
- Neupoštevanje osnovnih standardov pri hipotekarnih kreditih in listinjenju hipotek je še dodatno razširilo krizo.

- Izvedeni finančni instrumenti so pomembno vplivali na nastanek krize.
- Zlorabe bonitetnih agencij pri ocenjevanju kreditnih tveganj so bile med bistvenimi napakami, ki so vodile v zlom finančnih trgov.
- Pomanjkljiv nadzor in neregulirani finančni trgi so imeli velike posledice za stabilnost finančnega sistema.
- Kombinacija pretiranega zadolževanja, tveganih investicij in pomanjkanja transparentnosti poslovanja je finančni sektor vodila v krizo.
- Zvezna vlada je bila nepripravljena na krizo, njeno reševanje pa je povzročilo še večjo negotovost in paniko na trgih.
- Finančni krizi bi se lahko ognili. Bila je rezultat človeških dejanj in nedejanj. Finančne institucije niso upoštevale opozoril glede obvladovanja tveganj, ampak so razmišljale le o kratkoročnih dobičkih.
- Pomanjkanje odgovornosti in etičnosti.

1.4.3 Posledice finančne krize

Padec vrednosti nepremičnin je povzročil pok nepremičninskega balona. Hipotekarni kreditojemalci so namreč kmalu ugotovili, da je postal njihov kredit mnogo višji od rednih prihodkov in tržne vrednosti nepremičnin, zato niso bili več sposobni odplačevati anuitet. Finančne institucije so se zato znašle v težavah z nelikvidnostjo. Sprožil se je val bankrotov, kar je pripeljalo do kolapsa na finančnih trgih. V pomoč so priskočile centralne banke, ki so v sistem vbrizgale dodatno likvidnost (Štiblar, 2008b, str. 2). Kljub pomoči je na finančnih trgih zavladovalo nezaupanje, ki je povzročilo kreditni krč. Zaustavilo se je kreditiranje, posledice pa so se začele čutiti v celotnem gospodarstvu.

Finančna kriza, ki se je leta 2007 začela v ZDA, se je iz bančnega sektorja razširila na druge finančne sisteme in čez meje ZDA, ter nato prizadela še gospodarstvo po vsem svetu. Izgube zaradi padcev vrednosti nepremičnin so bile enormne, prav tako izgube na trgih vrednostnih papirjev. Ljudje so izgubili svoje premoženje, banke pa so bile prisiljene narediti ogromne odpise vrednosti, kar je povzročilo velike izgube (Financial Crisis Inquiry Commission, 2011, str. 389). Znižalo se je kreditiranje ostalega gospodarstva, zato podjetja niso imela več virov za financiranje svojega poslovanja, vključno s plačami zaposlenih. Finančne težave v gospodarstvu so pripeljale do množičnih odpuščanj in s tem do visoke stopnje brezposelnosti. Štiblar (2008a, str. 167) meni, da se je finančna kriza najmočneje prenašala v gospodarstvo preko kreditnega krča. Padec odobrenih kreditov je bil znaten, dvignili sta se cena kreditov (višji bančni pribitki) in finančna nedisciplina podjetij. Drugo posledico predstavlja zmanjšanje izvoza zaradi recesije v tujini, kar je povzročilo padec tako proizvodnje kot investicij v podjetjih. Tretja posledica je v tem, da se je ob zmanjšanju plač ali celo zaposlitve in negotovi prihodnosti začela zmanjševati potrošnja. Potrošniki so se začeli obnašati bolj racionalno: zmanjšali so nakupe luksuznih in trajnih dobrin, pa tudi količine običajnih dobrin. Štiblar (2008a, str. 106–107) navaja še naslednje znake gospodarske krize:

- počasnejša gospodarska rast,
- umirjanje inflacije,
- počasnejša rast svetovne trgovine,
- padec cen surovin,
- kreditni krč in obrnjeni denarni tokovi (od revnim k bogatim državam),
- padec indeksa transportnih cen,
- padec pomoči najrevnejšim državam (bogati odnašajo svoje premoženje v domače zavetje in likvidnost),
- padec indeksa potrošne klime,
- dilema, ali bo samozavarovanje držav zadoščalo,
- padec prodaje avtomobilov.

1.4.4 Reševanje krize

Banka se znajde v likvidnostnih težavah, ko je njen obseg danih kreditov in kupljenih obveznic večji od obsega pridobljenih depozitov, nima pa dovolj kapitala za pokritje razlike. Štiblar (2008b, str. 3) navaja tri načine reševanja finančnih institucij, ki so v finančni krizi postale nelikvidne in nesolventne:

- dokapitaliziranje bank;
- prevzemi izvzetih solventnih delov bankrotiranih institucij s strani konkurentov, drugo gre v stečaj;
- državne garancije za vse depozite občanov ali dopolnitev depozitne zavarovalne sheme.

Edini načini reševanja posledic finančne krize so zasebni prevzemi in nacionalizacija kritičnih institucij preko vračanja državnega lastništva ali v obliki državne finančne injekcije. Štiblar (2008a, str. 114–119) meni, da po navadi prevlada rešitev, da mora država prispevati sveži kapital, da se banke lahko obnovijo in vrnejo k normalnemu poslovanju. Tako lahko država postane lastnik bank neposredno ali z menjavo dolgov za kapital (angl. *debt-equity swap*). Banke so se znašle v krizi likvidnosti in solventnosti. Solventnost bank je padala, ker se je zmanjševala vrednost njihove aktive, v kateri so imele finančne instrumente brez cene. Nelikvidne pa so postale, ker takšne nelikvidne aktive ni mogoče uporabiti za plačilo depozitov na pasivi. Vstopiti so morale na kreditni trg, vendar je tega strah pred nevračanjem medbančnih kreditov v celoti izpraznil. Tako so si banke izposojale likvidnost od centralne banke. Le-ta je tako postala ne le zadnji, temveč tudi edini kreditodajalec v sili. Seveda je vprašljivo, da se poleg državnih proračunov v reševanje neposredno vpletajo tudi centralne banke. Z dodatnim vbrizganjem likvidnosti se namreč povečuje nevarnost inflacije.

Za odpravo vzrokov krize so potrebni: stabiliziranje cen nepremičnin, oblikovanje cen novih finančnih instrumentov in obnova gospodarske rasti. Običajno v kratkem času do

tega ne pride, ker se kriza prej prenese v gospodarstvo. Neugodne posledice s finančno krizo poglobljene recesije povzročajo predvsem pomanjkanje bančne kreditne podpore gospodarstvu. Zato so potrebni močni ukrepi v oporo gospodarstvu.

EU se je na spremembe na svetovnih finančnih trgih odzvala hitro in odločno. Ko je leta 2008 prišlo do krize, je EU takoj sprejela Evropski načrt za oživitev gospodarstva, da bi se izognila recesijski spirali ter ohranila gospodarsko dejavnost in zaposlenost (Komisija Evropskih skupnosti, 2008, str. 6–18). Kot najpomembnejši cilj si je zadala obnovitev zaupanja na finančnih trgih in omejitev posledic finančne krize v gospodarstvu. Oblikovala je niz ukrepov, ki so usmerjeni k povečanju kupne moči prebivalstva, spodbuditi rasti in zaposlovanju. Vsaka država članica je morala pripraviti svoj nacionalni načrt za odziv na finančno krizo in oživitev gospodarstva. Da bi dosegli kar največje koristi in uresničili cilje načrta za oživitev gospodarstva, tj. zaščitili prebivalstvo in preprečili, da bi kriza odvrčala pozornost od dolgoročnejših interesov EU in potrebe po vlaganju v prihodnost, je bilo treba zagotoviti tesno povezanost fiskalne spodbude in ukrepov na štirih prednostnih področjih lizbonske strategije (ohranjanje zaposlenosti, spodbujanje podjetništva, vlaganja v infrastrukturo in energetiko ter vlaganja v raziskave in inovacije). V ta namen je Komisija Evropskih skupnosti za vsako državo članico izdala ločena poročila, ki so vključevala predloge priporočil.

V kriznih razmerah ima monetarna politika ključno vlogo. Vloga ECB je bila zelo pomembna pri stabilizaciji trgov s posojanjem denarja bankam. Likvidnost so tako zagotovili z nižanjem ključne obrestne mere. Le-ta je konec leta 2012 znašala 0,75 %. Države članice bi morale obsežno finančno pomoč, ki je bila zagotovljena bančnemu sektorju, uporabiti za spodbujanje vračanja bank k običajnim dejavnostim kreditiranja in zagotoviti, da se centralna znižanja obrestnih mer prenesejo na kreditojemalce. Prav tako pomembno vlogo pri stabilizaciji gospodarstva ima proračunska politika. V okviru nacionalnih proračunov za leto 2009 je proračunska spodbuda znašala 170 milijard EUR, kar predstavlja 1,2 % BDP EU. Poleg tega, da je spodbuda učinkovala kot avtomatski stabilizator, je imela pozitiven in hiter učinek na evropsko gospodarstvo in zaposlenost (Komisija Evropskih skupnosti, 2008, str. 7–8).

Poleg hitrega odziva za ohranjanje gospodarske dejavnosti so na ravni EU določili tudi okvir za krizno upravljanje v finančnem sektorju. Okvir je organom ponudil skupne in učinkovite instrumente ter pooblastila za predhodno obravnavo bančnih kriz, zaščito finančne stabilnosti in zmanjšanje izpostavljenosti davkoplačevalcev izgubam zaradi insolventnosti (Evropska komisija, 2010, str. 3–6).

Decembra 2012 so predsedniki Evropskega sveta, Evropske komisije, ECB in Evroskupine izdali dokument »Na poti k pravi ekonomski in monetarni uniji«, v katerem poleg ukrepov, ki so potrebni za zagotavljanje stabilnosti in celovitosti bančne, fiskalne, gospodarske in politične unije, navajajo še časovni načrt njihovega izvajanja (Rompuy, 2012, str. 4–5).

Ukrepe, ki so nujni, da se zagotovi odpornost ekonomske in monetarne unije, so razdelili v tri faze:

- Prva faza (konec leta 2012–2013): Zagotavljanje fiskalne vzdržnosti ter prekinitve povezave med bankami in državami. Prva faza naj bi vključevala pet bistvenih elementov: dokončno vzpostavitev in temeljito izvajanje močnejšega okvira za fiskalno upravljanje, vzpostavitev okvira za sistematično predhodno usklajevanje večjih reform gospodarskih politik, vzpostavitev učinkovitega enotnega nadzornega mehanizma za bančni sektor in začetek veljavnosti uredbe in direktive o kapitalskih zahtevah, dogovor o uskladitvi nacionalnih okvirov za reševanje bank in zjamčene vloge ter zagotovitev ustreznega financiranja s strani finančnega sektorja in vzpostavitev operativnega okvira za neposredno dokapitalizacijo bank prek Evropskega mehanizma za stabilnost. Zaključena prva faza bi morala zagotoviti preudarno upravljanje javnih financ ter prekinitve povezave med bankami in državami, ki je eden izmed temeljnih vzrokov za dolžniško krizo držav.
- Druga faza (2013–2014): Dokončna vzpostavitev integriranega finančnega okvira in spodbujanje trdnih strukturnih politik. Prvi ključni element druge faze predstavlja ustanovitev skupnega organa za reševanje in določitev ustreznega varovalnega mehanizma, da bi se odločitve o reševanju bank sprejemale hitro in nepristransko. Od začetka krize so bile finančne institucije deležne velike podpore. To je nedvomno obremenilo javne finance in zmanjšalo možnost, da bi s fiskalno politiko preprečili učinke recesije. Trden in integriran okvir za reševanje bi pripomogel, da bi davkopllačevalci manj občutili stroške propadov bank. Trenutni zakonodajni predlog o sanaciji in reševanju bank bo zagotovil, da bodo v vseh državah članicah EU na voljo usklajeni instrumenti, potrebni za urejeno reševanje bank, vključno z zgodnjim ukrepanjem, reševanjem z zasebnimi sredstvi in vzpostavitvijo premostitvenih bank. V razmerah, ko bo nadzor dejansko prenesen v enotni nadzorni mehanizem, pa bo bistveno, da se odgovornost za obravnavo reševanja bank prenese na evropsko raven. Učinkovit enotni nadzorni mehanizem bi omogočal, da bi banke v evroobmočju imele možnost, da jih Evropski mehanizem za stabilnost po postopku rednega odločanja neposredno dokapitalizira. Evropska komisija je že najavila namero, da predlaga enotni reševalni mehanizem, ko bosta sprejeta predloga direktiv o sanaciji in reševanju bank ter o sistemih zjamčenih vlog. Ta enotni reševalni mehanizem, ki bi temeljil na enotnem organu, odgovornem za reševanje, bi moral biti vzpostavljen, ko ECB v celoti prevzame njegovo nadzorno pristojnost. Enotni nadzorni mehanizem je torej prvi korak k uniji finančnih trgov, ki naj bi v celoti začel delovati najpozneje 1. januarja 2014. Drugi element proučevane faze predstavlja vzpostavitev mehanizma za tesnejše usklajevanje, konvergenco in izvajanje strukturnih politik.
- Tretja faza (po letu 2014): Okrepitev odpornosti ekonomske in monetarne unije z vzpostavitvijo funkcije za odzivanje na pretrese na osrednji ravni. Tretja faza

predvideva vzpostavitev dobro opredeljene in omejene fiskalne zmogljivosti, ki bi s sistemom zavarovanja na osrednji ravni izboljšala odzivanje na gospodarske pretrese v posameznih državah ter posledično na ravni celotnega evroobmočja. Zadnja faza bi temeljila tudi na vse večji stopnji skupnega odločanja o državnih proračunih ter okrepljenem usklajevanju gospodarskih politik, zlasti na področju obdavčitve in zaposlovanja.

V sklopu ukrepov, ki so potrebni za zagotavljanje stabilnosti in celovitosti ekonomske in monetarne unije, je Evropska komisija (2012, str. 2–18) izdala predlog direktive o vzpostavitvi okvira za sanacijo in reševanje kreditnih institucij. Okvir za preprečevanje, obvladovanje in reševanje krize se bo uporabljal za banke vseh velikosti, vključeval pa bo naslednje tri stebre: pripravljalne in preventivne ukrepe, zgodnje posredovanje ter instrumente in pooblastila za reševanje.

- Pripravljalni in preventivni ukrepi. Prvi cilj okvira za sanacijo in reševanje bank je zagotoviti, da se propadi bank v čim večji meri preprečijo ter da so organi in banke pripravljene na negativne scenarije. Predlog direktive nalaga državam EU, da oblikujejo posebne javne upravne organe, ki bodo zadolženi za reševanje kreditnih institucij. To so lahko centralna banka, finančno ministrstvo ali neki nov organ. Koordinacijsko vlogo nad državnimi organi reševanja naj bi izvajala EBA, ki bo imela tudi moč odločanja ob nesoglasjih. EBA bo prevzela pomembno vlogo tudi pri razvijanju posebnih načrtov okrevanja, ki jih bodo morale banke pripravljati na posamični in konsolidirani ravni. Načrti zajemajo izjemno širok spekter informacij in podatkov, na podlagi katerih bo lahko banka že sama spoznala razsežnosti postopkov reševanja. Dejstvo je, da ne gre le za načrt reševanja, temveč za celovit pregled poslovanja banke tudi v mirnih časih (Pollick, 2012, str. 17).
- Ukrepi zgodnjega posredovanja. Zgodnje posredovanje se po predlogu direktive sproži, kadar pride pristojni organ za reševanje do sklepa, da načrt okrevanja ni zadosten. Organi za reševanje bodo prejeli dodatna pooblastila, s katerimi bodo lahko zahtevali spremembe v operativni in poslovni strukturi bank ter omejili izpostavljenost in dejavnosti bank. Cilj ukrepov je zagotoviti, da so ob propadu banke rešljivi njeni deli. Ukrepi bi tako pripomogli k odpravi implicitne gotovosti državne podpore tistim bankam, ki so preveč kompleksne, prevelike ali prepomembne, da bi lahko propadle. To bi zmanjšalo moralno tveganje in banke prisililo k bolj skrbnemu poslovanju. Pollick (2012, str. 18) navaja, da zgodnje posredovanje generalno obsega pravico pristojnega organa, da zahteva zmanjšanje kompleksnosti institucije, prilagoditev finančnih strategij ali pripravo ukrepov za zagotovitev kapitala.
- Ukrepi reševanja. Organi za reševanje bodo lahko sprejeli ukrepe, kadar je institucija insolventna ali zelo blizu insolventnosti v takšni meri, da bo, če ne sprejme nobenega ukrepa, v bližnji prihodnosti postala insolventna. Uvedba minimalnega nabora posebnih

instrumentov za reševanje bank v vseh državah članicah bo znatno povečala možnosti organov, da zagotovijo uspešno in učinkovito reševanje ter s tem omogočijo nadaljevanje ključnih finančnih storitev in stabilnost finančnega sistema kot celote. Predlog direktive uvaja naslednje instrumente za reševanje: prodajo institucije ali njenega dela, prenos oziroma ločevanje sredstev, ustanovitev premostitvene institucije in instrument reševanja s pritegnitvijo zasebnih sredstev. Namen instrumenta ločevanja sredstev je organom za reševanje omogočiti prenos oslabljenih ali problematičnih sredstev na posebno družbo za upravljanje (slabo banko), ki omogoča razrešitev teh sredstev v daljšem časovnem obdobju. Instrument premostitvene institucije omogoča organom za reševanje, da prenesejo vse ali del poslovnih dejavnosti institucije na institucijo pod državnim nadzorom. Dejavnosti premostitvene institucije so začasne, njen cilj je prodati podjetje zasebnemu sektorju, ko so tržne razmere ugodne. Instrument reševanja s pritegnitvijo zasebnih sredstev (Pollick, 2012, str. 19) bo omogočal odpis terjatev nezavarovanih upnikov in konverzijo dolga v lastniški kapital brez soglasja upnikov. Pri tem pa predlog direktive določa nekatere privilegirane položaje, kot so npr. depoziti, vključeni v jamstveno shemo.

Predlog direktive uvaja tudi načine financiranja reševanja finančnih institucij. Cilj je zmanjšati oziroma odpraviti implicitno jamstvo države za dolgove tudi največjih in najpomembnejših bank. Naravna posledica tega bo, da se bodo stroški financiranja bank nekoliko povečali. Z drugimi besedami: stroške, ki so jih prej krili davkoplačevalci, bodo zdaj nosili deležniki bank (upniki in lastniki). Predlog direktive zato nalaga državam članicam, da oblikujejo posebne sklade za financiranje reševanja, ki bi morali dosegati raven 1 % od vsote zajamčenih vlog v sistemu. Državne depozitne jamstvene sheme bi morale biti vključene v omenjeni sklad tudi s sodelovanjem pri mednarodnem posojanju. Državne sheme financiranja, skupaj s posojilnimi mehanizmi in vzajemno uporabo državnih shem ob reševanju čezmejnih skupin, tvorijo evropski sistem shem financiranja.

Konec leta 2012 je **Evropski mehanizem za stabilnost** (v nadaljevanju EMS), ki je največja mednarodna finančna institucija v svetovnem merilu z močno kapitalsko osnovo v vrednosti 700 milijard EUR, nasledil Evropski instrument za finančno stabilnost. Državam članicam, vključenim v EMS, ki imajo resne finančne težave ali jim te grozijo, bo z različnimi instrumenti finančne pomoči omogočil ponovno stabilnost. Pogodba o ustanovitvi EMS (Evropski svet, 2012, str. 3–35) opredeljuje vrsto orodij, s katerimi bo mehanizem zagotavljal stabilnost svojih članic. Lahko bo odobril kredite, izdal garancije za kredite, zagotovil preventivno finančno pomoč, kupil obveznice držav članic prejemnic pomoči na primarnem in sekundarnem trgu ali zagotovil sredstva za dokapitalizacijo finančnih institucij. Od marca 2013 je vsaka dodelitev nove finančne pomoči v EMS odvisna od ratifikacije pogodbe o stabilnosti, usklajevanju in upravljanju v ekonomski in monetarni uniji. Pogodba, znana tudi kot fiskalni pakt, določa, da morajo biti državni proračuni uravnoteženi ali v presežku, kar bodo morale države članice zapisati v svoji zakonodaji.

Poleg ukrepov, usmerjenih v stabilizacijo finančnega sektorja in oživitve gospodarstva, so na ravni EU sprejeli mnogo ukrepov za regulacijo in nadzor finančnega sistema. Z namenom opravljanja učinkovitega nadzora je bilo ustanovljenih kar nekaj novih institucij, ki jih podrobneje predstavljam v nadaljevanju.

1.5 Regulacija in nadzor

Banke so najbolj regulirane institucije med vsemi pravnimi entitetami, preprosto zato, ker imajo kot finančni posredniki sorazmerno majhen delež lastniškega kapitala in ker je aksiom likvidnosti temeljni kamen njihove finančne stabilnosti oziroma trdnosti (Arhar, 2004, str. 33). Saunders (2000, str. 85) razlaga, da finančni posredniki potrebujejo zaostren nadzor prav zaradi svojih posebnih funkcij in vpliva na posameznike, podjetja in gospodarstvo kot celoto. Večje motnje funkcij lahko vodijo do neugodnih učinkov pri ostalih podjetjih in ustvarjajo dvome o stabilnosti celotnega finančnega sistema. Kljub vsemu imata še tako učinkovita regulativa in nadzor svoje meje, saj ne moreta preprečiti propadov bank in niti nastanke finančnih kriz.

Bessis (2002, str. 27) poudarja tri pglavitne cilje bančnega nadzora:

- preprečevanje sistemskega tveganja, tako da določa kapitalsko ustreznost za različna tveganja;
- preprečevanje nelojalne konkurence;
- pospeševanje zdrave bančne prakse, z namenom povečanja varnosti finančnega sistema.

V večini držav EU je več kot polovica bank v tuji lasti. S krizo so se izpostavile pomanjkljivosti pri finančnem nadzoru in usklajevanju med državnimi nadzornimi organi. S ciljem okrepitve nadzora je Evropska komisija (2010) vzpostavila zakonodajne ukrepe, ki so začeli veljati na začetku leta 2011. Novi okvir, poimenovan Evropski sistem finančnih nadzornikov (angl. *European System of Financial Supervision* – ESFS), sestavljajo Evropski odbor za sistemska tveganja (angl. *European Systemic Risk Board* – ESRB), trije sektorski evropski nadzorni organi: EBA, Evropski organ za zavarovanja in poklicne pokojnine (angl. *European Insurance and Occupational Pensions Authority* – EIOPA) ter Evropski organ za vrednostne papirje in trge (angl. *European Securities and Markets Authority* – ESMA), ter državne nadzorne institucije. V sporočilu Komisije Evropskih skupnosti (2009, str. 3) je zapisano, da ESRB spremlja in ocenjuje možne nevarnosti za finančno stabilnost, ki so posledica makroekonomskega razvoja in razvoja v celotnem finančnem sistemu. Izvaja torej makrobonitetni nadzor. Zagotavlja zgodnje opozarjanje na tveganja, ki jih je mogoče zaznati na ravni celotnega sistema, in po potrebi izda priporočila za ukrepanje. Z ustanovitvijo ESRB se je rešila ena od temeljnih pomanjkljivosti, ki so se pokazale ob krizi, tj. ranljivost finančnega sistema zaradi medsebojno povezanih, kompleksnih, sektorskih in medsektorskih sistemskih tveganj. Trije evropski nadzorni organi pa varujejo finančno stabilnost na ravni posameznih

finančnih podjetij in ščitijo uporabnike finančnih storitev, kar predstavlja mikrobonitetni nadzor.

1.5.1 EBA

EBA je torej mikrobonitetni nadzorni organ za bančni sektor, ki nastopa v okviru novega Evropskega sistema finančnega nadzora. Delovni program EBA (2012, str. 2) razdeljuje temeljne funkcije organa na tri področja: regulacija, nadzor in varstvo potrošnikov. Osnovni cilj na področju regulativne politike je igrati osrednjo vlogo pri pripravi enotnih pravil, kar naj bi prispevalo k doseganju enakih konkurenčnih pogojev za finančne institucije ter izboljšanju finančne ureditve in splošnega delovanja enotnega trga. Delo organa EBA na tem področju se navezuje zlasti na zakonodajni okvir direktive in uredbe o kapitalskih zahtevah (CRD IV in CRR), vključno z likvidnostjo in prejemki, ter na zakonodajni okvir za sanacijo in reševanje krize. Nadzorne dejavnosti organa EBA bodo osredotočene na opredelitev, analizo in zmanjševanje ključnih tveganj v bančnem sektorju EU, spodbujanje nadzornega sodelovanja ter nadaljnje delo v okviru kolegijev nadzornikov, da bi se okrepil evropski nadzor nad čezmejnimi bančnimi skupinami. Ne nazadnje, organ EBA je zavezan h krepitvi varstva potrošnikov ter spodbujanju preglednosti, enostavnosti in pravičnosti za potrošniške finančne proizvode in storitve po vsem enotnem trgu.

V trenutni situaciji so na dnevnem redu EU pomembni novi zakonodajni predlogi glede evropske bančne ureditve in nadzorne strukture, vključno s predlogi o bančni uniji ter sanaciji in reševanju. Vse spremembe bistveno vplivajo na količino in prednostno razvrstitev posebnih nalog organa EBA v letu 2013 in pozneje. Samo predlog direktive o vzpostavitvi okvira za sanacijo in reševanje kreditnih institucij (Evropska komisija, 2012, str. 18) od EBA zahteva, da razvije okrog 23 tehničnih standardov in pet smernic, sodeluje v kolegijih za reševanje, odloča ob nesporazumih ter opravlja zavezujoče posredovanje.

V času kriznih razmer je EBA zadolžena tudi za nadzor nad dokapitalizacijami bank in za izvajanje stresnih testov. Namen le-teh je ocena prilagodljivosti in odpornosti finančnih ustanov na neugodne razmere na trgu ter celovita ocena systemskega tveganja v finančnem sistemu EU. Končno odgovornost specifičnih nadzornih nalog, povezanih s finančno stabilnostjo v celotnem evroobmočju, pa nosi ECB.

1.5.2 ESCB, EVROSISTEM IN ECB

Evropski sistem centralnih bank (v nadaljevanju ESCB) obsega ECB in državne centralne banke vseh držav članic EU. Evrosistem pa sestavljajo ECB in državne centralne banke le tistih držav EU, ki so že sprejele evro. Glavna naloga ECB je skrb za stabilnost cen (z ohranjanjem inflacije pod nadzorom), zlasti v državah, ki uporabljajo evro, ter za stabilnost

finančnega sistema, in sicer z ustreznim nadzorom finančnih trgov in ustanov (Evropska centralna banka, 2009, str. 12).

1.5.2.1 Denarna politika

ECB (2009, str. 20–22) mora za uresničitev stabilnosti cen vplivati na razmere na denarnem trgu in s tem na raven kratkoročnih obrestnih mer. V prizadevanjih za stabilnost cen želi ECB v srednjeročnem obdobju ohraniti stopnjo inflacije, ki je pod 2 %, vendar blizu te meje. Za usmerjanje kratkoročnih obrestnih mer ima na voljo sklop instrumentov denarne politike, ki vključuje operacije na odprtem trgu, odprte ponudbe in obvezne rezerve. Z operacijami na odprtem trgu zagotavlja likvidnost preko operacij glavnega refinanciranja, dolgoročnega refinanciranja, finega uravnavanja (občasne transakcije, s katerimi uravnavajo nepričakovana neravnovesja v likvidnosti) in strukturnih operacij. Z odprto ponudbo Evrosistem povečuje ali zmanjšuje likvidnost z določanjem zgornje in spodnje meje za obrestne mere na trgu čez noč. Državne centralne banke tako kreditnim institucijam omogočajo pridobitev likvidnosti čez noč oziroma deponiranje presežnih sredstev (depozitov) čez noč. Evrosistem od kreditnih institucij tudi zahteva, da imajo na računu pri državni centralni banki obvezne rezerve. Vsaka kreditna institucija mora v obdobju izpolnjevanja obveznih rezerv, ki traja približno en mesec, na depozitnem računu povprečno hraniti določen odstotek od nekaterih vlog svojih strank. Namen sistema obveznih rezerv je stabilizirati obrestne mere denarnega trga in ustvariti strukturni likvidnostni primanjkljaj v bančnem sistemu.

1.5.2.2 Bančni nadzor

Za bančni nadzor in finančno stabilnost so neposredno odgovorni pristojni organi v vsaki članici EU, vendar ESCB vseeno prispeva k nemotenemu vodenju politik pristojnih organov glede bonitetnega nadzora kreditnih institucij in stabilnosti finančnega sistema (ECB, 2009, str. 30–31). ESCB to nalogo opravlja na tri načine. Prvič, spremlja in ocenjuje finančno stabilnost na ravni evroobmočja. Drugič, svetuje pri oblikovanju in dopolnjevanju regulativnih in nadzornih zahtev, ki veljajo za finančne institucije. Svetovanje večinoma poteka s sodelovanjem ECB z ustreznimi nadzornimi organi, kot je npr. Baselski odbor. Tretjič, ECB spodbuja sodelovanje med državnimi bankami in nadzornimi organi na tistih področjih, ki so skupnega interesa. V trenutnih razmerah je to področje obvladovanja finančnih kriz.

1.5.2.3 Vloga ECB v času krize

Gospodarsko-finančna kriza, ki je povzročila nestabilnost na finančnih trgih, je prisilila ECB v izvajanje ukrepov za reševanje likvidnostnih težav bank v evrskem območju. ECB je v času finančne krize poskušala umiriti razmere na finančnih trgih z znižanjem ključne obrestne mere. Ukrep ni bistveno pomagal, saj se je gospodarska dejavnost kljub temu

znižala, evrsko območje pa je padlo v recesijo. Hkrati je ECB kot dodaten ukrep uvedla operacije dodajanja likvidnosti v obtok v neomejenem obsegu. Z operacijami na denarnem trgu po fiksnih obrestnih merah in v neomejenem obsegu so finančne institucije tako pridobile potrebno likvidnost za poplačilo svojih obveznosti. Ob tem so pri ECB morale zastaviti finančno premoženje v obliki vrednostnih papirjev ali kreditov, ki so izpolnjevali zahteve za zavarovanje. Zaradi znižanja bonitetnih ocen nekaterih držav v EU je bila ECB začasno primorana znižati kriterije primernosti finančnega premoženja za zavarovanje svojih terjatev. ECB je začela izvajati tudi dolgoročne operacije refinanciranja, kar predstavlja nestandardni ukrep za dodajanje likvidnosti. Poleg znižanja ključne obrestne mere in dodajanja likvidnosti v obtok je ECB znižala še stopnjo obveznih rezerv z 2 % na 1 % za obveznosti z dospelostjo do dveh let. Za obveznosti z daljšo ročnostjo je stopnja obvezne rezerve ostala nespremenjena, to je 0 %. Z ukrepom je ECB sprostila dodatna sredstva, kar naj bi spodbudilo bančni sistem. Zaradi prevelikega nezaupanja na medbančnem trgu pa za zdaj tudi ta ukrep ni pokazal pravih učinkov (Jursinovič, Kos & Mozetič, 2012, str. 20–22).

Junija 2012 so voditelji držav in vlad članic evroobmočja izjavili, da bi EMS, ki trenutno prispeva h kapitalizacijam bank prek finančnih ministrstev držav članic, po vzpostavitvi učinkovitega enotnega nadzornega mehanizma lahko neposredno dokapitaliziral banke na podlagi običajne odločitve. To bi omogočilo prekinitev začaranega kroga med bankami in državami, ki je ena od glavnih značilnosti evropske dolžniške krize (Svet Evropske unije, 2012, str. 1). Pogajanja med Svetom in Evropskim parlamentom o vzpostavitvi **enotnega nadzornega mehanizma** v pristojnosti ECB so v sklepni fazi. Skupni nadzorni organ je predpogoj za morebitno neposredno dokapitalizacijo bank z uporabo EMS.

Svet Evropske unije (2012, str. 2) je v svojem stališču glede nadzora nad bankami zapisal, da bodo enotni nadzorni mehanizem sestavljali ECB in pristojni državni organi. ECB bo odgovorna za splošno delovanje enotnega nadzornega mehanizma, v skladu s predlogoma pa bo imela neposredni nadzor nad bankami evroobmočja, ki ga bo izvajala diferencirano in v tesnem sodelovanju z nacionalnimi nadzornimi organi. Monetarne naloge ECB bi bile strogo ločene od nadzornih nalog, da bi preprečili morebitna nasprotja interesov med cilji monetarne politike in bonitetnega nadzora. Državni nadzorni organi bi ostali pristojni za naloge, ki ne bodo dodeljene ECB, npr. v zvezi z varstvom potrošnikov, pranjem denarja, plačilnimi storitvami in podružnicami bank tretjih držav.

1.5.3 Banka Slovenije

Z učinkovitim nadzorom se zagotavlja stabilnost in učinkovitost bančnega sistema. V Sloveniji je z ZBan-1 (člen 217–309) nadzorna funkcija nad bankami zaupana Banki Slovenije. Prvo fazo nadzora predstavlja že sam postopek podelitve licence, ki jo Banka Slovenije dodeli banki na osnovi presoje njene kapitalske ustreznosti, strokovnosti bančnega managementa in bodočih možnosti zaslužka (Dimovski & Gregorič, 2000, str.

15). Nadaljnji nadzor se izvaja s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil bank, opravljanjem pregledov poslovanja bank in izrekanjem ukrepov nadzora. Banka Slovenije opravlja nadzor nad banko z namenom preverjanja, ali banka posluje skladno z zakonodajo, predpisi in pravili o obvladovanju tveganj. Banka Slovenije pri opravljanju nadzora nad banko:

- preverja organizacijski ustroj, strategije, procese in mehanizme, ki jih je vzpostavila banka zaradi uskladitve svojega poslovanja z zakonom in predpisi;
- ocenjuje tveganja, ki jim je ali bi jim lahko bila banka izpostavljena pri svojem poslovanju; ter
- ocenjuje finančni položaj in tveganja, ki jim je ali bi jim lahko bila banka izpostavljena zaradi razmerij z drugimi osebami v bančni skupini.

Veselinovič (2003, str. 45) meni, da je nadzor poslovanja banke nujno potreben že zaradi preprostega dejstva – zagotavljanja bančnih vlog in varnosti delničarjev. Zato je osnovna naloga Banke Slovenije nadzor kreditnega portfelja banke, ki prikazuje vse vrste kreditov, ki jih je banka odobrila iz vseh vrst vlog, ki jih je prejela. Kakovost kreditnega portfelja je zato temeljnega pomena za varnost bančnih vlog, od tega pa je v veliki meri odvisno tudi zaupanje varčevalcev v banko in posledično v celoten bančni sistem.

Poleg rednih pregledov, ki so vnaprej časovno dogovorjeni, izvaja Banka Slovenije tudi izredne preglede poslovanja bank. Nadzor poteka preko oddelka Nadzora bančnega poslovanja, ki poleg standardnih področij (kapital, kakovost aktive, likvidnost in dobičkonosnost) nadzoruje tudi obvladovanje tveganj (Štiblar, 2010, str. 42). Banka Slovenije je pristojna in odgovorna za nadzor na posamični in konsolidirani osnovi. V ta namen mora sodelovati ter izmenjevati podatke in informacije z nadzornimi organi drugih držav članic. Za doseg namena nadzora nad bankami je Banka Slovenije pristojna tudi za izdajanje dovoljenj, ki dokazujejo:

- primernost lastnikov in njihov kvalificiran delež;
- primernost organov vodenja (dovoljenje za opravljanje funkcije člana uprave);
- izpolnjevanje vseh zahtev, ki veljajo za začetek poslovanja; ter
- izpolnjevanje pogojev za opravljanje posameznih finančnih storitev.

Če Banka Slovenije pri nadzoru ugotovi odstopanja ali nepravilnosti pri poslovanju, lahko izreče naslednje ukrepe (ZBan-1, člen 223):

- priporočilo in opozorilo,
- odreditev odprave kršitve,
- odreditev dodatnih ukrepov,
- odvzem dovoljenja,

- postavitve izredne uprave,
- začetek prisilne likvidacije ter
- odločitev o razlogih za stečaj banke.

Ključni temelj in predpogoj uspešnosti bančnega sistema predstavlja centralna banka kot njegov regulator in nadzornik (Štiblar, 2010, str. 37). V povezani skupnosti, kot je EU, je za zagotavljanje stabilnosti finančnega sistema nujno potreben enoten regulator in povezovanje nacionalnih nadzornikov. Eden od vzrokov izbruha finančne krize je bil tudi pomanjkljiv nadzor nad finančnimi trgi in njihovimi produkti. Z namenom preprečevanja in hitrega prepoznavanja prihodnjih kriz so bili regulatorni organi primorani v spremembo dosedanjih smernic in pravil. Posledično so se zvišale tudi zahteve poročanja bank, kar predstavljam v nadaljevanju.

1.6 Posebnosti poročanja bank

Glede na to, da so banke predmet strogega nadzora, je temu prilagojeno tudi njihovo poročanje. Na podlagi predpisov o računovodskem poročanju, ki jih določa Banka Slovenije, banke pripravljajo vrsto dnevni, mesečni, trimesečni, polletni in letni poročila. Glede na obsežnost zahtevanih poročil, v nadaljevanju omenjam le ključna poročila. Na podlagi Sklepa o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 28/2007, 102/2008, 3/2009, 29/2012, 12/2013) izdelujejo poročilo o razvrstitvi finančnih sredstev, merjenih po metodi odplačne vrednosti, in nekaterih prevzetih obveznosti po zunajbilančnih postavkah, na kratko poimenovano poročilo RAZ. Obsežna poročila o kapitalu in kapitalskih zahtevah izdelujejo na podlagi Sklepa o poročanju o kapitalu in kapitalskih zahtevah bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 104/2007, 85/2010, 105/2011). Izračunavajo kapitalske zahteve za kreditno tveganje po različnih vsebinskih portfeljih, tržno, valutno in operativno tveganje. V poročilu o veliki izpostavljenosti razkrivajo izpostavljenost banke do posamezne osebe, ki dosega ali presega 10 % kapitala banke. Na podlagi Sklepa o sistemu jamstva za vloge (Ur.l. RS, št. 97/2010, 26/2012, 75/2012, 29/2013) banke oddajajo poročilo o zajamčenih vlogah. Poročilo o količniku likvidnosti banke se izdeluje dnevno na podlagi Sklepa o minimalnih zahtevah za zagotavljanje ustrezne likvidnostne pozicije bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 28/2007, 55/2007, 83/2007, 74/2011, 26/2012). Sklep o nadzoru bank in hranilnic na konsolidirani podlagi (Ur.l. RS, št. 135/2006, 104/2007, 97/2010) določa obveznost bankam, ki izpolnjujejo določene pogoje, poročanja o nekaterih omenjenih poročilih tudi na konsolidirani podlagi.

Po zahtevah ESCB so banke od junija 2010 zavezane k izdelavi matričnega poročila monetarnih finančnih institucij, ki vključuje poročilo o knjigovodskih postavkah z obrestnimi merami (poročilo BS1S) in poročilo o prevrednotenjih s transakcijami (poročilo BS1V). Z majem 2011 vključuje poročilo BS1S tudi postavke izkaza vseobsegajočega donosa. Kranjec (2010) razlaga, da v matričnem poročilu logični izhod v tehničnem smislu

predstavlja križna tabela z zapisi podatkov iz podatkovnega skladišča. Poročevalska dvodimenzionalna shema uporablja kombinacijo postavk poročila, ki so postavljene v vrsticah in predstavljajo gospodarske kategorije, kot so osnovna sredstva, krediti, terjatve, ter šifrantov, ki so zapisani v stolpcih in predstavljajo potrebne attribute, kot so zapadlost, država, sektor ... Poročilo poleg potreb za nadzor bančnega poslovanja služi tudi za analize finančne stabilnosti, statistike finančnih računov in plačilne bilance.

Pred matričnim sistemom je Banka Slovenije podatke za namen monetarne in finančne statistike dobivala iz knjigovodskega poročila bank (v nadaljevanju KNB), ki je temeljil na enotnem kontnem okviru za banke in hranilnice. Janžek in Progar Zupanova (2011) navajata, da je bila glavna vloga kontnega okvira v smislu podatkovnega računovodskega standarda, ki je zagotavljal informacijsko podporo za različne funkcije Banke Slovenije. Kontni okvir navkljub zelo razčlenjenim bilančnim podatkom zaradi omejene obstoječe strukture ni bil ustrezen za sistematično širjenje dimenzij in poglobljanje poročanja. Tako je po dogovoru z bankami prišlo do odločitve o ukinitvi kontnega okvira. Ker bi odprava kontnega okvira lahko ogrozila kontinuiteto časovnih vrst podatkov iz tega podatkovnega vira, je bilo v novi matrični sistem šifrantov nujno treba vključiti lastnosti in kakovosti kontnega okvira, ki zagotavljajo kontinuiteto časovnih vrst. Zahtevne priprave prenovljenih navodil za poročanje so terjale dve leti sodelovanja med statistiki, nadzorniki, analitiki in računovodstvu poročevalskih institucij. Cilj je bil vzpostavitev fleksibilnega večnamenskega poročevalskega sistema, ki bi zagotavljal natančne in pravočasne podatke za potrebe statistike, nadzora in finančne stabilnosti ter hkrati zmanjšal breme poročevalcev, saj bi slednji o posamezni informaciji morali poročati le enkrat. Spremembe v matriki so sovpadle tudi z revizijo zahtev ECB v okviru Uredbe ECB/2008/32 ter z novimi smernicami o FINREP za nadzorniške zahteve za kreditne institucije, ki vključujejo nekonsolidirano bilanco.

Letno poročilo in zahteve po razkritjih

Na podlagi ZGD-1 ter Sklepa o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 17/2012) so banke dolžne pripravljati tudi letno poročilo, ki je sestavljeno iz poslovnega in računovodskega dela. V računovodskem delu banka izkazuje računovodske izkaze, ki so izdelani po predpisani metodologiji Banke Slovenije (2012) z Navodilom za izdelavo izkaza finančnega položaja, izkaza poslovnega izida in izkaza vseobsegajočega donosa ter izračun kazalnikov poslovanja bank in hranilnic. Za izkaz denarnih tokov in izkaz sprememb lastniškega kapitala pa Banka Slovenije predpisuje le vsebinske sheme. Vsi izkazi morajo biti izdelani tudi po MSRP. Banke, ki so vključene v konsolidirani nadzor, morajo v letnem poročilu poleg posamičnih izkazov izdelati tudi konsolidirane.

V letnem poročilu morajo banke razkriti vsa potrebna pojasnila k računovodskim izkazom, ki so opredeljena z zakonodajo, predpisi in MSRP. Vsaka postavka iz računovodskih izkazov mora imeti ustrezno pojasnilo, ki je potrebno za njihovo razumevanje. V 15. členu

Sklepa o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 17/2012) je določeno, da mora banka v prilogi s pojasnili k računovodskimi izkazom razkriti pomembnejše računovodske usmeritve, na katerih so zasnovani računovodski izkazi banke. V razkritju računovodskih usmeritev se med drugim pojasnijo morebitne spremembe računovodskih usmeritev, metode, ki so bile uporabljene za vrednotenje posameznih postavk v izkazu finančnega položaja, metode za izračun oslabitev sredstev in morebitnih odpisov, usmeritve oblikovanja rezervacij, usmeritve pripoznavanja prihodkov in odhodkov, davčne obveznosti banke ter tečaj, po katerem je izvedla preračun vrednosti iz tujih valut v vrednosti v domači valuti. V pojasnilih k izkazu finančnega položaja morajo banke dodatno razkriti postavke sredstev in obveznosti po preostali zapadlosti (tj. obdobje med datumom poročanja in datumom zapadlosti posameznega finančnega sredstva ali vira sredstev), podatke o podrejenih obveznostih, prevzete obveznosti in izvedene finančne instrumente, neporavnane na bilančni presečni dan, ki se vodijo v zunajbilančni evidenci, podrobne podatke o sredstvih, ki jih je banka zastavila v zavarovanje za svoje obveznosti, podatke o razčlenitvi naložb v vrednostne papirje ter podatke o gibanju oslabitev finančnih sredstev in rezervacij. V pojasnilih k izkazu poslovnega izida pa banke razkrijejo še podatke o prihodkih in odhodkih, ki jih banka ustvari na tujih trgih, podatke o prihodkih iz opravljanja zastopniških storitev tretjim osebam ter podatke o odhodkih, ki jih je banka plačala zaradi podrejenih obveznosti. Tudi ZBan-1 v 207. členu določa nekatere zahteve, ki jih morajo banke razkriti v pojasnilih, vendar se le-te ne nanašajo neposredno na postavke v računovodskih izkazih. Sklep o razkritjih s strani bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 135/2006, 42/2009, 85/2010, 62/2011, 100/2011) nadalje podrobneje določa obseg, način in vrste teh razkritij. Banke morajo tako razkriti politiko in cilje obvladovanja tveganj za vsako vrsto tveganj posebej ter pristope in metodologije, povezane z izračunom kapitalске ustreznosti banke.

Po zakonodaji je letno poročilo bank tudi predmet revidiranja. Banka Slovenije pri tem podrobneje določa vsebino računovodskega in poslovnega dela letnega poročila. V času finančne krize je bilo opaziti močan pritisk na revizorje s strani uprav bank, zlasti v povezavi z oslabitvami finančnih sredstev. Odar (v Stojan, 2009) je mnenja, da se je vpliv krize takoj videl pri sestavi računovodskih izkazov, saj težavno gospodarsko okolje ustvarja pogoje za nepoštenost uprav. Nadalje razlaga, da je šlo predvsem za poskuse umetnega izboljšanja bilanc s spreminjanjem računovodskih usmeritev in raznih prevrednotenj. Šoltes (v Stojan, 2009) meni, da se vseh računovodskih nepravilnosti ne da pripisati recesiji. Hkrati priznava, da v času krize lahko pride do več »kreativnega računovodstva«, ki je po navadi odraz želje po prikazovanju boljših rezultatov od realnih, kar lahko služi različnim ciljem, od širjenja optimizma do zavajanja. Kljub vsemu računovodski izkazi še vedno ostajajo temeljni dokumenti, na podlagi katerih je mogoče analizirati uspešnost poslovanja bank.

2 USPEŠNOST POSLOVANJA BANK

2.1 Splošna opredelitev spremljanja uspešnosti poslovanja

Pučko (2004, str. 14) opredeljuje analizo poslovanja kot »proces spoznavanja poslovanja konkretnega podjetja, ki služi za odločanje o izboljšanju uspešnosti poslovanja tega podjetja.« Turk (2006, str. 244) dodaja, da »z analiziranjem poslovanja preučujemo podatke o poslovanju z namenom presojanja ugodnosti poslovnih procesov in stanj ter možnosti za njihove izboljšave.«

Splošno oblikovane delitve modelov presojanja uspešnosti poslovanja podjetja v literaturi ni mogoče zaslediti, obstajajo pa okvirne opredelitve med modeli, ki so jih sprejeli posamezni avtorji. Bergant (1998, str. 92) meni, da večino obstoječih modelov merjenja uspešnosti podjetja lahko razdelimo v dve skupini, ki imata različni izhodiščni filozofiji:

- modeli, ki poskušajo oblikovati enotno mero uspešnosti, ki izhaja iz finančnih in gospodarskih kategorij; ter
- modeli, ki poleg računovodskih rezultatov vključujejo tudi druge izide poslovanja podjetja.

Povzamem lahko, da sodobne metode obravnavajo širši način spremljanja uspešnosti poslovanja podjetja, v nasprotju s tradicionalnim načinom, ki je osredotočen predvsem na merjenje finančne in gospodarske uspešnosti. Sodobni modeli dopolnjujejo tradicionalno računovodsko analizo z nefinančnimi podatki in oceno tako imenovanih mehkih področij poslovanja, kar izboljšuje predvsem oceno perspektivnih možnosti podjetja (Bergant, 1998, str. 93).

Tradicionalni način presojanja uspešnosti temelji na računovodskih kazalnikih, izračunih iz postavk v računovodskih izkazih. Kavčičeva (2002, str. 162) opredeljuje računovodske kazalnike kot številčne informacije o poslovanju podjetja, gospodarskih procesih in razvoju, ki uporabnikom pregledno podajajo informacije o uspešnosti poslovanja podjetja. Računovodski kazalniki se razvrščajo glede na izhodišče v izkazu finančnega položaja in izkazu poslovnega izida ter glede na potrebe po ekonomskem in finančnem načinu presojanja. V postopku analize obdelamo informacije in izberemo kazalnike v skladu z zahtevami končnih uporabnikov. Tradicionalni pristop torej temelji na opredelitvi različnih vidikov poslovanja podjetja in na arbitrarnem izboru nekaj kazalnikov, ki pomembno osvetljujejo te vidike (Slapničar, 2008, str. 2).

Tyran (1992, str. 135–136) razlaga, da se je analiza poslovanja z računovodskimi kazalniki začela najprej uporabljati v bančni industriji z namenom presojanja finančnega premoženja podjetja in njegove sposobnosti odplačevanja kreditov. Postopoma so spoznavali načine za

pravilno razlaganje kazalnikov, kar jim je omogočilo vpogled v uspešnost poslovanja celotnega podjetja.

Slapničarjeva (2008, str. 1–18) pravi, da je analiza z uporabo računovodskih kazalnikov eno glavnih orodij ocenjevanja finančnega položaja in uspešnosti podjetja zaradi dveh pglavitnih značilnosti. Prvič, reducira veliko število podatkov iz računovodskih izkazov na nekaj glavnih parametrov. Drugič, zagotavlja primerljivost računovodskih izkazov različno velikih podjetij. Dodaja še, da je namen analize računovodskih izkazov v zbirnih informacijah pokazati različne vidike delovanja podjetja, zato preveliko število uporabljenih kazalnikov izničuje to prednost analize pred uporabo računovodskih izkazov samih.

Koletnik (1997, str. 45) pravi, da je snovanje kazalnikov odvisno od vsakokratnih informacijskih potreb posameznega analitika. Ta naj bi izbral le tiste računovodske kazalnike, s katerimi se najbolj odraža posebnost delovanja podjetja. Računovodski kazalniki so sicer namenjeni širokemu krogu uporabnikov informacij o podjetjih, tako za pregled stanja kot tudi za podrobnejšo analizo. Uporabnike lahko delimo na notranje (izvajalci posameznih nalog, poslovodstvo podjetja, upravljalni in nadzorni organi v podjetju ter zaposleni) in zunanje (lastniki podjetja, kreditodajalci, dobavitelji, kupci, država in javnost). Vsak izmed naštetih gleda na podjetje s svojega zornega kota, zato je za vsako posamezno skupino uporabnikov namensko opredeljen nabor različnih kazalnikov (Kavčič, 2002, str. 169).

V teoriji obstajajo še številne druge razvrstitve računovodskih kazalnikov. Glede na to, o kateri vrsti uspešnosti poslovanja govorimo, Duhovnikova (2002, str. 143) deli kazalnike na:

- področje gospodarske uspešnosti poslovanja podjetja (ocena dobičkonosnosti kapitala podjetja kot podlaga za napovedovanje dobičkonosnosti kapitala v prihodnosti) ter
- na področje finančne uspešnosti poslovanja podjetja (ocena finančne stabilnosti podjetja kot podlaga za presojo, ali je in bo podjetje sposobno poravnati vse svoje obveznosti ob njihovi dospelosti v plačilo).

Sam kazalnik nam ne pove veliko, če ga ne primerjamo z istim kazalnikom za preteklo obdobje, konkurenčnim podjetjem ali panogo, v kateri podjetje deluje (Slapničar, 2008, str. 2). Kavčičeva (2002, str. 160) poudarja, da moramo pri računovodskem analiziranju dodati tudi besedno obrazložitev, saj zgolj številke zadoščajo le tistim, ki dobro poznajo vsebino in tehniko izračuna kazalnikov. Duhovnikova (2002, str. 176) razlaga, da so iz primerjav kazalnikov razvidne spremembe na koncu poslovnih let, niso pa razvidni razlogi za te spremembe. Poleg tega obstaja nevarnost, da analitik spregleda določene izjemne vplive in spremembe, ki so vplivale na izračunano velikost kazalnikov. Zato je treba kazalnike opazovati v več zaporednih obračunskih obdobjih, ker tovrstno opazovanje precej izravna

izjemne vplive in spremembe v posameznih obdobjih. Duhovnikova (2002, str. 124) opozarja tudi na težavo, ki nastopi ob različnih podlagah za izračun kazalnikov posameznih podjetij. Ocenjevanje velikosti računovodskih kazalnikov posameznih podjetij namreč predpostavlja, da so številke, iz katerih je kazalnik sestavljen, medsebojno primerljive. Če so kazalniki posameznih podjetij izračunani na različnih podlagah, ima primerjalno vrednotenje računovodskih kazalnikov manjšo pojasnjevalno moč. Iz zapisanih omejitev Duhovnikova (2002, str. 177) povzema, da so kazalniki po eni strani sicer enostavno, po drugi pa zelo zapleteno orodje spremljanja uspešnosti podjetja, ki lahko vodi do sprejemanja napačnih odločitev.

Glede na to, da se tudi v nadaljevanju magistrskega dela osredotočam predvsem na tradicionalno analizo, bi vseeno rada omenila najbolj uveljavljen model sodobne analize. To je uravnoteženi sistem kazalnikov (angl. *Balanced Scorecard*), ki sta ga razvila Kaplan in Norton. Model temelji na uravnoteženosti finančnih in nefinančnih informacij o uspešnosti uresničevanja ciljev podjetja. Dopolnjuje torej tradicionalne finančne kazalnike pretekle uspešnosti s kazalniki prihodnje uspešnosti. Cilji in kazalniki uspešnosti v sistemu izhajajo iz vizije in strategije podjetja. Uspešnost poslovanja meri s štirimi vidiki: finančnim vidikom, vidikom poslovanja s strankami, vidikom notranjih poslovnih procesov ter vidikom učenja in rasti. Četudi ga, prek finančnega vidika, še vedno zanima kratkoročna uspešnost poslovanja, jasno opredeli smernice za boljšo dolgoročno finančno in konkurenčno uspešnost (Kaplan & Norton, 2000, str. 19–20).

2.2 Posebnosti spremljanja uspešnosti bank

Kot vsa druga podjetja si tudi banke postavijo cilje, vizijo in strategijo, ki jim sledijo pri svojih poslovnih odločitvah. Velika razlika med podjetji in bankami je v tem, da so najpomembnejši vir sredstev bank depoziti, tj. depoziti fizičnih in pravnih oseb ter državnih institucij. Če je glavni cilj podjetja oziroma njegovih lastnikov maksimiranje cene delnice, lahko v primeru banke govorimo o dveh enako pomembnih ciljnih: varnost depozitov in maksimiranje cene delnice (Skubic, 2000, str. 139).

Skubičeva (2000, str. 139) nadalje razlaga, da so storitve, ki jih banka zaračunava svojim strankam, cena za tveganja, ki jih banka prevzema pri svojem poslovanju. Večja tveganja kot banka prevzema, večji je njen potencialni dobiček, a večja je lahko tudi potencialna izguba. Zato mora banka iskati optimalno ravnotežje med tveganji in donosnostjo. Izbrati mora tisto razmerje, ki ji bo še zagotavljalo pričakovano donosnost, a ji hkrati ne bo povzročalo prevelikih izgub zaradi prevzetih tveganj.

Vrednost delnic je torej na eni strani odvisna od pričakovane donosnosti, na drugi pa od velikosti tveganja, ki mu je banka izpostavljena pri svojem poslovanju. Uspešnost poslovanja bank se zato meri glede na doseženo donosnost in glede na tveganost bančnega poslovanja (Kobe, 1997a, str. 11).

Podobno logiko pri ocenjevanju uspešnosti poslovanja bank so z metodo CAMELS razvili tudi v ZDA z namenom enotnega državnega nadzora nad poslovanjem bank ter zgodnjega odkrivanja in reševanja problemov v bančnem poslovanju (Graddy & Spencer, 1990, str. 623–624). Ime metode sestavljajo črke šestih komponent, na podlagi katerih nadzorniki podajo enotno oceno o uspešnosti banke. Te komponente so: kapitalska ustreznost (angl. *Capital Adequacy*), kakovost sredstev (angl. *Asset Quality*), kakovost vodstva (angl. *Management Quality*), zaslužki (angl. *Earnings*), likvidnost (angl. *Liquidity*) in občutljivost na tržna tveganja (angl. *Sensitivity to market risk*). Za vsako komponento preverjajo vnaprej določene izračune, gibanja in kazalnike ter pisne odgovore na vsebinske analize. Ocena CAMELS se giblje med 1 in 5, pri čemer 1 dobijo banke z odličnimi rezultati, 5 pa tiste, za katere obstaja velika verjetnost propada. Ocena CAMELS predstavlja zelo objektivno sliko o poslovanju banke. Problem se pojavi pri zbiranju podatkov in informacij, saj metoda zahteva tudi mnogo podatkov, ki niso javno dostopni.

2.3 Kazalniki uspešnosti poslovanja bank

Najenostavnejše in najnazornejše podatke o uspešnosti poslovanja banke nam zagotavljajo kazalniki, izpeljani iz glavnih postavk izkaza poslovnega izida in finančnega položaja. Analiza finančnega poslovanja banke z uporabo kazalnikov je način standardizirane spremljave uspešnosti poslovanja banke, s katero se lahko primerjajo doseženi rezultati s preteklimi obdobji, konkurenčnimi bankami ali celotnim bančnim sistemom.

Slovenske banke so na podlagi ZBan-1 ter Sklepa o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 17/2012) zavezane k letni izdelavi nekaterih kazalnikov poslovanja, izračunanih na podlagi enotne metodologije, ki jo je predpisala Banka Slovenije. Navodilo za izdelavo računovodskih izkazov in izračun kazalnikov poslovanja bank in hranilnic (Banka Slovenije, 2012) predpisuje natančno metodologijo za naslednje kazalnike:

- količnik kapitalske ustreznosti;
- oslabitve finančnih sredstev, merjenih po odplačni vrednosti, ter rezervacije za prevzete obveznosti / razvrščene aktivne bilančne in zunajbilančne postavke;
- obrestna marža;
- marža finančnega posredništva;
- donos na aktivo pred obdavčitvijo;
- donos na kapital pred obdavčitvijo;
- donos na kapital po obdavčitvi;
- operativni stroški / povprečna aktiva;
- likvidna sredstva / kratkoročne finančne obveznosti do nebančnega sektorja, merjene po odplačni vrednosti;
- likvidna sredstva / povprečna aktiva.

Metodologijo, predpisano za izračun navedenih kazalnikov, upoštevam pri analizi uspešnosti poslovanja bank v tretjem poglavju tudi sama.

Uspešnost bank se lahko sicer presoja s kazalniki, ki jih glede na razmerje med donosnostjo in tveganjem pri poslovanju bank delim na kazalnike donosnosti in kazalnike tveganja (Kobe, 1997a, str. 12; Koch & MacDonald, 2000, str. 111). Uspešnost poslovanja bank je tako odvisna od dosežene donosnosti, velikosti tveganj, ki so jim banke pri tem izpostavljene, ter razmerja med donosnostjo in tveganjem, kar je prikazano v Tabeli 1.

Tabela 1: Vpliv tveganj na donosnost

Kazalniki donosnosti	Tveganje spremembe obrestne mere	Kreditno tveganje	Likvidnostno tveganje	Tveganje kapitalske ustreznosti
Obrestna marža	++	+	++	0
Neto marža	++	+	++	0
Izkoriščenost sredstev	0	++	++	0
ROA	++	++	++	0
Finančni vzvod	0	0	0	++
ROE	++	++	++	++

Legenda: ++ pomeni veliko verjetnost, da povečano tveganje poveča donosnost,
 + pomeni srednjo verjetnost, da povečano tveganje poveča donosnost,
 0 pomeni, da povečano tveganje ne vpliva na donosnost.

Vir: A. Kobe, Kaj izvemo iz bilanc bank?, 1997a, str. 13.

2.3.1 Kazalniki donosnosti

2.3.1.1 Dobičkonosnost lastniškega kapitala

Dobičkonosnost lastniškega kapitala – ROE (angl. *Return on equity*) – je najpomembnejši finančni kazalnik, s katerim merimo odstotek dobička na enoto lastniškega kapitala. Kot je razvidno iz enačbe (1), se izračuna kot količnik med čistim dobičkom in povprečnim lastniškim kapitalom (Koch & MacDonald, 2000, str. 114):

$$ROE = \frac{\text{čisti dobiček}}{\text{povprečni kapital}} \quad (1)$$

Kobe (1997a, str. 14) opredeljuje kazalnik dobičkonosnosti lastniškega kapitala kot mero dobičkonosnosti banke z vidika lastnikov banke. Za lastnike je torej vrednost ROE ena bistvenih informacij. ROE je sintetični kazalnik, sestavljen iz enostavnejših kazalnikov, zato je njegova vrednost odvisna od večjega števila spremenljivk, ki jih prikazujem v nadaljevanju.

2.3.1.2 Dobičkonosnost sredstev

Kazalnik dobičkonosnosti sredstev – ROA (angl. *Return on assets*) – meri odstotek dobička na enoto sredstev oziroma naložb. Kot prikazuje enačba (2), je definiran kot količnik med čistim dobičkom in povprečno bilančno vsoto (Koch & MacDonald, 2000, str. 114):

$$ROA = \frac{\text{čisti dobiček}}{\text{povprečna bilančna vsota}} \quad (2)$$

Dimovski in Gregoričeva (2000, str. 71) pravita, da ROA izraža dobičkonosnost vseh bančnih sredstev, tako finančnih kot realnih, in je po navadi pri bankah veliko nižji kot pri vseh ostalih podjetjih. Delež kapitala v bančni bilančni vsoti je namreč bistveno nižji, in če naj bi banka temu kapitalu zagotavljala približno enako dobičkonosnost kot ostala podjetja, iz tega sledi bistveno nižja dobičkonosnost celotnih sredstev.

2.3.1.3 Neto obrestna marža

Neto obrestna marža – NIM (angl. *Net interest margin*) – nam kaže razliko med neto obrestnimi prihodki glede na povprečno bilančno vsoto, kar nam prikazuje enačba (3) (Banka Slovenije, 2012):

$$NIM = \frac{\text{neto obrestni prihodki}}{\text{povprečna bilančna vsota}} \quad (3)$$

Neto obrestni prihodki se izračunajo kot razlika med obrestnimi prihodki in obrestnimi odhodki. Pri primerjavi kazalnikov neto obrestne marže je treba biti posebno pozoren na metodologijo, ki je uporabljena pri izračunu, saj je lahko v imenovalcu uporabljena tudi povprečna obrestovana aktiva. Kobe (1997a, str. 16) nadalje razlaga, da neto obrestna marža kaže učinkovitost banke pri opravljanju njene primarne funkcije, to je dajanja kreditov in sprejemanja depozitov, saj predstavlja način izražanja učinkovitosti bančne cenovne politike.

2.3.1.4 Povezanost kazalnikov donosnosti

Kot sem že omenila, je ROE glavni kazalnik donosnosti, ki je sestavljen iz vrste ostalih kazalnikov. Razgradi se na posamezne komponente, s katerimi se ugotavlja, kje je vzrok razlike v uspešnosti posameznih bank (Kobe, 1997a, str. 15; Koch & MacDonald, 2000, str. 114–120; Hvala, 1999, str. 4–5; Sree Rama Murthy, 2003, str. 9–11).

Če uporabim znan Du Pontov model, opazim, da je ROE odvisen od dveh spremenljivk, in sicer od ROA in multiplikatorja kapitala. Slednji se izračuna kot razmerje med povprečno bilančno vsoto in povprečnim lastniškim kapitalom ter pojasnjuje, koliko sredstev je financiranih z zadolževanjem. Predstavlja torej stopnjo bančnega finančnega vzvoda, saj pove, koliko denarnih enot sredstev banke mora biti pokritih z vsako denarno enoto lastniškega kapitala.

Kazalnik ROA se lahko nadalje razstavi na neto maržo in izkoriščenost sredstev. Neto marža se izračuna kot razmerje med čistim dobičkom in celotnimi prihodki. Da dobim čisti dobiček, je potrebno od celotnih prihodkov, ki jih izračunam kot seštevek obrestnih in drugih prihodkov, odšteti stroške dela, administrativne stroške, amortizacijo in oslabitve. Na rezultat se nato aplicira še davek. Neto marža nam kaže delež dobička v vsaki denarni enoti bančnih operativnih prihodkov. Izkoriščenost sredstev se izračuna kot razmerje med celotnimi prihodki in povprečno vrednostjo bilančne vsote. Izkoriščenost sredstev nam pove, koliko prihodka ustvari banka na eno denarno enoto vloženih sredstev. Na izkoriščenost sredstev vpliva sposobnost banke pri obvladovanju obrestnega tveganja. Če je banka v obdobju spreminjanja obrestne mere sposobna vzdrževati razliko med obrestnimi prihodki in obrestnimi odhodki, bo njena izkoriščenost sredstev visoka. Poleg obrestnega tveganja vpliva na izkoriščenost sredstev tudi obvladovanje likvidnostnega tveganja. Banka z višjo stopnjo likvidnih sredstev, za katero se običajno pričakuje, da zasluži manj obrestnih prihodkov, bo zabeležila nižjo izkoriščenost sredstev. ROA je tako odvisen od sposobnosti banke, da ustvarja neto prihodke iz poslovanja, in njene sposobnosti, da uporabi svoja sredstva pri generiranju prihodkov.

Iz razčlenitve kazalnikov poslovanja lahko povzamem, da nizka obrestna marža, slaba izkoriščenost sredstev ali prenizek finančni vzvod lahko vplivajo na nizko dobičkonosnost lastniškega kapitala, kar prikazujem z naslednjo enačbo (4):

$$ROE = \frac{\text{čisti dobiček}}{\text{celotni prihodki}} * \frac{\text{celotni prihodki}}{\text{povp. bilančna vsota}} * \frac{\text{povp. bilančna vsota}}{\text{povp. kapital}} \quad (4)$$

2.3.2 Kazalniki tveganja

Zaradi poglobitve analize uspešnosti bank ter proučitve medsebojne povezanosti donosnosti in tveganj je treba dodati še elemente, ki so vezani na tveganja. Izmerijo se lahko z uporabo kazalnikov tveganja.

2.3.2.1 Kazalniki likvidnosti

Med likvidnostjo in donosnostjo velja obratno sorazmerje, zato so bolj likvidne naložbe manj donosne. Kobe (1997b, str. 19) uporablja za likvidnostno tveganje dva kazalnika: stopnjo likvidnosti, kar prikazuje enačba (5), in delež kreditov v bilančni vsoti, ki je prikazan z enačbo (6).

$$\text{Stopnja likvidnosti} = \frac{\text{likvidna sredstva}}{\text{povprečna bilančna vsota}} \quad (5)$$

Stopnja likvidnosti nam kaže, kolikšen delež sredstev banka ohranja v obliki likvidnih sredstev, ki so v vsakem trenutku na voljo za izpolnitev morebitnega pomanjkanja denarja za poplačilo obveznosti banke (Sree Rama Murthy, 2003, str. 18). Po metodologiji za izračun kazalnikov Banke Slovenije (2012) uvrščamo med likvidna sredstva denar v blagajni in čeke, imetja na računih pri Banki Slovenije, terjatve do tujih bank in hranilnic na vpogled, državne obveznice ter tuje tržne vrednostne papirje bonitete najmanj BBB.

$$\text{Delež kreditov v bilančni vsoti} = \frac{\text{kredit}}{\text{povprečna bilančna vsota}} \quad (6)$$

Kazalnik deleža kreditov v bilančni vsoti je zelo transparenten, saj večina kreditov ni likvidna. Vračilo obresti in glavnice je razpršeno čez vse leto, krediti pa se praviloma zelo težko prodajo drugim bankam (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 73).

Banka Slovenije (2012) predpisuje poleg kazalnika stopnje likvidnosti še izračun kazalnika pokritja kratkoročnih vlog nebančnega sektorja z likvidnimi sredstvi, ki ga uporabljamo tudi sama v empirični raziskavi. Kazalnik je prikazan v enačbi (7):

$$\text{Pokritje vlog z likvidnimi sredstvi} = \frac{\text{likvidna sredstva}}{\text{povp. kratkoročne vloge do nebančnega sektorja}} \quad (7)$$

2.3.2.2 Kazalniki kreditnega tveganja

Za uspešno obvladovanje kreditnega tveganja mora banka omejiti slabe kredite. V ta namen mora pred odobritvijo kredita opraviti natančno preiskavo bonitete potencialnega kreditorejmalca, ki jo spremlja, in po potrebi tudi spreminja med celotno dobo odplačevanja

kredita. V enačbi (8) prikazujem kazalnik slabih kreditov – NPLs (angl. *Non Performing Loans*), ki odraža kreditno tveganje banke (Kobe, 1997b, str. 20):

$$NPLs = \frac{\text{slabi krediti}}{\text{bilančna vsota}} \quad (8)$$

Za merjenje kreditnega tveganja Banka Slovenije (2012) uporablja tudi kazalnik, ki prikazuje razmerje med oslavitvami finančnih sredstev, merjenih po odplačni vrednosti, ter rezervacijami za prevzete obveznosti z razvrščenimi aktivnimi bilančnimi in zunajbilančnimi izpostavljenostmi. Le-te predstavljajo vse tvegane izpostavljenosti, ki morajo biti po Sklepu o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 28/2007, 102/2008, 3/2009, 29/2012, 12/2013) razvrščene po bonitetnih skupinah. Kazalnik je prikazan v enačbi (9):

$$\text{Pokritje z oslab. in rezerv.} = \frac{\text{oslabitve fin. sred. in rezervacije za prevzete obveznosti}}{\text{razvrščene aktivne bilančne in zunajbilančne postavke}} \quad (9)$$

2.3.2.3 Kazalniki obrestnega tveganja

Obrestno tveganje je povezano s spremembami obrestnih mer tako na strani terjatev kot na strani obveznosti. Zato je temeljni kazalnik obrestnega tveganja opredeljen kot razmerje med terjatvami in obveznostmi s spremenljivo obrestno mero (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 74). Kazalnik je prikazan v enačbi (10):

$$\text{Kazalnik tveganja obrestne mere} = \frac{\text{obrestno občutljiva aktiva}}{\text{obrestno občutljiva pasiva}} \quad (10)$$

Pomemben kazalnik obrestnega tveganja je tudi neto obrestna marža, ki sem jo opredelila že v enačbi (3). Banke obvladujejo obrestno tveganje ravno z uravnavanjem neto obrestne marže in stalnim nadzorom sprememb obrestnih mer. Tudi ko se obrestne mere spremenijo, lahko banka ohrani nadzor nad obrestnim tveganjem z usklajevanjem ročnosti sredstev in obveznosti (Sree Rama Murthy, 2003, str. 23).

2.3.2.4 Kazalniki kapitalske ustreznosti

Enostavni kazalnik kapitala je eden izmed najstarejših kazalnikov kapitalske ustreznosti in kot tak popolnoma zanemara tveganja (Kobe, 1997b, str. 21). Predstavlja razmerje med vrednostjo povprečnega celotnega kapitala in vrednostjo povprečne bilančne vsote, kar prikazuje spodnja enačba (11).

$$\text{Enostavni kazalnik kapitala} = \frac{\text{povprečni kapital}}{\text{povprečna bilančna vsota}} \quad (11)$$

Zaradi funkcije kapitala v banki, ki omogoča absorbiranje izgub, že zakonodaja zahteva, da mora vsaka banka imeti dovolj kapitala, da doseže zahteve minimalne kapitalske ustreznosti, kot je to določeno z Baselskim sporazumom (Sree Rama Murthy, 2003, str. 34). Po njem je obseg minimalnega zahtevanega kapitala določen kot odstotek tveganjem prilagojenih izpostavljenosti. Temeljni količnik kapitalske ustreznosti se tako izračuna kot razmerje med kapitalom za namen kapitalske ustreznosti in tveganjem prilagojenih zneskov izpostavljenosti, kar je zapisano v enačbi (12). Čim višja je vrednost količnika, tem manjše je kapitalsko tveganje banke, pri čemer mora količnik vedno znašati vsaj 8 %.

$$\text{Količnik kapitalske ustreznosti} = \frac{\text{kapital}}{\text{tveganjem prilagojeni zneski izpostavljenosti}} \quad (12)$$

Kapital za namen kapitalske ustreznosti banke se na podlagi Sklepa o izračunu kapitala bank in hranilnic (Ur.l. RS, št. 85/2010, 97/2010, 100/2011, 100/2012) izračuna kot vsota temeljnega kapitala, dodatnega kapitala I in dodatnega kapitala II. Pri tem je treba upoštevati še odbitne postavke, ki se odštevajo od posameznih kategorij kapitala, razmerja med posameznimi kategorijami oziroma sestavinami kapitala in namen posameznih kategorij kapitala.

2.3.2.5 Drugi kazalniki

Kazalnik stroškovne učinkovitosti (angl. *Cost Income Ratio*) predstavlja enega izmed ključnih kazalnikov uspešnosti poslovanja banke (Sree Rama Murthy, 2003, str. 47). Izračuna se kot razmerje med operativnimi stroški in neto prihodki iz poslovanja banke, kar je prikazano v enačbi (13). Pri tem operativni stroški zajemajo stroške dela, splošne in administrativne stroške ter amortizacijo. Čim nižja je vrednost kazalnika, tem višja je stroškovna učinkovitost poslovanja banke.

$$\text{Kazalnik stroškovne učinkovitosti} = \frac{\text{operativni stroški}}{\text{neto finančni in poslovni prihodki}} \quad (13)$$

V nadaljevanju omenjam še kazalnik produktivnosti, ki izraža učinkovitost izkoriščanja človeških virov. To je kazalnik bilančne vsote na zaposlenega. Njegov izračun prikazuje enačba (14). Kobe (1997b, str. 22) uvršča ta kazalnik med pomembnejše, saj stroški dela predstavljajo velik delež celotnih stroškov banke.

$$\text{Kazalnik bilančne vsote na zaposlenega} = \frac{\text{bilančna vsota}}{\text{število zaposlenih}} \quad (14)$$

Križaj (1998, str. 27–28) piše o neprimernosti uporabe kazalnika bilančne vsote na zaposlenega pri medbančni primerjavi. Banke se med seboj razlikujejo po strukturi deponentov in kakovosti njihovih sredstev, po velikosti, po vrsti storitev ipd. Zato morajo

banke, ki so npr. bolj usmerjene v poslovanje s prebivalstvom, vložiti bistveno več dela za pridobitev določene količine sredstev kot banke, ki se ukvarjajo z velikimi podjetji. Ker se to dejstvo pri ugotavljanju produktivnosti s kazalnikom bilančne vsote na zaposlenega ne upošteva, izkazujejo nekatere banke nižjo produktivnost. Križaj zato navaja, da pravilnejšo sliko o produktivnosti zaposlenih prikazujeta kazalnik neto obrestnih in provizijskih prihodkov na zaposlenega, prikazan v enačbi (15), ter kazalnik operativnih stroškov na zaposlenega, prikazan v enačbi (16). Večja objektivnost obeh kazalnikov se kaže v tem, da banke živijo od ustvarjenega neto prihodka, in ne od bilančne vsote.

$$\text{Kazalnik neto prihodkov na zaposlenega} = \frac{\text{neto obrestni in provizijski prihodki}}{\text{število zaposlenih}} \quad (15)$$

$$\text{Kazalnik stroškov na zaposlenega} = \frac{\text{operativni stroški}}{\text{število zaposlenih}} \quad (16)$$

Dimovski in Gregoričeva (2000, str. 77–78) poudarjata, da se uspešnost banke ovrednoti z upoštevanjem tako kazalnikov donosnosti kot kazalnikov tveganja. Pri tem je treba dosežene rezultate primerjati s primerljivimi rezultati predhodnih poslovnih obdobj. Pri merjenju uspešnosti le ene banke je treba dosežene rezultate primerjati z istimi rezultati konkurenčnih bank. Posebno previdnost je treba nameniti tudi uporabi kazalnikov, saj sami niso dovolj zanesljivi. Kazalnike je treba ustrezno interpretirati in pri tem upoštevati tudi njihovo relativno vrednost. Banke namreč lahko namerno izkrivijo kazalnike, npr. preko izračunavanja po različnih računovodskih načelih. Pri empirični analizi zato uporabljam računovodske izkaze bank, ki so sestavljeni po enotni metodologiji, predpisani od Banke Slovenije, in nekatere podatke iz javno objavljenih letnih poročil bank. Zaradi poenotenih načel pri sestavljanju računovodskih izkazov in omejitvi odločitev v zvezi z vrednotenjem posameznih bilančnih postavk se problemi v zvezi z zanesljivostjo primerjav ne bodo pojavili.

V nadaljevanju magistrskega dela primerjam in analiziram kazalnike uspešnosti vsake posamezne banke v slovenskem bančnem sistemu v času krize, torej v obdobju 2008–2012. Pri analizi uspešnosti uporabljam tako kazalnike donosnosti kot kazalnike tveganja.

3 ANALIZA USPEŠNOSTI BANK V OBDOBJU 2008–2012

Zaostritev finančne krize sredi leta 2008 se je na mednarodni ravni pokazala prav v okrnjenem delovanju bančnih sistemov. Finančna kriza je prizadela tudi slovenske banke, a ne zaradi previsokih naložb v strukturirane kreditne instrumente in nelikvidne ameriške vrednostne papirje, temveč zaradi težav na strani virov financiranja. Nezaupanje na mednarodnih finančnih trgih je onemogočilo predvsem dolgoročno refinanciranje obveznosti do tujih kreditodajalcev (Košak, 2009, str. 10).

Ker se kriza kaže tudi v gospodarstvu ter se razmere strank v gospodarstvu in prebivalstvu zaostrejejo, se slabša tudi kakovost kreditnega portfelja bank, kar poslabšuje finančni položaj bank. Le-te morajo zaradi slabše bonitete terjatev oblikovati dodatne oslabitve in rezervacije, izključeni pa niso niti odpisi dolga. V poročilu o finančni stabilnosti (Banka Slovenije, 2013, str. xiii) je navedeno, da je bančni sektor zaradi visokih odhodkov iz oslabitev in rezervacij ter zmanjševanja neto obrestnih prihodkov zaključil poslovno leto 2012 z izgubo 771 mio EUR pred davki, kar predstavlja največjo agregatno izgubo od izbruha finančne krize.

Bilančna vsota bančnega sistema se je konec leta 2012 zmanjšala že tretje leto zapored, in sicer za 3,1 mrd EUR. V letih 2010, 2011 in 2012 se je bilančna vsota bančnega sistema v Sloveniji kumulativno znižala za 5,9 mrd EUR ali za 11,3 %, kar je predvsem posledica nadaljevanja razdolževanja bank, zmernega zmanjšanja vlog države in krčenja kreditov. Poleg zmanjšanja obrestnih prihodkov zaradi nižjega obsega odobrenih kreditov ustvarja dodaten pritisk na neto obrestne prihodke tudi slabšanje kreditnega portfelja bank. Konec leta 2012 je delež terjatev z zamudo nad 90 dni predstavljal 14,5 % vseh razvrščenih terjatev bank. Povprečna kapitalska ustreznost slovenskih bank ostaja tudi v letu 2012 pod povprečjem kapitalske ustreznosti bank držav EU. Dobičkonosnost kapitala (ROE) je konec leta 2012 dosegla raven -18,8 %. Če se gibanje dobička bank na kapital analizira z razčlenitvijo donosnosti na štiri komponente: profitno maržo, tveganju prilagojeni dohodek, prevzeto tveganje in finančni vzvod, ugotovim, da k zmanjšanju dobičkonosnosti bank najbolj prispeva močno znižana profitna marža (Banka Slovenije, 2013, str. 39, 42, 57-59).

3.1 Predstavitev bank, vključenih v analizo

V analizo so vključene vse banke, ki so 31. 12. 2012 v Sloveniji imele dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev. Zaradi nekomercialnih namenov financiranja sem iz analize izključila Slovensko izvozno in razvojno banko – SID banko.

Banke sem v skupine razdelila glede na tip njihovega lastništva. V skupino bank z državnim lastništvom sem uvrstila banke, v katerih ima država neposredno ali posredno v lasti vsaj 25 % lastniškega deleža banke. V to skupino spadajo: Nova Ljubljanska banka (v nadaljevanju NLB), Nova KBM, Poštna banka Slovenije (v nadaljevanju PBS), Abanka Vipa in Banka Celje. Skupino bank z večinskim tujim lastništvom oblikujejo Banka Koper, Unicredit Bank, Banka Sparkasse, SKB banka, Sberbank banka (do vključno leta 2011 je to bila Volksbank), Raiffeisen Bank in Hypo Alpe-Adria-Bank. Ostale štiri banke tvorijo skupino z večinskim domačim lastništvom. Te so: Gorenjska banka, Probanka, Factor banka in Deželna banka Slovenije.

Analiza temelji na podatkih, pridobljenih iz individualnih računovodskih izkazov bank, in ostalih podatkih iz letnih poročil posameznih bank. Za vsako skupino bank so preračunane povprečne vrednosti za vse proučevane spremenljivke.

3.2 Analiza postavk iz izkaza finančnega položaja

Leta 2008 so banke, vključene v analizo, dosegle bilančno vsoto 44.365 milijonov EUR. Samo glede na gibanje bilančne vsote do konca leta 2009 ne bi mogli sklepati o skrčeni bančni aktivnosti, saj se je bilančna vsota v povprečju povečevala, vendar po nižji stopnji rasti. Najvišjo rast so v povprečju dosegle banke v večinski domači lasti (9,3 %), sledile so banke v večinski državni lasti (8,4 %) in banke v večinski tuji lasti z rastjo 3,6 %. V letu 2010 se je z izjemo domačih bank bilančna vsota za preostali dve skupini začela krčiti. Leto 2011 in 2012 je zaznamovalo nadaljevanje krčenja bančne aktivnosti. Banke v večinski državni lasti so v letu 2012 glede na leto 2008 v povprečju zabeležile 13 % nižjo bilančno vsoto, banke v večinski tuji lasti 1,2 %, banke v večinski domači lasti pa so v povprečju končale leto 2012 z 0,5 % višjo bilančno vsoto kot leta 2008. Najvišje odstopanje v obdobju 2008–2012 je zabeležila NLB, kateri se je bilančna vsota znižala za 21 %.

Podobno kot bilančna vsota se je gibala tudi kreditna aktivnost bank. V letu 2009 se je kljub zaostrenim pogojem kreditna aktivnost bank glede na predhodno leto nekoliko povečala, predvsem na račun višjega povpraševanja po stanovanjskih kreditih. Banke v večinski državni in domači lasti so povečevale svoje naložbe tako do pravnih oseb kot do prebivalstva. Sprememba pri strategiji poslovanja je bila vidna samo pri bankah v večinski tuji lasti. Te so se namreč usmerile v večje kreditiranje prebivalstva. Izpostavljenost do pravnih oseb so omejile z ostrejšimi kreditnimi pogoji in kreditiranjem samo najbolj kakovostnih strank. Tako politiko so imele v vseh nadaljnjih letih, medtem ko so državne in domače banke povečevale svojo izpostavljenost, tako do podjetij kot do prebivalstva (ki je vedno bolj povpraševalo po stanovanjskih kreditih) vse do konca leta 2010. Kreditni krč se je glede na nižanje neto kreditov začel šele po letu 2010. Nato so se zaostri pogoji odobravanja kreditov in pogoji zavarovanj, povišali so se tudi pribitki na referenčne obrestne mere. Banke v večinski državni lasti so v letu 2011 začele zmanjševati svojo izpostavljenost, tako do pravnih oseb kot do prebivalstva. Podobno politiko kreditiranja so ohranile tudi v letu 2012. Banke v večinski domači lasti so leta 2011 še nekoliko povečale izpostavljenost do prebivalstva, zmanjšale pa so izpostavljenost do pravnih oseb. V letu 2012 so glede na predhodno leto zabeležile nižje izpostavljenosti do obeh sektorjev.

Banke v večinski državni lasti so v letu 2012 glede na leto 2008 v povprečju skrčile svojo kreditno aktivnost (merjeno po neto kreditih) za 17 %, banke v večinski tuji lasti za 6 %, banke v večinski domači lasti pa so v povprečju končale leto 2012 z enako višino neto kreditov kot leta 2008.

V proučevanem obdobju se je nižala tudi izpostavljenost bank do naložb v vrednostne papirje. Zaradi neugodnih razmer na trgu, ki so povzročile drastično padanje vrednosti vrednostnih papirjev, so banke utrpeli dodatne izgube. Finančna sredstva, razpoložljiva za prodajo, so se v obdobju 2008–2012 znižala za 14,1 %, medtem ko so se finančna sredstva, namenjena trgovanju (ki vključujejo tudi izvedene finančne instrumente), znižala kar za 74,4 %. Banke so imele možnost prerazvrstitve finančnih sredstev, razpoložljivih za prodajo, v kategorijo »v posesti do zapadlosti«, s čimer so lahko omilile tekoče negativne učinke na poslovni izid.

V času finančne krize se je pomembna sprememba zgodila predvsem na strani virov financiranja bank. Razlike v načinu financiranja so bile vidne že pred spremembo tržnih razmer. Glavni vir financiranja bank v večinski državni in domači lasti so bile v letu 2008 vloge nebančnega sektorja, banke v tuji lasti pa so se zadolževale predvsem pri bankah na tujih trgih. V letu 2009 je prišlo na zunanjih bančnih trgih do velikega preobrata. Zaradi zaostrovanja pogojev so bile banke primorane nadomestiti obveznosti do tujih bank z dražjimi viri. Na slovenskem trgu se je zaradi tega začela tekmovalnost pri pridobivanju nebančnih vlog z višanjem pasivnih obrestnih mer. Bankam je v pomoč priskočila tudi država z dolgoročnimi vlogami, povečevati pa se je začel tudi delež najetih sredstev pri ECB. Pojavljati se je začel še dodatni problem pri preoblikovanju virov, saj so bile banke primorane nadomestiti dolgoročne zapadle vire s kratkoročnimi. NLB in Abanka sta dolgoročne vire pridobili z izdajo obveznic s poroštvom države. V letu 2010 je država svoje vloge postopoma zmanjševala, kar so nekatere banke poskušale nadomestiti z izdajo obveznic. Zaradi zapadlosti operacij dolgoročnega refinanciranja so banke zmanjšale obveznosti tudi do ECB. Rast vlog nebančnega sektorja ni uspela nadomestiti celotnega zmanjšanja ostalih virov, zato so banke začele ohlajati svoje naložbene aktivnosti. V letu 2011 je na pomoč priskočila ECB, z izdajo triletnih operacij dolgoročnega refinanciranja. Banke so tako pridobile sveže vire za poplačilo obveznosti do tujih bank. Razdolževanje bank v tujini se je nadaljevalo tudi v letu 2012. Izpad virov so banke ponovno nadomestile z zadolževanjem pri ECB. Razlike v strukturi sredstev so tudi v letu 2012 ostale enake. Banke v večinski tuji lasti se še vedno, vendar v manjšem obsegu, financirajo pretežno s cenejšimi viri tujih bank. Izpad virov so nadomestile s povečanjem vlog nebančnega sektorja in z obveznostmi do ECB. Banke v večinski državni in domači lasti so v letu 2012 nadomestile tuje bančne vire s povečanjem obveznosti do nebančnega sektorja, ECB in lastno izdajo obveznic.

Zaradi tekmovalnosti slovenskih bank pri pridobivanju vlog nebančnega sektorja se je med skupinami bank spremenila tudi sektorska struktura vlog. Najvišjo rast (40 %) vlog pravnih oseb je v obdobju 2008–2012 zabeležila skupina bank v večinski tuji lasti. Banke v večinski državni lasti so povečale vloge pravnih oseb za 3,6 %, medtem ko so imele banke v domači lasti za 8,7 % manj vlog kot leta 2008. Najvišjo rast vlog prebivalstva so prav tako zabeležile banke v tuji lasti, saj so imele 28 % več vlog kot leta 2008. Sledile so banke v domači lasti, z rastjo 26 %, in banke v večinski državni lasti s 3-odstotno rastjo.

3.3 Analiza postavk iz izkaza poslovnega izida

Vse slovenske banke, z izjemo Sberbanke, so zaključile poslovno leto 2008 s pozitivnim poslovnim izidom. Izkazale so dobiček 248 milijonov EUR. V letu 2009 so bile glede na ustvarjen poslovni izid že vidne prve težave. Najvišji padec poslovnega rezultata so zabeležile banke v večinski državni lasti, saj je bil njihov povprečni dobiček za 77,2 % nižji kot dobiček v predhodnem letu, sledile so banke v večinski tuji lasti, ki se jim je povprečni dobiček znižal za 36 %, ter banke v večinski domači lasti, ki so svoj povprečni dobiček znižale za 19,5 %. V letu 2010 se je trend padanja poslovnega izida nadaljeval. Skupina bank v večinski državni lasti je, samo zaradi NLB, ki je pridelala izgubo 183 milijonov EUR, edina skupina, ki je za leto 2010 izkazala poslovno izgubo. Med vsemi ostalimi bankami so poslovno leto 2010 z negativnim rezultatom končale še Probanka, Hypo Alpe-Adria in Sparkasse banka. Konec leta 2011 so poleg bank v večinski državni lasti negativen poslovni izid izkazale tudi banke v večinski domači lasti. Padec poslovnega izida se je nadaljeval tudi v letu 2012, v katerem so v povprečju vse tri skupine bank zabeležile negativen poslovni rezultat. Izguba bank, vključenih v analizo, je tako znašala 768 milijonov EUR. Poslovno leto 2012 so s pozitivnim rezultatom zaključile le Banka Koper, SKB, Unicredit, PBS in Sberbank.

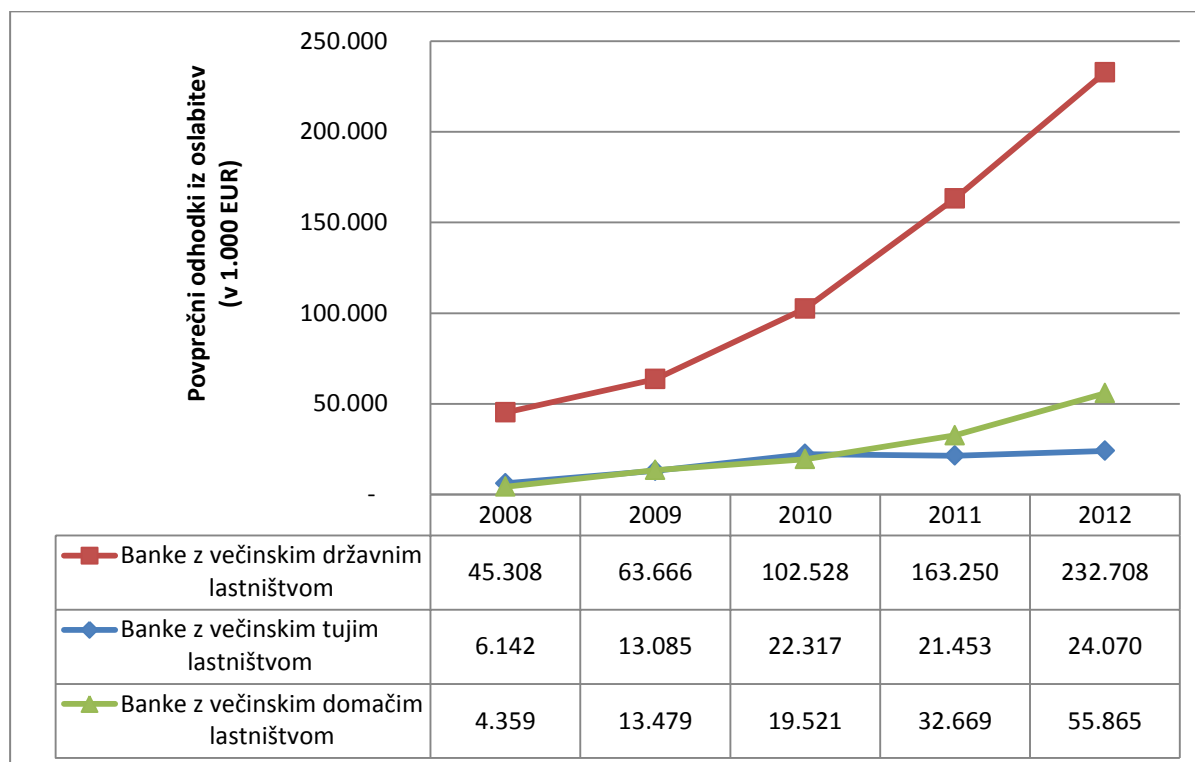
Na slabšanje poslovnega izida so v največji meri vplivali nižji neto obrestni in provizijski prihodki ter višji odhodki iz oslabitev in rezervacij. Nižje obrestne prihodke so banke dosegale zaradi krčenja kreditov in slabšanja kakovosti svojih terjatev. Iz leta v leto se je povečevalo število strank, ki so zamujale s plačilom tako glavnice kot obresti. Posledično se je povečevalo tudi število dni zamud, zaradi katerih so morale banke oblikovati dodatne oslabitve in pripoznati številne odpise.

Neto obrestni in provizijski prihodki so se v obdobju 2008–2012 za banke v državni in domači lasti v povprečju znižali za 16 %, medtem ko so banke v večinski tuji lasti v povprečju zabeležile 2-odstotno rast. Le-te so dosegale pozitivne letne stopnje rasti v vseh letih znotraj proučevanega obdobja, z izjemo leta 2012, ko so glede na predhodno leto zabeležile 10 % nižje neto obrestne in provizijske prihodke. Banke v večinski državni in domači lasti so dosegale enake trende rasti. Pozitivno rast so imele le v obdobju 2009–2010, v ostalih posameznih obdobjih so glede na predhodno leto dosegale nižje neto prihodke.

V Sliki 1 so prikazani povprečni odhodki iz oslabitev za posamezne skupine bank. Banke v večinski domači lasti so v obdobju 2008–2012 izkazale najvišjo rast povprečnih odhodkov iz oslabitev (1.182 %), sledile so banke v večinski državni lasti (414 %) in banke v tuji lasti (292 %). Če primerjam gibanje odhodkov iz oslabitev za vsako posamezno leto s predhodnim, opazim, da so samo banke v večinski tuji lasti v obdobju 2010–2011 oblikovale za 3,87 % manj oslabitev. V vseh ostalih letih vse tri skupine bank izkazujejo le naraščanje odhodkov iz oslabitev. To potrjuje konstantno slabšanje kakovosti bančnih

strank, zaradi slabšanja razmer v gospodarskem okolju. Banke, vključene v analizo, so konec leta 2008 v svojih poslovnih izidih izkazale 287 milijonov EUR odhodkov iz oslabitev, konec leta 2012 pa kar 1.555 milijonov EUR. Upoštevajoč višino odhodkov iz oslabitev, je ogromna izguba slovenskih bank v času krize lahko celo upravičena.

Slika 1: Povprečni odhodki iz oslabitev za obdobje 2008–2012 (v 1.000 EUR)

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V nadaljevanju sledi prikaz uspešnosti poslovanja s kazalniki donosnosti in kazalniki tveganja. V slikah oziroma tabelah so prikazane povprečne vrednosti proučevanih kazalnikov po skupinah za vsako leto posebej.

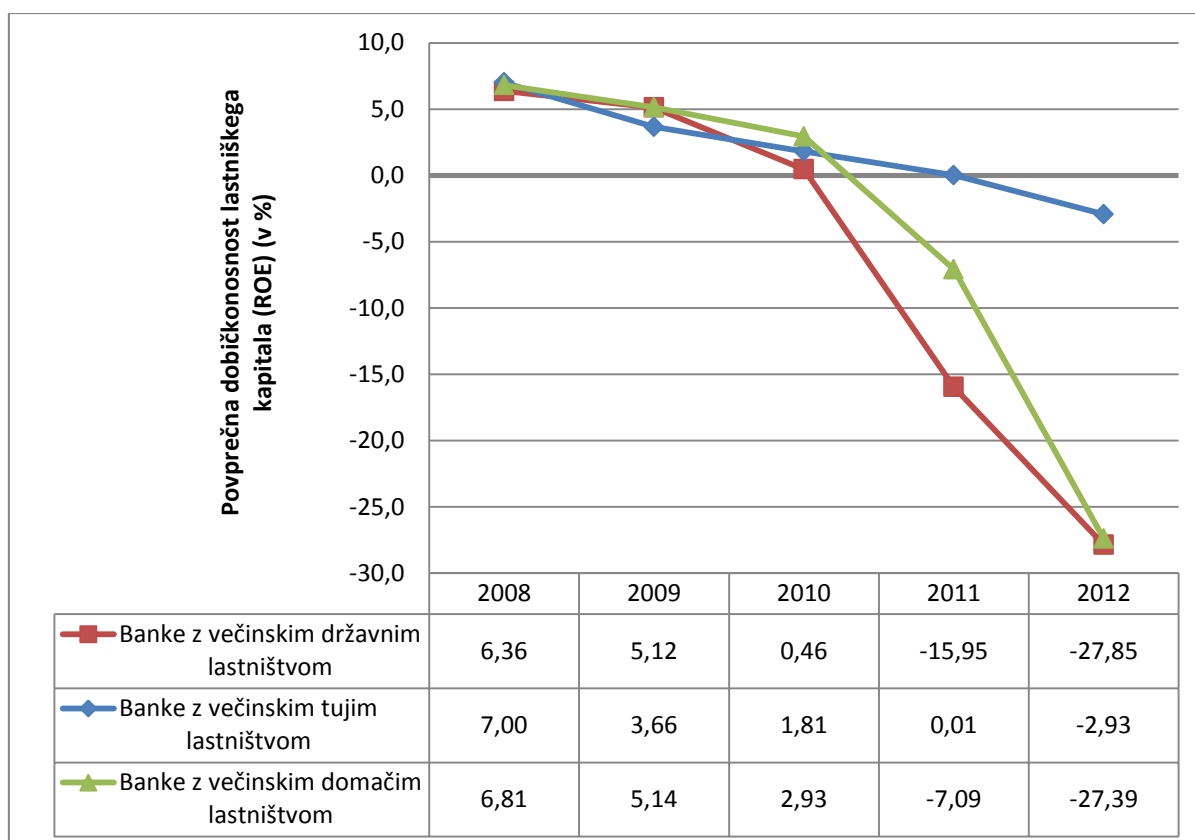
3.4 Analiza uspešnosti poslovanja s kazalniki donosnosti

Bančni sistem je v letu 2008 dosegal dobičkonosnost lastniškega kapitala v višini 6,75 %, pri čemer ni bilo pomembnih razlik med proučevanimi skupinami bank. Kot kaže Slika 2, je v naslednjih dveh letih že opaziti nižanje dobičkonosnosti zaradi doseganja slabših poslovnih rezultatov bank, ki so posledica višjih odhodkov iz oslabitev in rezervacij. Najgloblji preobrat je opaziti v letu 2011, ko je skupina bank v večinski državni lasti zabeležila daleč najnižjo dobičkonosnost (-15,95 %). Negativna dobičkonosnost je posledica izkazane izgube, ki so jo vse banke v tej skupini, z izjemo PBS, dosegle zaradi dodatno oblikovanih oslabitev in rezervacij ter nižjih obrestnih prihodkov. Iz enakega

razloga, vendar nekoliko nižji padec dobičkonosnosti, so v letu 2011 imele tudi banke z večinskim domačim lastništvom, z dobičkonosnostjo kapitala -7,09 %. Banke z večinskim tujim lastništvom so zaradi povprečnega pozitivnega poslovnega izida edina skupina, ki je v letu 2011 dosegla minimalno, vendar pozitivno dobičkonosnost kapitala.

Dobičkonosnost lastniškega kapitala je zaradi izgube večine bank v letu 2012 za vse tri skupine bank negativna, pri čemer najvišjo dobičkonosnost lastniškega kapitala dosegajo banke v večinski tuji lasti, in sicer v višini -2,93 %. Dobičkonosnost kapitala bank v večinski državni lasti se je znižala za 11,9 odstotne točke in dosegla -27,85 %. Najvišji padec dobičkonosnosti so zabeležile banke z večinskim domačim lastništvom, in sicer za 20,3 odstotne točke glede na predhodno leto. Njihova dobičkonosnost je tako znašala -27,39 %. Le Sberbank (4,65 %), Banka Koper (2,63 %), SKB (1,29 %), PBS (0,71 %) in Unicredit banka (0,4 %) so za leto 2012 dosegle pozitivno dobičkonosnost lastniškega kapitala. Daleč najnižjo dobičkonosnost kapitala je zabeležila NKBM z -62,15 %.

Slika 2: Povprečna dobičkonosnost lastniškega kapitala za obdobje 2008–2012 (v %)

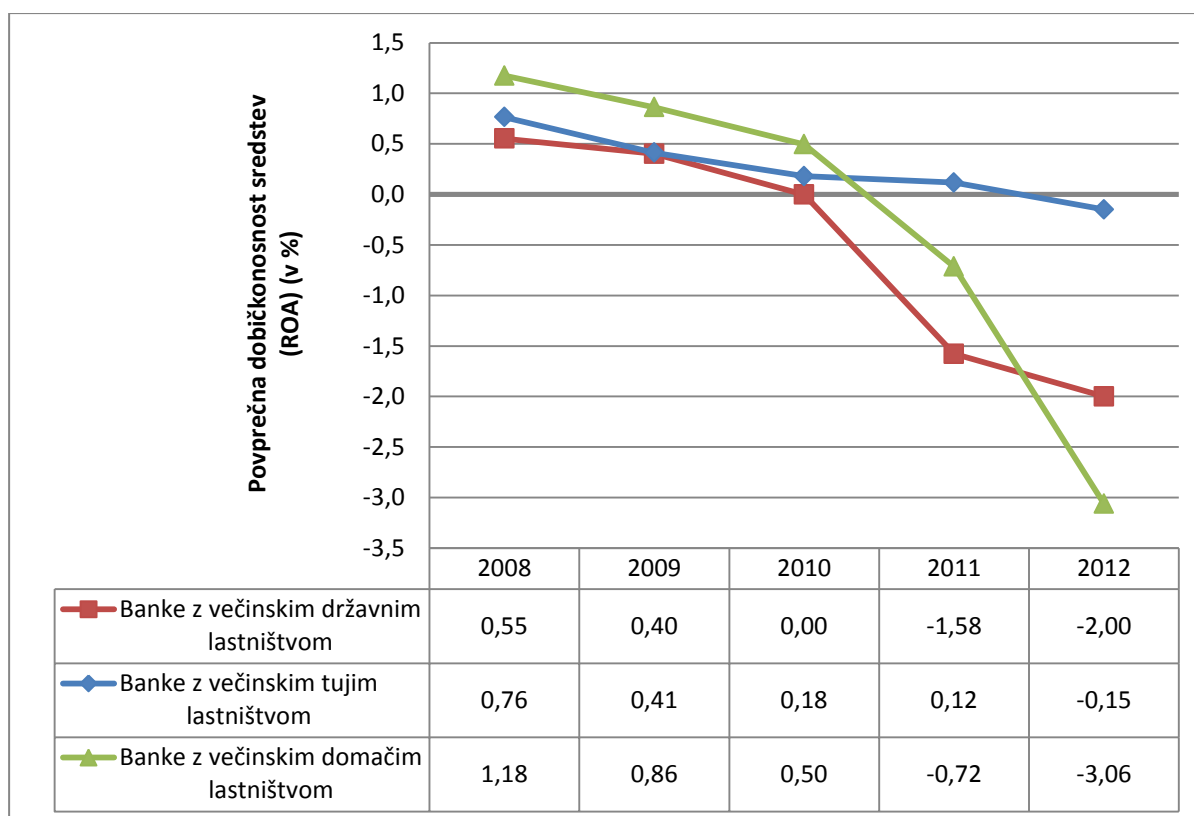

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V Sliki 3 je prikazano gibanje povprečne dobičkonosnosti sredstev za obdobje 2008–2012. V letu 2008 so najvišjo dobičkonosnost sredstev izkazovale banke z večinskim domačim

lastništvom (1,18 %). Med posameznimi bankami je najvišjo dobičkonosnost sredstev izkazovala Gorenjska banka z 2,78 %. Kot pri dobičkonosnosti lastniškega kapitala je tudi pri dobičkonosnosti sredstev opaziti trend nižanja vrednosti kazalnika za vse skupine bank skozi celotno proučevano obdobje. Padec je predvsem posledica kreditnega krča, ki je zaostрил kreditiranje strank. Prvi najvišji padec so zabeležile banke v večinski državni lasti, in sicer v letu 2011. Njihova dobičkonosnost sredstev je bila -1,58 %. Banke z večinskim tujim lastništvom so zaradi povprečnega pozitivnega poslovnega izida edina skupina, ki je v letu 2011 dosegla pozitivno dobičkonosnost sredstev. V letu 2012 so najvišji padec, in sicer za 2,35 odstotne točke, zabeležile banke z domačim lastništvom in tako izkazale dobičkonosnost v višini -3,06 %. V poslovnem letu 2012 so najvišjo dobičkonosnost sredstev dosegale banke v večinski tuji lasti (-0,15 %). Med posameznimi bankami je z najvišjo dobičkonosnostjo za leto 2012 treba omeniti Sberbanko (0,44 %), Banko Koper (0,38 %) in SKB (0,16 %). Daleč najnižjo dobičkonosnost sredstev sta v letu 2012 dosegli Probanka (-5,02 %) in NKBM (-4,6 %).

Slika 3: Povprečna dobičkonosnost sredstev za obdobje 2008–2012 (v %)

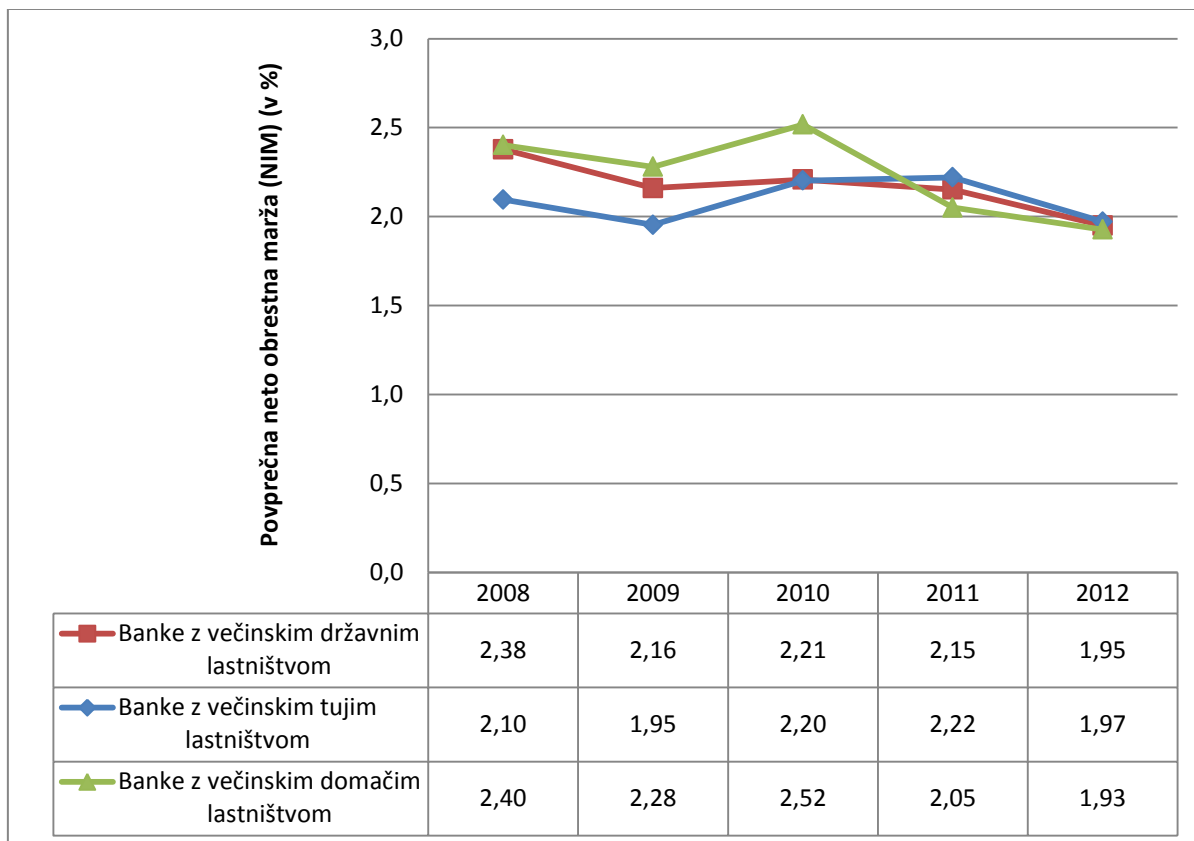

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Neto obrestna marža je odvisna od razlike med obrestnimi prihodki in obrestnimi odhodki, zato nam kaže učinkovitost primarne bančne dejavnosti, to je dajanja kreditov in sprejemanja depozitov. Po drugi strani nam višina neto obrestne marže kaže tudi

naravnost k sprejemanju različne višine tveganja. Nizka marža namreč pomeni naravnost banke k manj tveganim naložbam, ki prinašajo nižje obrestne prihodke.

Slika 4: Povprečna neto obrestna marža za obdobje 2008–2012 (v %)

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

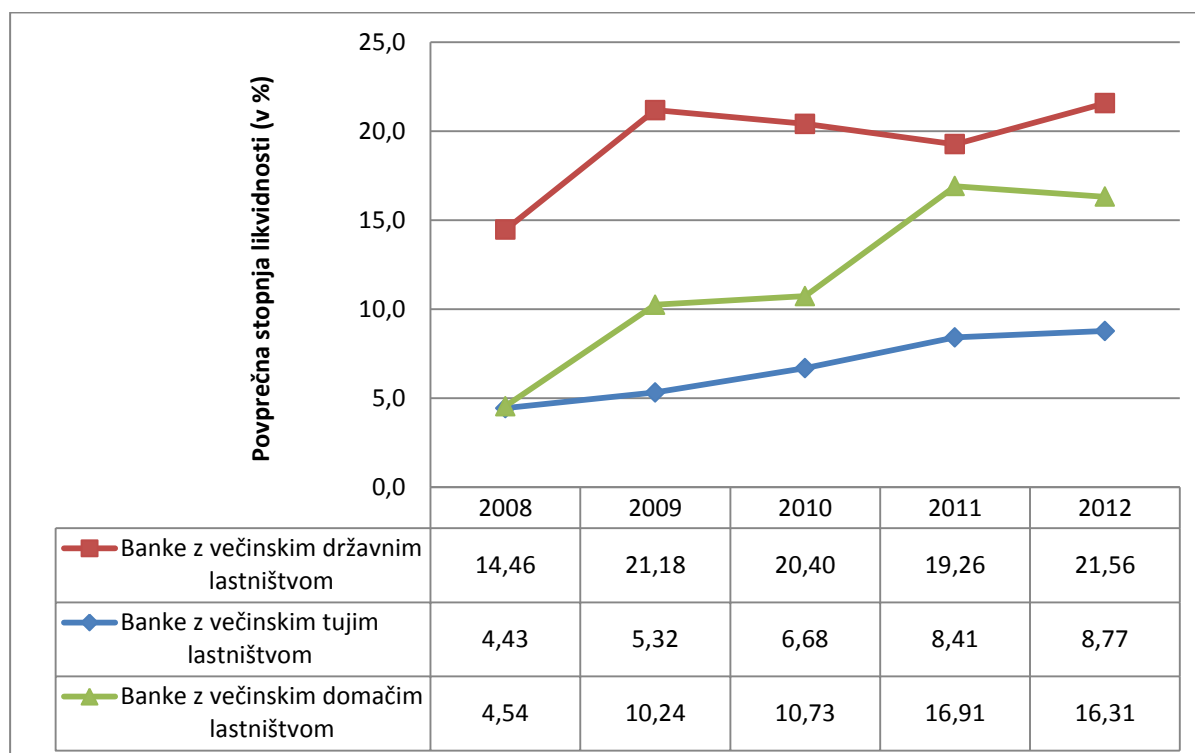
Kot prikazuje Slika 4, so v letu 2008 najvišjo neto obrestno maržo dosegale banke v večinski domači lasti (2,4 %), pri čemer banke v večinski državni lasti z 2,38 % niso zaostajale veliko. Med vsemi analiziranimi bankami sta najvišjo neto obrestno maržo dosegali Gorenjska banka (3,2 %) in PBS (3,12 %). V letu 2009 so vse tri skupine bank zabeležile padec neto obrestne marže, predvsem zaradi nižjih obrestnih prihodkov, ki so posledica izrazitega padca tržnih obrestnih mer. Samo za primerjavo podajam podatek vrednosti trimesečnega Euribora, ki je konec leta 2008 znašal 2,9 %, konec leta 2009 pa le 0,7 %. Najvišji padec neto obrestne marže je zabeležila Unicredit banka, in sicer za 27 %, ter tako ustvarila maržo v višini 1,3 %. Kljub padanju obrestnih mer sta nadpovprečno rast neto obrestnih prihodkov v letu 2009 dosegli dve banki in tako izkazali povišanje neto obrestne marže. Factor banka je povišala neto obrestne prihodke za 34 % in dosegla neto obrestno maržo v višini 2,99 %, Hypo Alpe-Adria pa je povišala neto obrestne prihodke za 26 % in zabeležila neto obrestno maržo v višini 2,05 %. V letu 2010 so zaradi višjih neto obrestnih prihodkov vse skupine bank dosegle rast neto obrestne marže, pri čemer so

najvišjo še vedno dosegale banke z večinskim domačim lastništvom. V letu 2011 se je zgodil največji preobrat, saj je neto obrestna marža bank v večinski domači lasti padla za 18,7 %. Najvišje mesto so tako dosegle banke v večinski tuji lasti z neto obrestno maržo v višini 2,22 %. Leto 2012 je ponovno zaznamoval padec tržnih obrestnih mer in posledično padec neto obrestnih marž v vseh treh skupinah. Najvišjo nadpovprečno neto obrestno maržo bančnega sistema (1,95 %) je ustvarila PBS z 2,74 %, najnižjo pa Probanka z 1,42 %, ki je tudi v vseh ostalih proučevanih letih ustvarjala najnižjo neto obrestno maržo.

3.5 Analiza uspešnosti poslovanja s kazalniki tveganj

Že na prvi pogled se lahko iz Slike 5 opazi, da so v začetnih letih krize imele banke v večinski državni lasti mnogo več likvidnih sredstev v svoji aktivi kot ostali dve skupini bank. To se lahko razlaga z dejstvom, da so težje dostopale do novih virov financiranja in so zaradi previdnosti imele v svojem portfelju več likvidnih sredstev. V letu 2011 so se po stopnji likvidnosti državnim bankam približale tudi banke v večinski domači lasti, saj so se v obdobju krize vse težje zadolževale na tujih trgih, pa še to po višji ceni. Banke v večinski tuji lasti imajo pri uravnavanju svoje likvidnosti prednost, saj jim pri tem pomagajo matične banke iz tujine. Posledično za nove vire financiranja plačujejo manj.

Slika 5: Povprečna stopnja likvidnosti za obdobje 2008–2012 (v %)

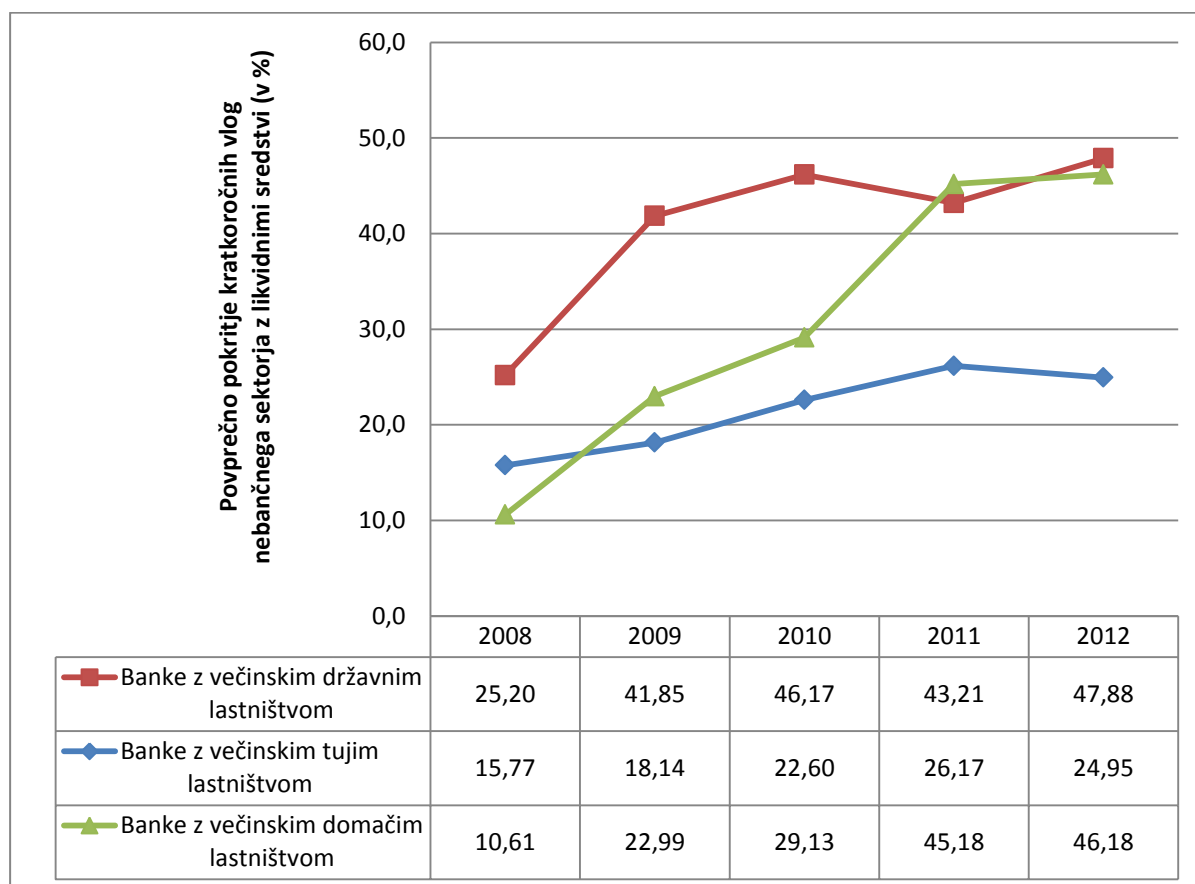
Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V proučevanem obdobju je opaziti splošen trend zviševanja likvidnih sredstev v aktivih vseh bank. Banke v državni lasti so v obdobju 2008–2012 zvišale svojo stopnjo likvidnosti za 49 %, tuje banke za 98 %, domače pa kar za 259 %. Banke so povečale likvidna sredstva zaradi splošnega pomanjkanja likvidnosti, nezaupanja na trgih in zaostrovanja pogojev za odobritev novih virov financiranja. Tudi v letu 2012 so imele najvišjo stopnjo likvidnosti državne banke, saj so imele v svojih celotnih sredstvih povprečno kar 21,56 % likvidnih sredstev. Glede na podan podatek, bi lahko sklepala, da so bile državne banke med finančno krizo najbolj varne, saj so bile zmožne hitreje izpolniti svoje potencialne obveznosti kot ostale banke. Po drugi strani pa moram opozoriti na dejstvo, da je višina likvidnih sredstev odvisna tudi od sposobnosti banke, da uspešno obvladuje likvidnostno tveganje in posledično optimizira likvidna sredstva glede na potrebe svojega poslovanja.

Kot sem omenila že v teoretičnem delu, velja med likvidnostjo in dobičkonosnostjo obratno sorazmerje, zato se lahko pričakuje, da banke z višjo dobičkonosnostjo lastniškega kapitala izkazujejo nižjo stopnjo likvidnosti, in obratno. V letu 2012 so bile najbolj dobičkonosne banke v večinski tuji lasti (-2,93 %), ki so hkrati imele najnižjo stopnjo likvidnosti (8,77 %). Nasprotno so banke v večinski državni lasti ustvarile najnižjo dobičkonosnost kapitala (-27,85 %) z najvišjo stopnjo likvidnosti (21,56 %).

Kot pri stopnji likvidnosti tudi pri kazalniku pokritja kratkoročnih vlog nebančnega sektorja (Slika 6) beležijo državne banke v letu 2008 najvišji odstotek (25,2 %), kar pomeni, da so bile bolj pripravljene na nenaden odliv vlog kot preostali dve skupini bank. V obdobju krize se je vrednost kazalnika za vse banke povečevala. Najvišjo rast (35,57 odstotne točke) so v obdobju 2008–2012 zabeležile banke v večinski domači lasti. Zaradi slabše dostopnosti do tujih virov so morale likvidna sredstva pridobivati s kratkoročnimi vlogami nebančnega sektorja. To se je kazalo v dejstvu, da so strankam za depozitne vloge ponujale mnogo ugodnejše obrestne mere. Banke v večinski tuji lasti so zabeležile najnižjo stopnjo rasti proučevanega kazalnika prav zaradi lažjega dostopanja do tujih virov financiranja, zato so imele v letu 2012 v povprečju nekoliko manj kot enkrat nižjo pokritost kratkoročnih vlog z likvidnimi sredstvi kot banke v večinski državni in domači lasti.

Slika 6: Povprečno pokritje kratkoročnih vlog nebančnega sektorja z likvidnimi sredstvi za obdobje 2008–2012 (v %)

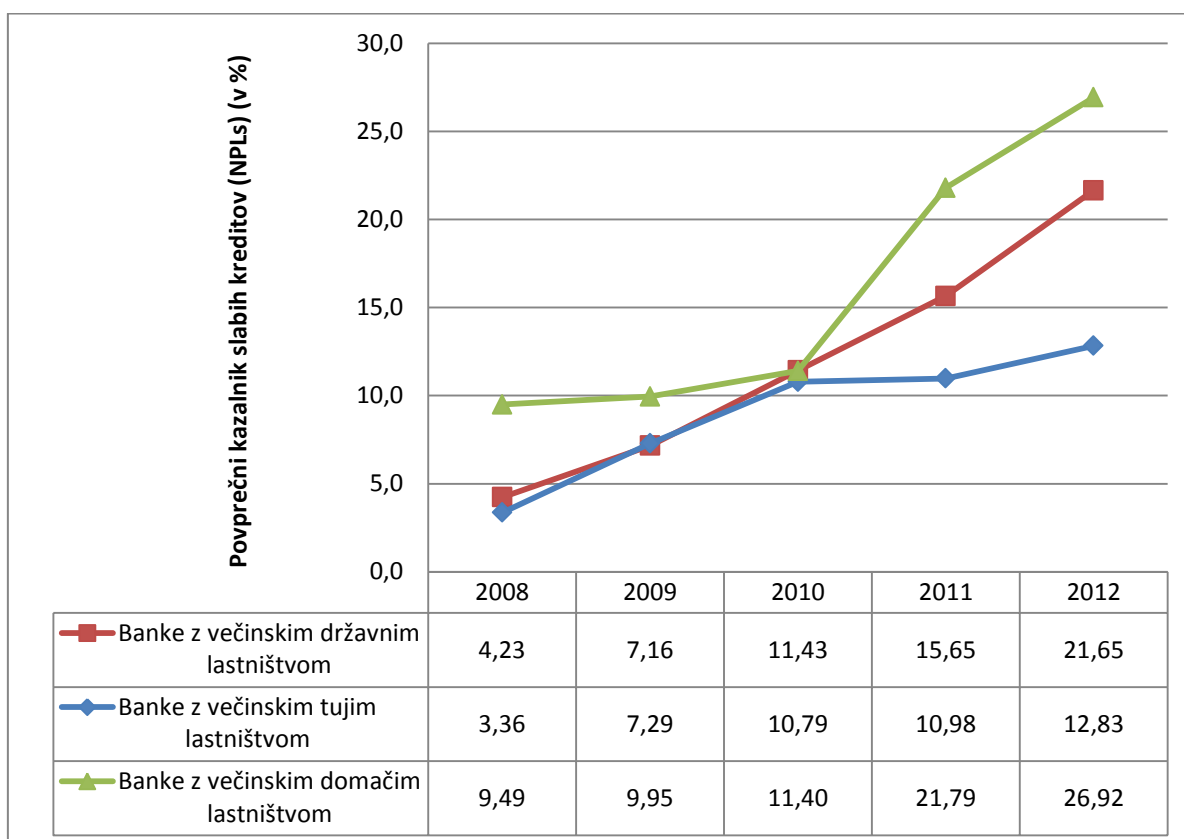

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Slika 7 prikazuje gibanje povprečnega kazalnika slabih kreditov. V letu 2008 je celoten bančni sistem izkazoval le 5,7 % nedonosnih terjatev glede na celotno bančno bilančno vsoto. Najvišji delež so pri tem imele banke v večinski domači lasti z 9,49 %. Od leta 2008 naprej je sledila rast kazalnika slabih kreditov za vse skupine bank. Leta 2009 so glede na predhodno leto najvišjo rast zabeležile banke v večinski tuji lasti, in sicer za 117 %. V letu 2010 so vse tri skupine bank izkazovale približno enako razmerje med bruto (tj. stanje terjatev pred popravki vrednosti) slabimi krediti in bilančno vsoto. Nato je v letu 2011 sledila strma rast proučevanega kazalnika. Banke z večinskim domačim lastništvom so v svojih sredstvih v povprečju imele 21,79 % slabih kreditov, banke v večinski državni lasti 15,65 %, banke v večinski tuji lasti pa le 10,98 %. Kreditni portfelj bank se je v največji meri slabšal zaradi nesolventnih podjetij, predvsem iz gradbene panoge. Banke so v času krize postale previdnejše pri ocenjevanju bonitete strank in konzervativnejše pri odobravanju novih kreditov. Kljub temu se je trend rasti kazalnika nedonosnih terjatev nadaljeval tudi v letu 2012 zaradi slabšanja bonitete že odobrenih kreditov. Banke z večinskim domačim lastništvom so v svojih sredstvih v povprečju imele 26,92 % slabih

kreditov, banke v večinski državni lasti 21,65 %, banke v večinski tuji lasti pa 12,83 %. V letu 2012 so najvišjo rast kazalnika slabih kreditov zabeležile banke v večinski državni lasti z 38 %. Skozi celotno proučevano obdobje, z izjemo leta 2010, izkazuje Factor banka daleč najvišje vrednosti kazalnika bruto slabih kreditov. Le-ta je dosegla v letu 2012 vrednost 47 %. Najnižjo vrednost kazalnika v letu 2012 izkazuje Unicredit banka z 8,38 %.

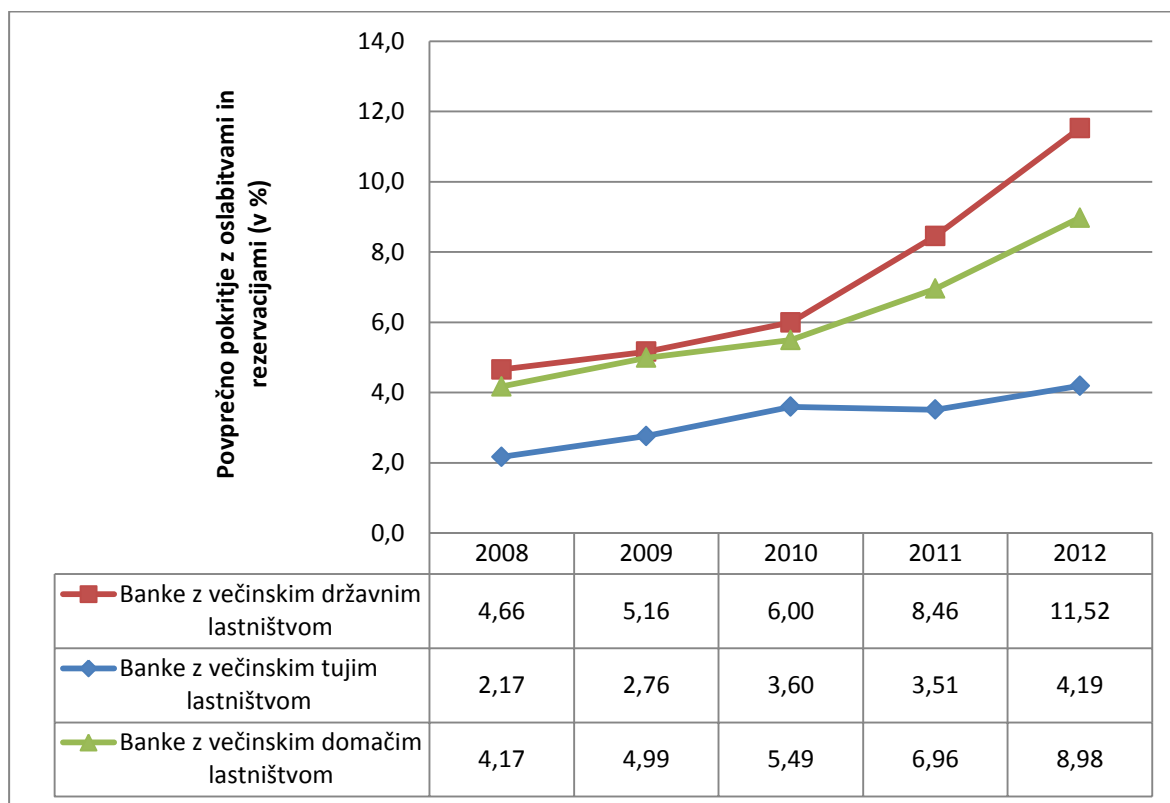
Slika 7: Povprečni kazalnik slabih kreditov za obdobje 2008–2012 (v %)

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Pokritost kreditnega oziroma tveganega portfelja banke je odvisna od bonitete posameznih strank. S slabšanjem bonitete stranke se povečuje znesek oblikovanih oslabitev oziroma rezervacij. Torej mora banka, ki ima v svojem portfelju višji delež (glede na celotno izpostavljenost) nedonosnih terjatev, oblikovati sorazmerno več oslabitev in rezervacij. To dokazuje tudi kazalnik pokritja z oslabitvami in rezervacijami, ki je prikazan v Sliki 8. Najvišji delež nedonosnih terjatev so v celotnem obdobju izkazovale banke v večinski državni lasti, zato so posledično imele tudi najvišjo pokritost z oslabitvami in rezervacijami. Obratno so banke v večinski tuji lasti, z najnižjim deležem slabih terjatev, dosegale nižjo pokritost svojega portfelja kot ostali dve skupini bank.

Slika 8: Povprečno pokritje z oslabitvami in rezervacijami za obdobje 2008–2012 (v %)

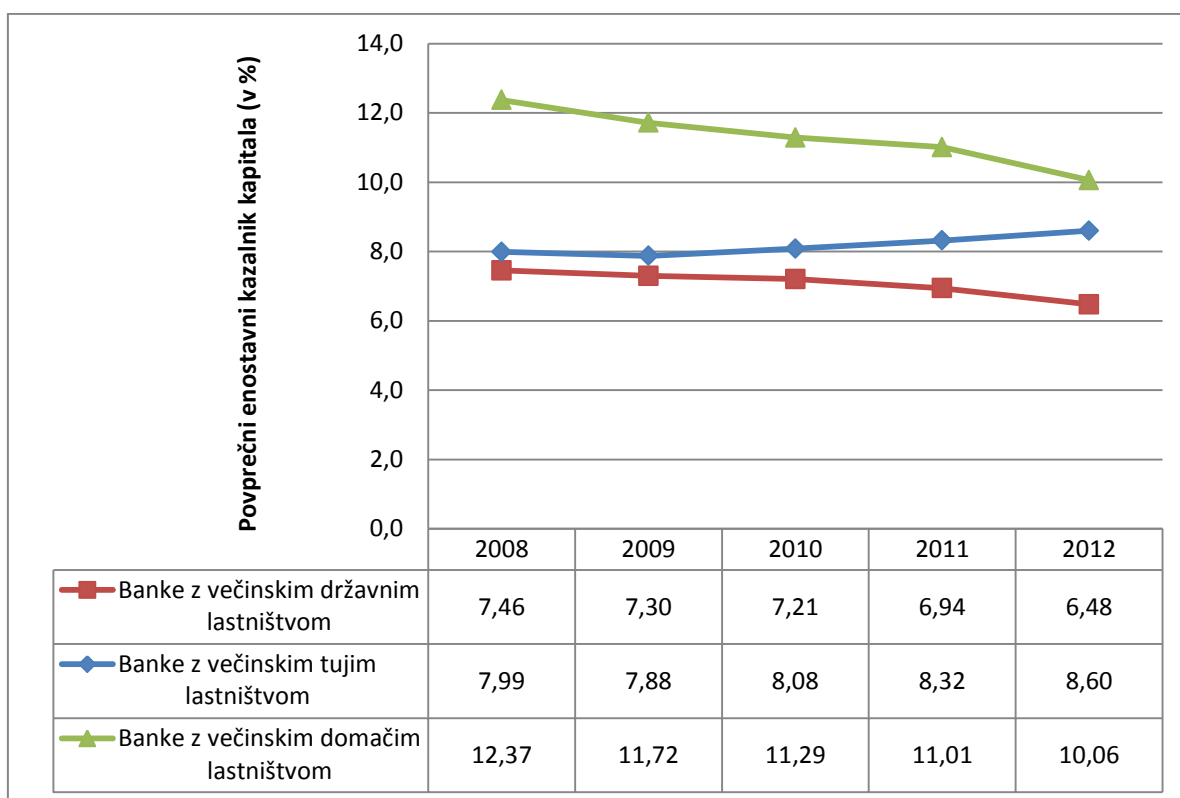
Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V letu 2008 so banke v večinski državni lasti izkazovale 4,66-odstotno pokritost svojega kreditnega portfelja z oslabitvami in rezervacijami, banke v večinski domači lasti 4,17-odstotno, banke v večinski tuji lasti pa 2,17-odstotno. V vseh naslednjih letih se je kazalnik pokritosti zviševal zaradi povišanja nedonosnih terjatev. Pri tem je proučevani kazalnik dosegel najvišje stopnje rasti po letu 2010, ko so bili učinki krize že vidni v gospodarstvu. Rast kazalnika pokritja z oslabitvami in rezervacijami je sovpadala z rastjo kazalnika bruto slabih kreditov. V letu 2012 so banke v večinski državni lasti izkazovale 11,52-odstotno, banke v večinski domači lasti 8,98-odstotno, banke v večinski tuji lasti pa 4,19-odstotno pokritost svojega kreditnega portfelja z oslabitvami in rezervacijami. Če primerjam leto 2012 neposredno z letom 2008, ugotovim, da so banke z večinskim državnim lastništvom zabeležile 147-odstotno rast kazalnika pokritosti, banke v večinski domači lasti 115-odstotno, banke v večinski tuji lasti pa le 93,4-odstotno. Skozi celotno proučevano obdobje je najvišjo pokritost izkazovala skupina bank v večinski državni lasti, pri čemer je v letu 2012 prednjačila NLB s pokritjem v višini 15,6 %.

V obdobju 2008–2012 so imele najvišji enostavni kazalnik kapitala (prikazan v Sliki 9) banke v večinski domači lasti. V letu 2008 so v povprečju imele kar 12,37 % kapitala v bilančni vsoti. Zaradi akumuliranja izgub v kapitalu in nižanja bilančne vsote smo prič

padanju razmerja med povprečnim kapitalom in povprečno bilančno vsoto, tako pri bankah z domačim lastništvom kot pri bankah z državnim lastništvom v celotnem proučevanem obdobju. Banke v večinski tuji lasti so, z izjemo v letu 2009, izkazovale rast razmerja med kapitalom in bilančno vsoto. V celotnem obdobju ima najvišji enostavni kazalnik kapitala Gorenjska banka, ki je v letu 2012 dosegla vrednost 16,76 %. Glede na to, da enostavni kazalnik kapitala zanemarja tveganja, ki so jim pri svojem poslovanju izpostavljene banke, bom v nadaljevanju prikazala primernejši kazalnik, t. i. količnik kapitalske ustreznosti.

Slika 9: Povprečni enostavni kazalnik kapitala za obdobje 2008–2012 (v %)

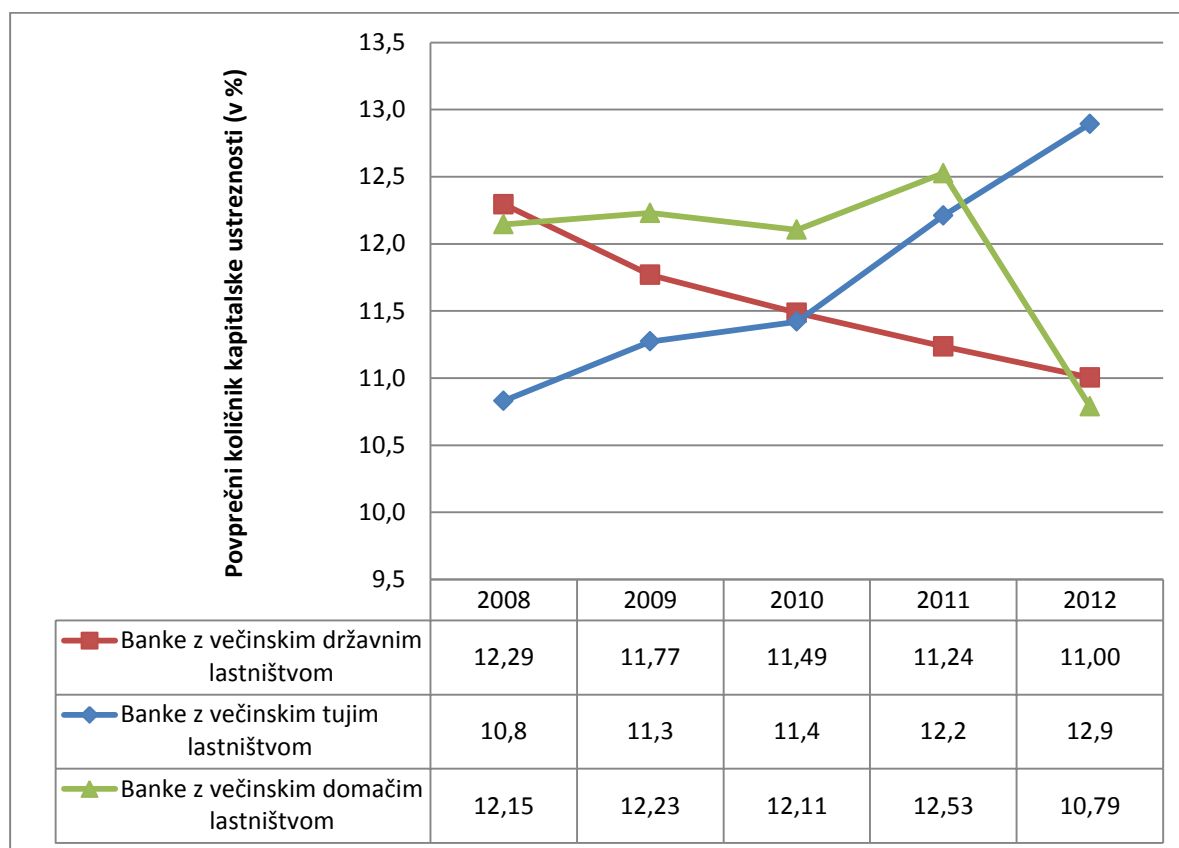
Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Minimalni predpisani odstotek kapitalske ustreznosti (8 %) dosegajo v vseh letih vse slovenske banke. Kot je razvidno iz Slike 10, je imela v letu 2008 najnižji količnik skupina bank v tuji lasti. Ta pa je tudi edina skupina, ki skozi celotno obdobje izkazuje rast količnika kapitalske ustreznosti. V nasprotju z državnimi in domačimi bankami so tuje v povprečju dosegale višje dobičke, ki so se prenašali v kapital. Poleg tega so najbolj zaostrele pogoje za kreditiranje in tako znižale kapitalske zahteve za kreditno tveganje, kar je vplivalo na nižanje imenovalca proučevanega količnika. Ostali dve skupini sta bili, kljub nekaterim dokapitalizacijam, priča padanju kapitala zaradi akumuliranih izgub in poviševanju kapitalskih zahtev za kreditno tveganje zaradi slabšanja kakovosti kreditnega portfelja. Najvišji padec so izkazale banke v večinski domači lasti v letu 2012, ko se jim je

količnik kapitalne ustreznosti glede na predhodno leto znižal kar za 1,74 odstotne točke. Najvišji padec količnika v obdobju 2008–2012 je zabeležila Abanka, v višini -23,8 %. Kljub nižanju količnika omenjenih dveh skupin je ostajal povprečni količnik bančnega sistema skozi celotno proučevano obdobje na približno enaki ravni. V letu 2008 je tako v povprečju dosegal 11,62 %, v letu 2009 11,67 %, v letu 2010 11,61 %, leto kasneje 11,98 % in v letu 2012 11,78 %.

V letih 2009 in 2010 nobena od slovenskih bank ni dosegla kapitalne ustreznosti, nižje od 10 %. V letu 2012 so najvišji količnik kapitalne ustreznosti (12,9 %) dosegle banke v večinski tuji lasti. Med posameznimi bankami lahko izpostavimo Gorenjsko banko, ki je v letu 2012 s količnikom 14,07 % dosegla najvišjo kapitalno ustreznost, in Probanko, ki je s količnikom 8,33 % komaj še dosegla minimalno predpisano raven kapitalne ustreznosti.

Slika 10: Povprečni količnik kapitalne ustreznosti za obdobje 2008–2012 (v %)

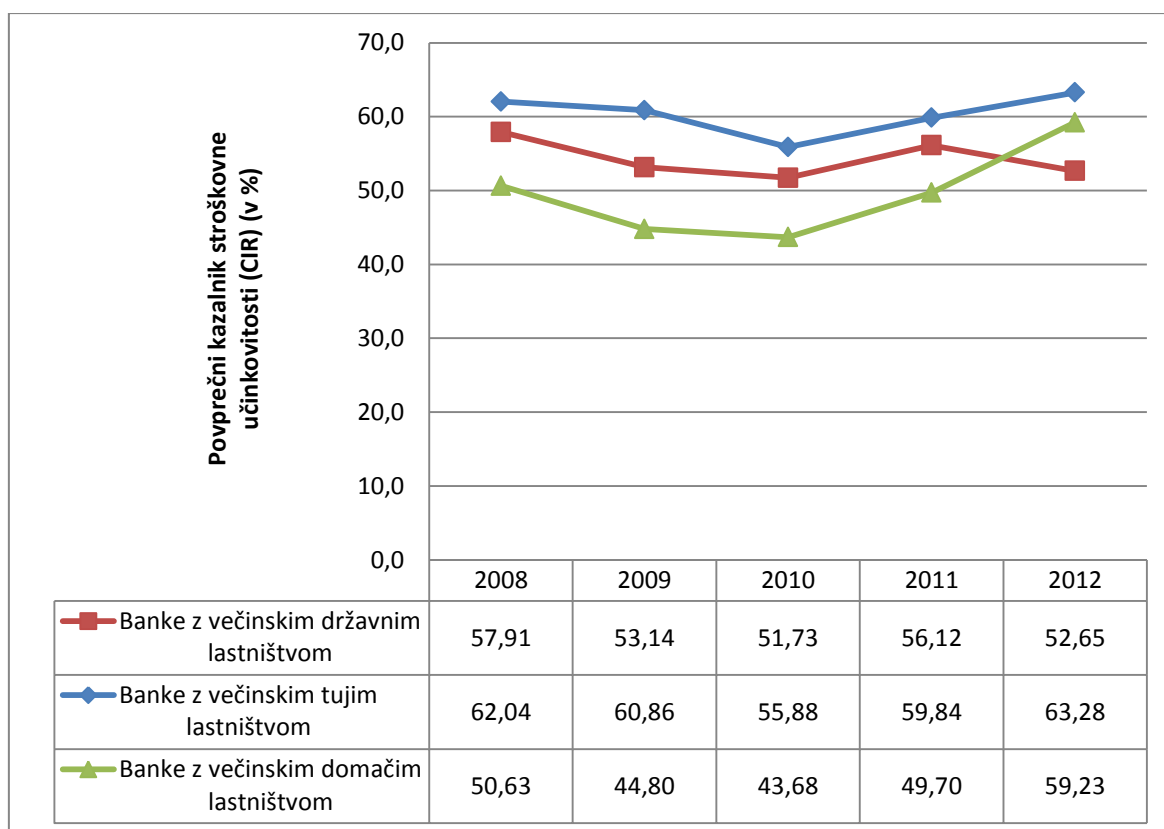
Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V praksi velja nenapisano pravilo, da je banka stroškovno učinkovita, če dosega vrednost kazalnika CIR pod 60 %. Gibanje povprečnega kazalnika stroškovne učinkovitosti prikazuje Slika 11. Z izjemo leta 2012 je bila stroškovno najučinkovitejša skupina domačih bank, saj je imela najnižji delež operativnih stroškov glede na neto finančne in poslovne

prihodke. Najmanj učinkovite pri obvladovanju operativnih stroškov so bile banke v večinski tuji lasti. Njihov CIR je v vseh letih najvišji glede na preostali dve skupini bank, poleg tega pa je v letih 2008, 2009 in 2012 presegel tudi mejo 60 %. Skupini bank v večinski tuji in domači lasti sta od leta 2010 naprej izkazovali rast kazalnika CIR, kar je posledica nižjih neto finančnih in poslovnih prihodkov. V letu 2012 je bila najučinkovitejša skupina bank v večinski državni lasti. CIR v višini 52,65 % je bil predvsem posledica izrazito višjih realiziranih dobičkov od finančnih obveznosti, merjenih po odplačni vrednosti, zaradi predčasnega odkupa podrejenih finančnih instrumentov (kreditov in obveznic), ki jih je zabeležila NLB. Skupina bank v državni lasti je bila tudi edina skupina, ki je v celotnem obdobju 2008–2012 zniževala raven operativnih stroškov.

V letu 2008 je bila stroškovno najučinkovitejša Factor banka (29,43 %), najmanj pa Raiffeisen banka (84,73 %), ki je ostala na zadnjem mestu tudi v letu 2012 (74,98 %). V tem letu je bila stroškovno najučinkovitejša NLB (41,30 %).

Slika 11: Povprečni kazalnik stroškovne učinkovitosti za obdobje 2008–2012 (v %)

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

V nadaljevanju magistrskega dela predstavljam še rezultate preverjanja postavljenih hipotez.

3.6 Testiranje hipotez

Namen tega podpoglavja je preveriti zastavljene hipoteze in na podlagi tega ovrednotiti temeljno tezo magistrskega dela, ki trdi, da se je uspešnost poslovanja bank v času krize poslabšala, pri čemer je bil negativni učinek na uspešnost večji pri bankah v večinski državni lasti.

Za namene preverjanja hipoteze 1 in 2 sem oblikovala dve skupini bank, in sicer skupino bank v večinski državni lasti in skupino bank v zasebni lasti. V skupino bank v večinski državni lasti sem uvrstila Abanko Vipo, Banko Celje, Novo KBM, NLB in PBS. Skupino bank v zasebni lasti sestavljajo Banka Koper, Deželna banka Slovenije, Factor banka, Gorenjska banka, Hypo Alpe-Adria-Bank, Probanka, Raiffeisen Bank, SKB banka, Sberbank, Banka Sparkasse in Unicredit Bank.

Analiza razlik med zasebnimi in državnimi bankami je bila opravljena z neparametričnim Mann-Whitneyjevim U-testom. Mann-Whitneyjev U-test se uporablja za ugotavljanje razlik med dvema povprečnima vrednostima za neodvisna vzorca, ko proučevana številska spremenljivka ni normalno porazdeljena oziroma ko so vzorci majhni. Test predstavlja ekvivalent parametričnemu t-testu (Bastič, 2006, str. 22).

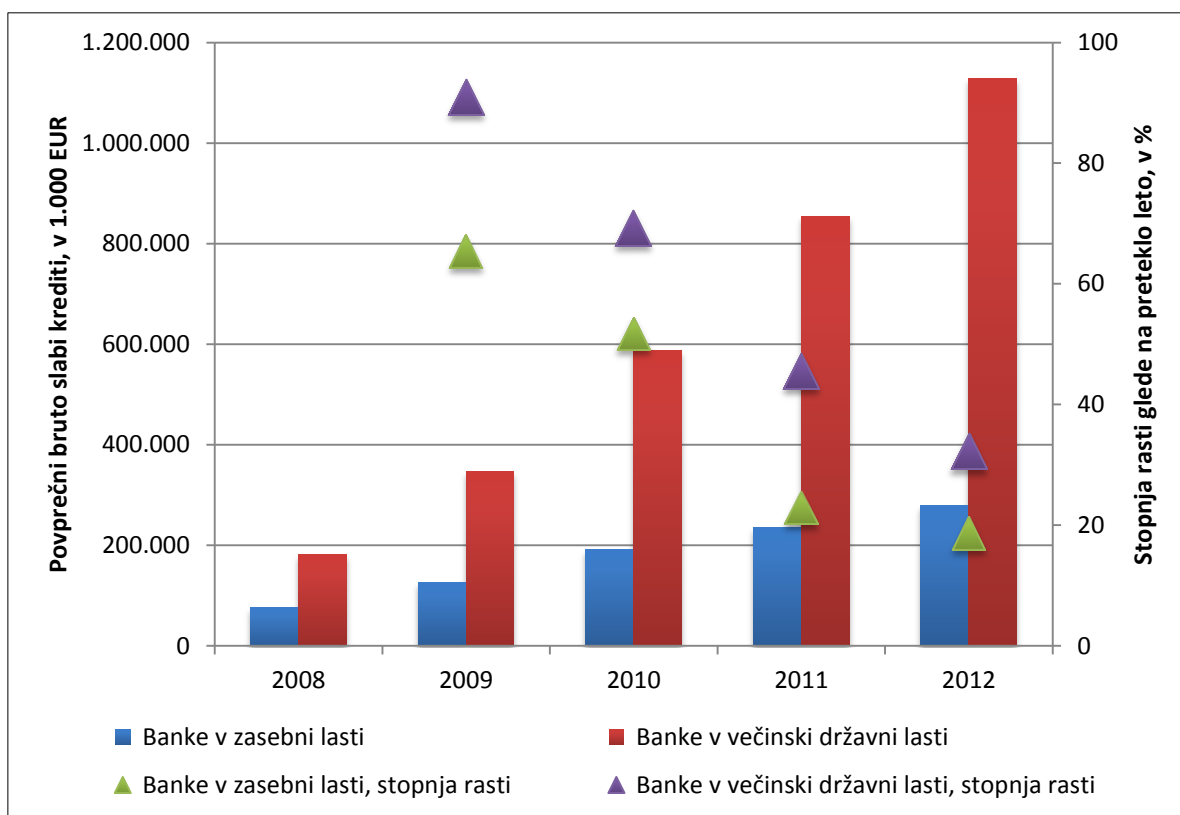
3.6.1 Preverjanje hipoteze H_1

H_1 : Banke v večinski državni lasti so imele v času krize višji porast slabih terjatev, zato so posledično oblikovale tudi višje oslabitve kot banke v zasebni lasti.

Kot kažeta Slika 12 in Tabela 2, so tako banke v večinski državni lasti kot banke v zasebni lasti v času krize oziroma v obdobju 2008–2012 zabeležile rast bruto slabih kreditov, pri čemer je bila le-ta še posebej izrazita v bankah v večinski državni lasti. Povprečni bruto slabi krediti v državnih bankah so se tako povečali s 181,5 milijona EUR v letu 2008 na 1,1 milijarde EUR v letu 2012, tj. za več kot petkrat (522 %). Rast bruto slabih kreditov v bankah v večinski državni lasti je bila najvišja v letih 2009 in 2010 (obseg povprečnih bruto slabih kreditov se je povečal za 90,9 % v letu 2009 oziroma za 69,2 % v letu 2010 glede na preteklo leto), v nobenem letu pa stopnja rasti bruto slabih kreditov ni upadla pod 30 %.

Zasebne banke so v povprečju v obdobju 2008–2012 zabeležile precej nižji obseg bruto slabih kreditov kot banke v večinski državni lasti. Čeprav se je povprečna višina bruto slabih kreditov v zasebnih bankah v času krize povečala, so bile povprečne letne stopnje rasti bruto slabih kreditov nižje kot v bankah v večinski državni lasti. V letu 2012 so bili povprečni bruto slabi krediti v zasebnih bankah za 2,7-krat (266 %) višji kot v letu 2008.

Slika 12: Povprečni bruto slabi krediti (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti bruto slabih kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Razkorak v višini bruto slabih kreditov med državnimi in zasebnimi bankami se je v času krize vseskozi povečeval. V letu 2008 je bilo razmerje v višini bruto slabih kreditov med zasebnimi in državnimi bankami 1 : 2,4, v letu 2012 pa je naraslo na 1 : 4,1. Razlika v višini bruto slabih kreditov med državnimi in zasebnimi bankami je statistično značilna pri 10-odstotni stopnji značilnosti (glej Tabelo 2) med letoma 2010 in 2012.

Tabela 2: Višina povprečnih bruto slabih kreditov (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti bruto slabih kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012

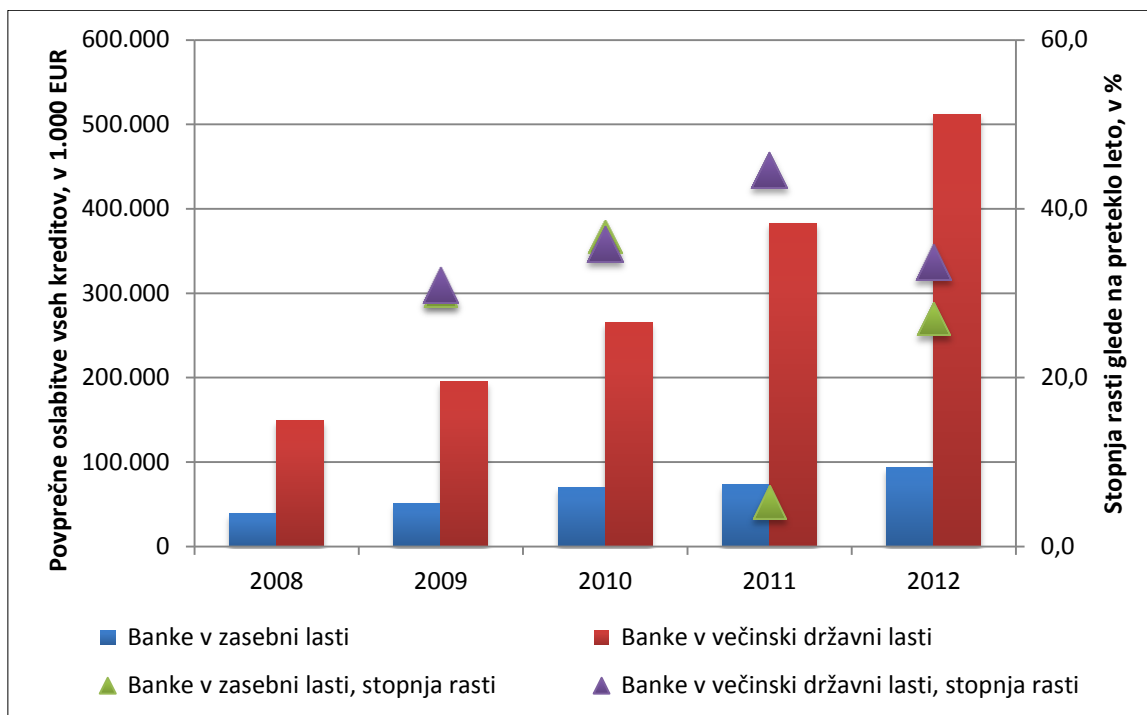
Tip lastništva	2008	2009	2010	2011	2012	Povprečna stopnja rasti
Povprečni bruto slabi krediti (v 1.000 EUR)						
Banke v zasebni lasti	76.019	125.750	190.841	234.439	278.147	
Banke v večinski državni lasti	181.575	346.634	586.614	853.538	1.128.508	
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>	-1,267	-1,416	-1,869***	-1,756***	-1,643***	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>	(0,205)	(0,157)	(0,062)	(0,079)	(0,100)	
Letna stopnja rasti bruto slabih kreditov glede na preteklo leto, v %						
Banke v zasebni lasti		65,4	51,8	22,8	18,6	39,7
Banke v večinski državni lasti		90,9	69,2	45,5	32,2	59,5
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>		0,333	-0,963	-0,397	-0,850	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>		(0,739)	(0,336)	(0,692)	(0,396)	

Legenda: Stopnja statistične značilnosti: *** p < 0,10; ** p < 0,05; * p < 0,01

S povečevanjem bruto slabih kreditov se je povečeval tudi obseg oslabitev. Kot izhaja iz Slike 13 in Tabele 3, so se oslabitve v bankah v državni lasti v povprečju povečale s 149 milijonov EUR v letu 2008 na 512 milijonov EUR v letu 2012, tj. za 244 %. V bankah v zasebni lasti je bil obseg oslabitev precej nižji – povprečne oslabitve so v letu 2008 znašale 39,2 milijona EUR, v letu 2012 pa 93,3 milijona EUR oziroma za 138 % več kot v letu 2008. Razlika v višini oslabitev med državnimi in zasebnimi bankami je skozi celotno obdobje statistično značilna pri 5-odstotni stopnji značilnosti (z izjemo leta 2010, ko je bila stopnja značilnosti 10-odstotna) (glej Tabela 3).

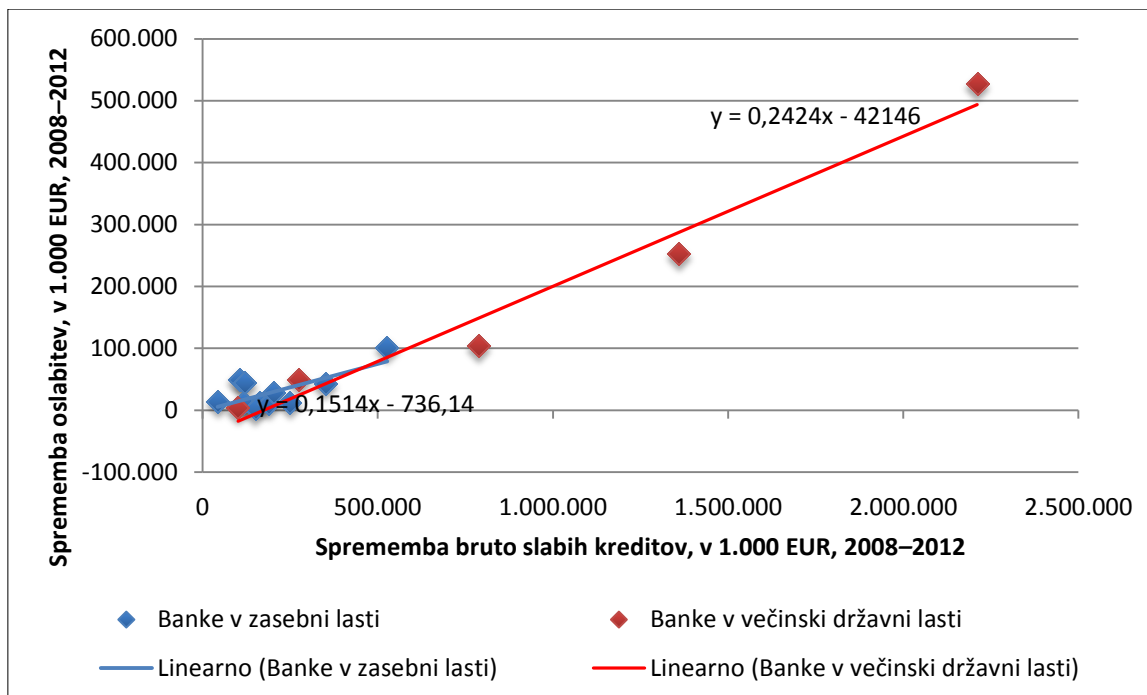
Državne banke so v času krize v povprečju zabeležile malenkostno višjo rast oslabitev kot zasebne banke – povprečna letna stopnja rasti v obdobju 2008–2012 je znašala 24,8 % v zasebnih bankah in 36,3 % v državnih (glej Tabela 3). Vendar v posameznih letih razlike v stopnjah rasti oslabitev med skupinama bank niso statistično značilne, z izjemo leta 2011. S tem se je v obravnavanem obdobju povečal tudi razkorak v obsegu oslabitev med državnimi in zasebnimi bankami – v letu 2008 je bilo razmerje v višini oslabitev med zasebnimi in državnimi bankami 1 : 3,8, v letu 2012 pa se je povečalo na 1 : 5,5.

Slika 13: Povprečne oslabitve vseh kreditov (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti oslabitev (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Slika 14: Sprememba v višini bruto slabih kreditov in oslabitev med letoma 2008 in 2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Tabela 3: Povprečne oslabitve kreditov (v 1.000 EUR) in letna stopnja rasti oslabitev kreditov (v %) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012

Tip lastništva	2008	2009	2010	2011	2012	Povprečna stopnja rasti
Povprečne oslabitve vseh kreditov (v 1.000 EUR)						
Banke v zasebni lasti	39.193	51.094	69.830	73.482	93.306	
Banke v večinski državni lasti	149.035	195.092	264.972	383.127	512.210	
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>	-2,322**	-2,096**	-1,869***	-2,436**	-2,209**	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>	(0,020)	(0,036)	(0,062)	(0,015)	(0,027)	
Letna stopnja rasti oslabitev vseh kreditov glede na preteklo leto, v %						
Banke v zasebni lasti		30,4	36,7	5,2	27,0	24,8
Banke v večinski državni lasti		30,9	35,8	44,6	33,7	36,3
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>		0,510	0,510	-1,983**	0,736	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>		(0,610)	(0,610)	(0,047)	(0,462)	

Legenda: Stopnja statistične značilnosti: *** $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,01$

Slika 14 prikazuje spremembo v višini bruto slabih kreditov in oslabitev v letu 2012 glede na leto 2008 po posameznih zasebnih in državnih bankah. Banke v večinski državni lasti so v povprečju v času krize v večjem obsegu povečale obseg bruto slabih kreditov in posledično oblikovale višje oslabitve kot banke v zasebni lasti.

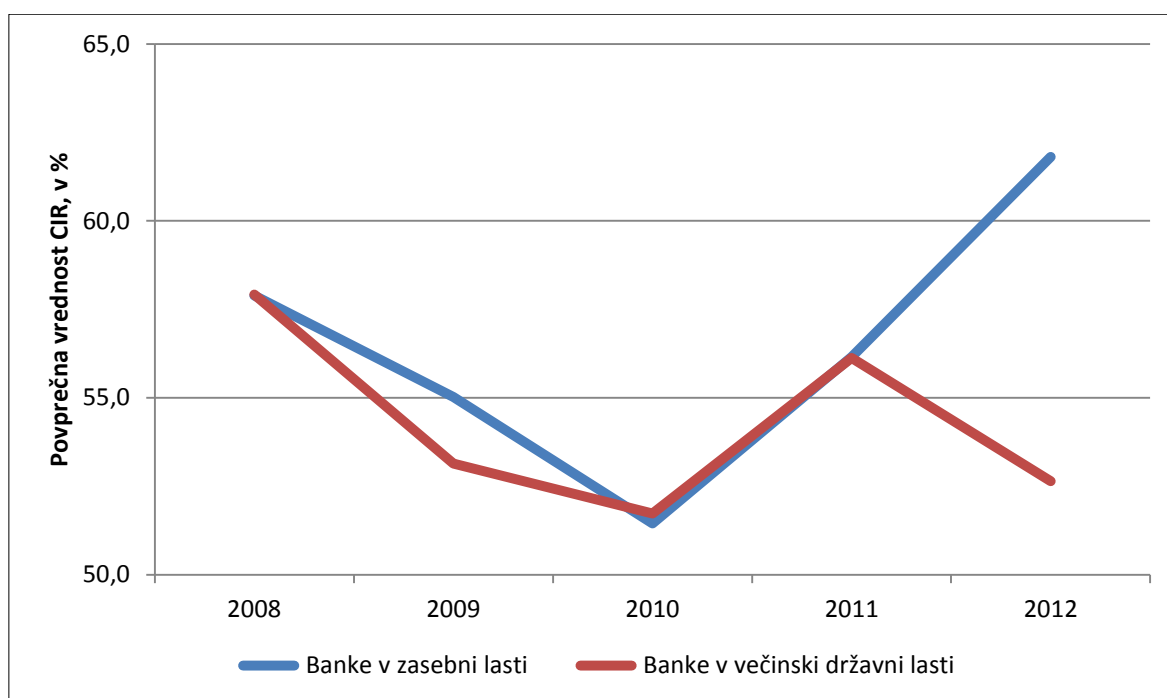
Iz pregleda dinamike gibanja bruto slabih kreditov in oslabitev kreditov v obdobju 2008–2012 izhaja, da so banke v državni lasti v času krize bolj izrazito povečale obseg slabih terjatev in so zaradi tega oblikovale višje oslabitve kot banke v zasebni lasti. Čeprav so nominalne razlike v obsegu slabih terjatev in oslabitev med državnimi in zasebnimi bankami precejšnje, pa razlike v stopnjah rasti bruto slabih kreditov in oslabitev med skupinama bank med posameznimi leti niso statistično značilne, zaradi česar hipoteze H_1 ne morem v celoti potrditi.

3.6.2 Preverjanje hipoteze H₂

H₂: Banke v zasebni lasti so v času krize bolj nižale stroške (delež stroškov v prihodkih) oziroma so hitreje nižale stroške glede na nižanje prihodkov kot banke v večinski državni lasti.

Slika 15 in Tabela 4 prikazujeta gibanje deleža stroškov v prihodkih (CIR) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti v obdobju 2008–2012. Med letoma 2008 in 2010 se je delež stroškov v prihodkih v povprečju zniževal tako v državnih kot zasebnih bankah. Po letu 2010 so zasebne banke v povprečju zvišale delež stroškov v prihodkih, zaradi česar se je povprečen CIR povečal preko 60 %. Na drugi strani se je delež stroškov v prihodkih v državnih bankah v letu 2012 znižal, kar je posledica višjih prihodkov, ki jih je ustvarila NLB s predčasnim odkupom podrejenih finančnih instrumentov.

Slika 15: Primerjava CIR (povprečne vrednosti) v državnih in zasebnih bankah, v %, 2008–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Kljub nižanju deleža stroškov v prihodkih v letih 2009 in 2010 je bil CIR v letu 2012 v zasebnih bankah v povprečju za 3,9 odstotne točke oziroma 6,8 % višji kot v letu 2008. Na drugi strani so državne banke v letu 2012 v povprečju zabeležile za 5,3 odstotne točke oziroma 9,1 % nižji CIR kot v letu 2008. Razlike med skupinama bank v CIR in njegovih stopnjah rasti so statistično neznačilne (glej Tabelo 4). Na podlagi teh ugotovitev hipoteze H₂ ni mogoče potrditi.

Tabela 4: CIR (povprečne vrednosti), letna stopnja rasti CIR (v %) in sprememba CIR glede na preteklo leto (v odstotnih točkah) v bankah v večinski državni lasti in bankah v zasebni lasti, 2008–2012

Tip lastništva	2008	2009	2010	2011	2012	Sprememba 2012/2008
Povprečne vrednosti CIR, v %						
Banke v zasebni lasti	57,9	55,0	51,4	56,2	61,8	
Banke v večinski državni lasti	57,9	53,1	51,7	56,1	52,6	
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>	-0,283	0,510	0,170	-0,057	1,529	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>	(0,777)	(0,610)	(0,865)	(0,955)	(0,126)	
Letna stopnja rasti CIR glede na preteklo leto, v %						
Banke v zasebni lasti		-5,0	-6,5	9,2	10,1	6,8
Banke v večinski državni lasti		-8,2	-2,7	8,5	-6,2	-9,1
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>		0,850	-0,850	-0,283	2,096**	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>		(0,396)	(0,396)	(0,777)	(0,036)	
Sprememba CIR glede na preteklo leto v odstotnih točkah						
Banke v zasebni lasti		-2,9	-3,6	4,7	5,7	3,9
Banke v večinski državni lasti		-4,8	-1,4	4,4	-3,5	-5,3
<i>Mann-Whitney U-test</i>						
<i>z-statistika</i>		1,076	-1,076	-0,510	1,869***	
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>		(0,282)	(0,282)	(0,610)	(0,062)	

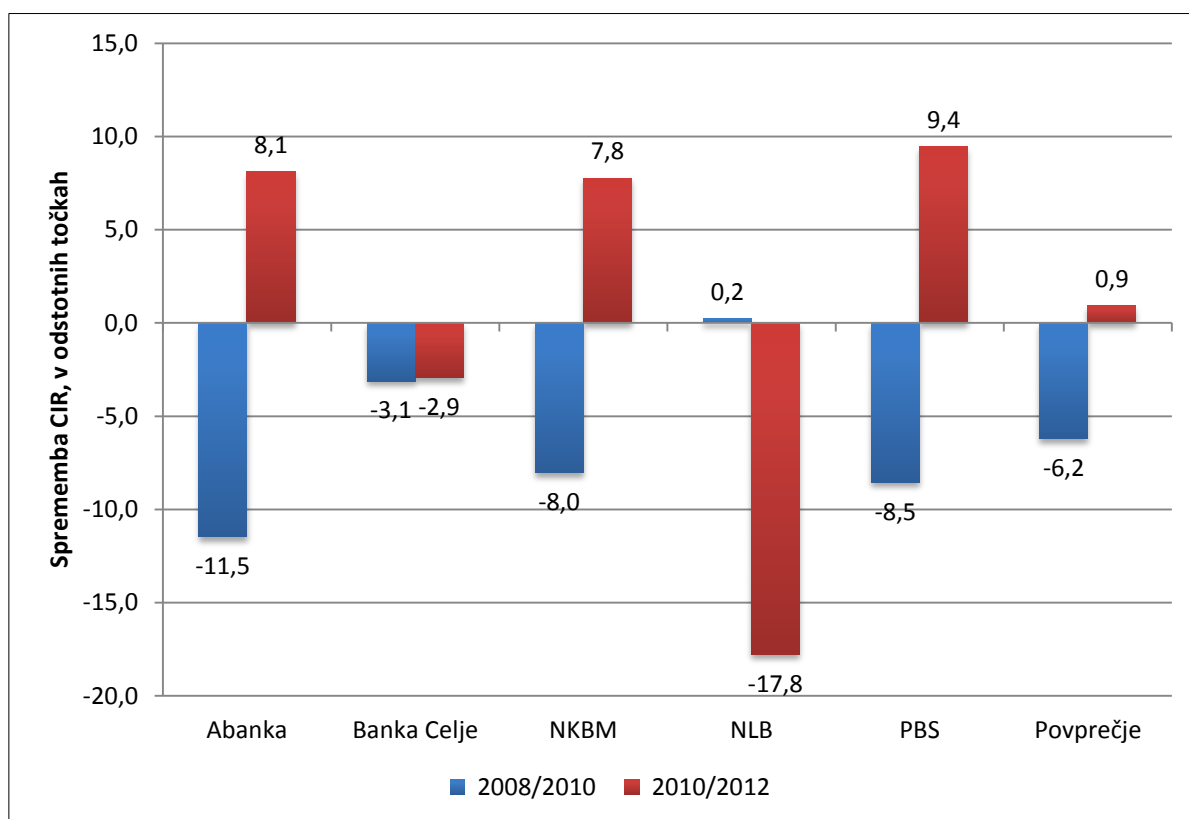
Legenda: Stopnja statistične značilnosti: *** $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,01$

Ker zgolj na podlagi povprečnih vrednosti ni mogoče sklepati o dogajanju na ravni posameznih bank, sliki 16 in 17 prikazujeta spremembe CIR v bankah v zasebni in državni lasti. Stopnje rasti CIR so prikazane ločeno za obdobji 2008–2010 in 2010–2012, torej glede na dinamiko gibanja CIR, ki je prikazana v Sliki 15.

Slika 16 prikazuje spremembo v CIR v obdobjih 2008–2010 in 2010–2012 v petih bankah v večinski državni lasti. Vse državne banke, z izjemo NLB, so v obdobju 2008–2010 znižale CIR, pri čemer je bilo znižanje CIR najbolj občutno v Abanki (za 11,5 odstotne točke). V obdobju 2010–2012 je v večini državnih bank delež stroškov v prihodkih ponovno porasel. Izjemi sta NLB in Banka Celje, ki sta v tem obdobju znižali CIR za 17,8

oziroma 2,9 odstotne točke. NLB je pretežni del znižanja CIR opravila med letoma 2011 in 2012 – CIR se je tako v letu 2012 glede na leto 2011 zaradi višjih prihodkov znižal za 14 odstotnih točk. Na podlagi tega lahko tudi pojasnim povprečno znižanje CIR v državnih bankah, ki je prikazano v Sliki 15.

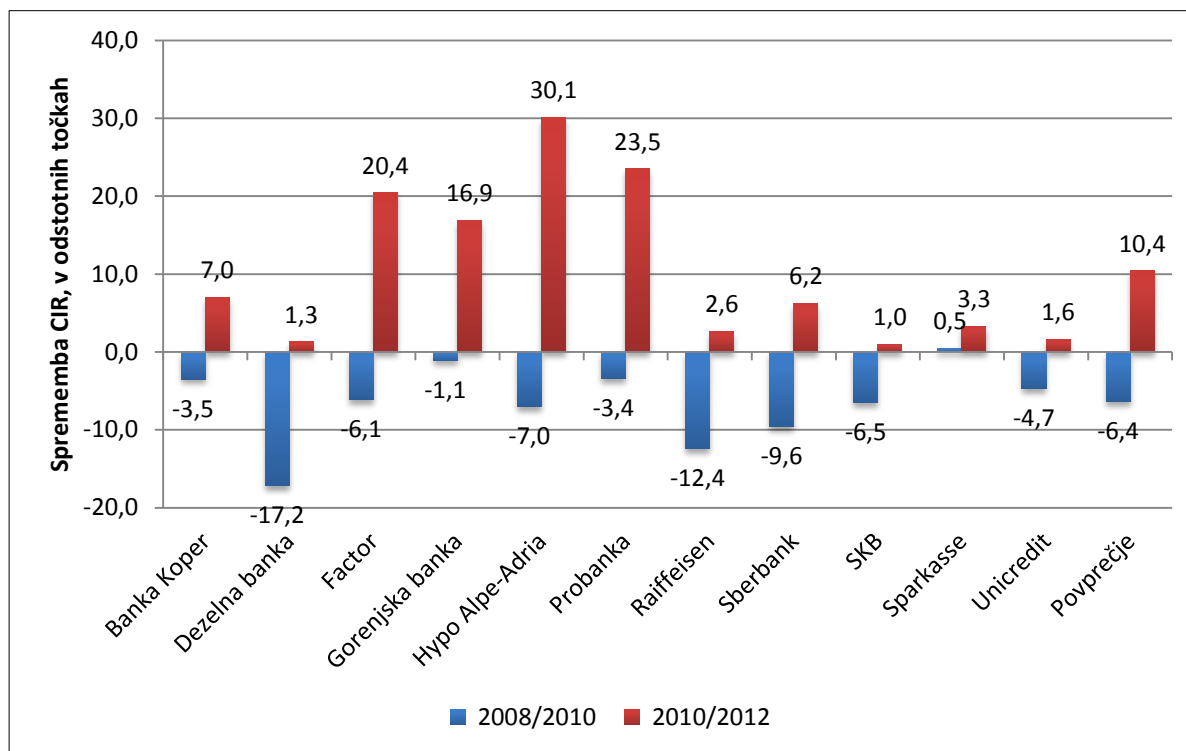
Slika 16: Sprememba CIR (v odstotnih točkah) v bankah v večinski državni lasti, 2008–2010 in 2010–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Podobne trende gibanja CIR je mogoče zaslediti tudi v bankah v zasebni lasti, kar prikazuje Slika 17. Te so v obdobju 2008–2010 znižale CIR v povprečju za 6,4 odstotne točke, pri čemer je bilo znižanje najvišje v Deželni banki Slovenije, sledili sta Raiffeisen in Sberbank. Nižji CIR je bil pri Deželni banki in Sberbanki posledica izjemno višjih neto finančnih in poslovnih prihodkov, pri banki Raiffeisen pa nižjih operativnih stroškov. V obdobju 2010–2012 se je CIR izrazito povečal, še posebej v Hypo Alpe-Adrii, Probanki in Factor banki. Hypo Alpe-Adria in Factor banka sta bili poleg Sberbanke namreč edini, ki sta v obdobju 2010–2012 povečevali svoje operativne stroške: prva za 33 %, druga pa za 21,8 %. Razlog za višji CIR pri Probanki je v dejstvu, da je omenjena banka zabeležila najvišji padec svojih neto finančnih in poslovnih prihodkov. Le-ti so bili v letu 2012 glede na leto 2010 nižji kar za 40 %.

Slika 17: Sprememba CIR (v odstotnih točkah) v bankah v zasebni lasti, 2008–2010 in 2010–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

3.6.3 Preverjanje hipoteze H₃

H₃: Banke, ki so imele nižjo kapitalno ustreznost, so v času krize bolj zaostrile kreditne pogoje; njihovo kreditiranje se je bolj znižalo kot v bankah z višjo kapitalno ustreznostjo.

Z namenom preverjanja zastavljene hipoteze sem obravnavane banke razdelila v dve skupini – tiste z nižjo in tiste z višjo kapitalno ustreznostjo. Kot kriterij za razvrstitev bank v skupine sem uporabila povprečno vrednost količnika kapitalne ustreznosti v obdobju 2008–2012 (glej Tabelo 5).

Tabela 5: Opisne statistike za količnik kapitalne ustreznosti, 2008–2012

Kazalnik kapitalne ustreznosti	Povprečje	Standardni odklon	Mediana	25. centil	75. centil
2008–2012	11,73	1,62	11,40	10,45	12,91

Banke, katerih povprečni količnik kapitalne ustreznosti je bil v obdobju 2008–2012 nižji od povprečja vseh bank (tj. 11,73), sem uvrstila v skupino bank z nižjo kapitalno

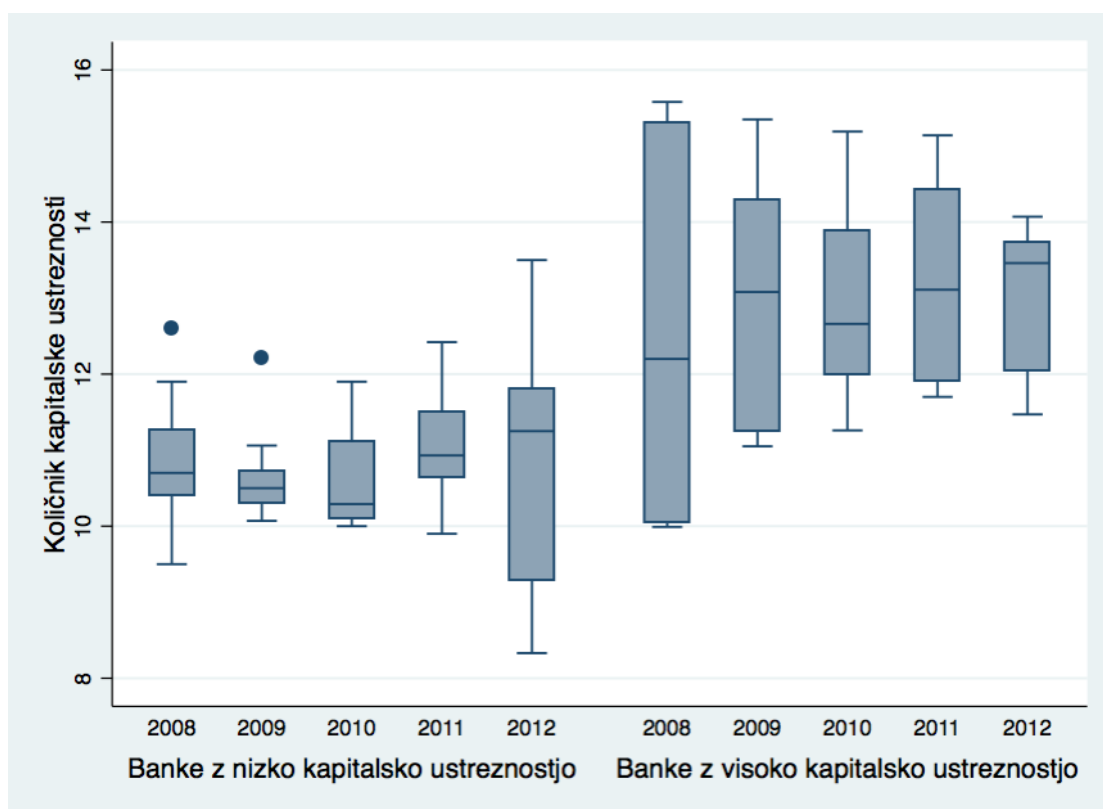
ustreznostjo. Preostale tvorijo skupino bank z višjo kapitalno ustreznostjo. Razvrstitev bank po skupinah je v Tabeli 6.

Tabela 6: Uvrstitev bank v skupine glede na povprečno kapitalno ustreznost

Kriterij	Nizka kapitalna ustreznost	Visoka kapitalna ustreznost
Povprečna vrednost količnika kapitalne ustreznosti	Abanka Vipava, Factor banka, NKBM, NLB, PBS, Probanka, Raiffeisen, Sparkasse, Unicredit	Banka Celje, Banka Koper, Deželna banka Slovenije, Gorenjska banka, Hypo Alpe-Adria-Bank, SKB, Sberbank

V Sliki 18 je prikazan škatlični diagram, ki prikazuje porazdelitev količnika kapitalne ustreznosti znotraj posameznih skupin po letih. Spodnji in zgornji rob diagrama predstavljata 25. oziroma 75. centil, črta znotraj diagrama ponazarja srednjo vrednost, spodnja in zgornja zunanja meja pa minimalno in maksimalno vrednost. Pika ponazarja osamelce v podatkih.

Slika 18: Količnik kapitalne ustreznosti po skupinah bank med letoma 2008 in 2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Slika 18 prikazuje porazdelitev količnika kapitalne ustreznosti med bankami z nizko in visoko kapitalno ustreznostjo med letoma 2008 in 2012. Razpon porazdelitve vrednosti

količnika kapitalne ustreznosti se v času krize v skupini bank z nizko kapitalno ustreznostjo ni občutneje spreminjal, razen v letu 2012, ko se je povečal, predvsem zaradi večjega znižanja kapitalne ustreznosti v Abanki, Factor banki in Probanki oziroma zvišanja kapitalne ustreznosti v Unicreditu. Na drugi strani se je razpon v vrednostih količnika kapitalne ustreznosti v skupini bank z visoko kapitalno ustreznostjo po letu 2008 občutno skrčil. Po tem letu so banke v tej skupini ohranile visoko raven kapitalne ustreznosti.

Nadalje, analiza z Mann-Whitneyjevim U-testom je pokazala, da je razlika v količniku kapitalne ustreznosti med skupinama bank skozi celotno obdobje, z izjemo leta 2008, statistično značilna pri 5-odstotni stopnji značilnosti (glej Tabela 7).

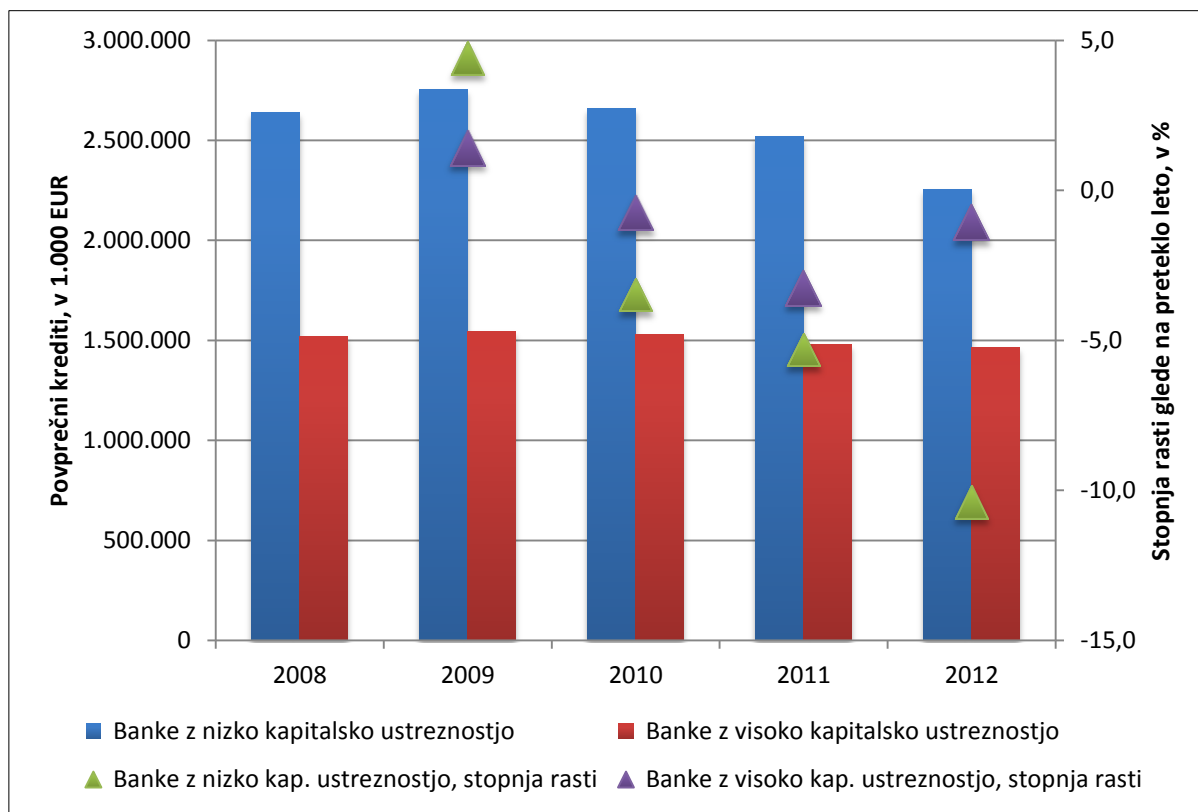
Tabela 7: Količnik kapitalne ustreznosti (povprečna vrednost) po skupinah bank, 2008–2012

Bančna skupina	2008	2009	2010	2011	2012
Banke z nizko kapitalno ustreznostjo	10,9	10,7	10,6	11,1	10,8
Banke z visoko kapitalno ustreznostjo	12,5	12,9	12,9	13,2	13,0
<i>Mann-Whitney U-test</i>					
<i>z-statistika</i>	-1,323	-2,913*	-3,123*	-2,911*	-2,593*
<i>Stopnja značilnosti (p)</i>	(0,186)	(0,004)	(0,002)	(0,004)	(0,010)

Legenda: Stopnja statistične značilnosti: *** $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,01$

Slika 19 in Tabela 8 prikazujeta povprečni obseg kreditov in letne stopnje njihove rasti oziroma upada v skupini bank z nizko kapitalno ustreznostjo in skupini bank z visoko kapitalno ustreznostjo med letoma 2008 in 2012. V povprečju so banke z nizko kapitalno ustreznostjo skozi celotno obdobje beležile višji obseg kreditiranja kot banke z visoko kapitalno ustreznostjo, čeprav razlika med skupinama ni statistično značilna pri 5-odstotni stopnji značilnosti.

Slika 19: Povprečni krediti (v 1.000 EUR) in povprečna letna stopnja rasti kreditov (v %) v bankah z nizko in bankah z visoko kapitalno ustreznostjo, 2008–2012

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Banke so začele zniževati obseg kreditiranja z letom 2010, ko so bili učinki krize že vidni v gospodarstvu. Banke z nizko kapitalno ustreznostjo so obseg kreditiranja med leti zniževale po višjih stopnjah kot banke z visoko kapitalno ustreznostjo. Tako se je povprečno kreditiranje v bankah z nizko kapitalno ustreznostjo v letu 2010 glede na leto 2009 znižalo za 3,5 %, v naslednjem letu za 5,3 %, v letu 2012 pa za 10,4 % glede na predhodno leto. V letu 2012 je bilo kreditiranje v bankah z nizko kapitalno ustreznostjo za 14,5 % nižje kot v letu 2008 (glej Tabelo 8).

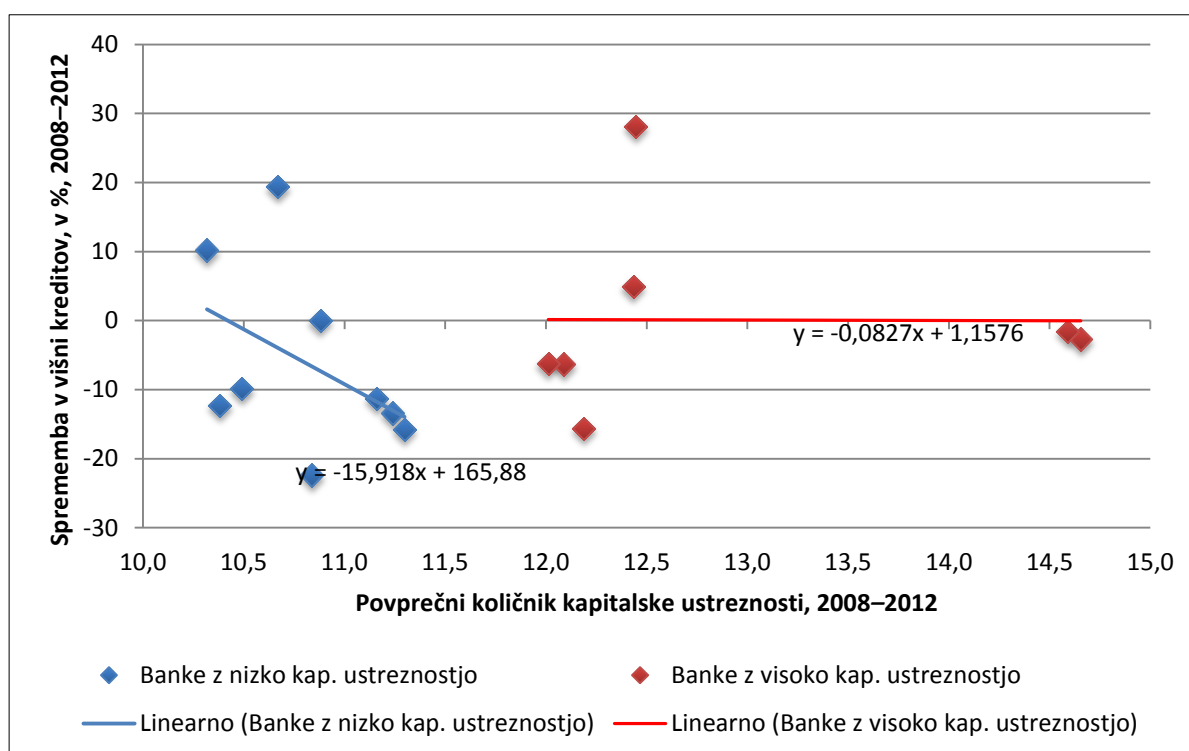
Banke z visoko kapitalno ustreznostjo so kreditiranje zniževale počasneje in v manjšem obsegu. Prvič je kreditiranje v tej skupini bank upadlo v letu 2010, in sicer v povprečju za 0,8 % v primerjavi z letom 2009. Padec kreditiranja je bil občutnejši v letu 2011, ko se je kreditiranje v povprečju znižalo za 3,3 % glede na predhodno leto, v letu 2012 pa se znižalo za 1,1 % glede na predhodno leto. V primerjavi z letom 2008 je bilo kreditiranje v letu 2012 nižje za 3,7 % (glej Tabelo 8).

Tabela 8: Krediti (povprečna vrednost v 1.000 EUR) in stopnja rasti kreditov (v %) v bankah z nizko in bankah z visoko kapitalsko ustreznostjo, 2008–2012

Bančna skupina	2008	2009	2010	2011	2012
Povprečni krediti					
Banke z nizko kapitalsko ustreznostjo	2.638.231	2.754.292	2.658.045	2.516.579	2.255.036
Banke z visoko kapitalsko ustreznostjo	1.520.242	1.541.674	1.530.036	1.479.949	1.464.099
<i>Mann-Whitney U-test</i>					
z-statistika	0,370	0,476	0,476	0,265	0,265
Stopnja značilnosti (p)	(0,711)	(0,634)	(0,634)	(0,791)	(0,791)
Letna stopnja rasti kreditov glede na preteklo leto, v %					
Banke z nizko kapitalsko ustreznostjo		4,4	-3,5	-5,3	-10,4
Banke z visoko kapitalsko ustreznostjo		1,4	-0,8	-3,3	-1,1
<i>Mann-Whitney U-test</i>					
z-statistika		0,900	0,265	0,053	-2,064**
Stopnja značilnosti (p)		(0,368)	(0,791)	(0,958)	(0,039)

Legenda: Stopnja statistične značilnosti: *** p < 0,10; ** p < 0,05; * p < 0,01

Slika 20: Sprememba kreditiranja med letoma 2008 in 2012 (v %) in povprečni količnik kapitalske ustreznosti

Vir podatkov: Letna poročila posameznih bank vključenih v analizo za vsako posamezno leto v obdobju 2008–2012.

Slika 20, ki prikazuje spremembo v višini kreditiranja po posameznih bankah v skupini bank z nizko in visoko kapitalsko ustreznostjo, potrjuje ugotovitve. Banke, ki so v času krize imele nižjo kapitalsko ustreznost, so v času krize v povprečju bolj znižale kreditiranje kot banke z visoko kapitalsko ustreznostjo. Razlika v stopnjah upadanja med skupinama bank je sicer statistično značilna le v letu 2012, ko so se banke z nizko in visoko kapitalsko ustreznostjo razlikovale v stopnjah upadanja rasti kreditov pri 5-odstotni stopnji značilnosti. Na podlagi teh ugotovitev lahko le delno potrdim hipotezo H₃.

SKLEP

Finančna kriza, ki je v ZDA izbruhnila sredi leta 2007, je s časovnim zamikom prizadela tudi slovenski bančni sistem. Zaostrovanje razmer na tujih trgih je vplivalo tudi na slovenske banke, predvsem na njihovo financiranje. Tveganje refinanciranja se je povečalo takoj v letu 2009, saj so morale banke nadomestiti zapadle obveznosti do tujih bank z drugimi, večinoma dražjimi viri financiranja. Na pomoč sta priskočili tudi država in ECB, med bankami pa se je z višanjem pasivnih obrestnim mer začel boj za pridobivanje vlog nebančnega sektorja. Pri tem je bila najuspešnejša skupina bank v večinski domači lasti. Zaradi težav s financiranjem so morale biti banke previdnejše pri uravnavanju svoje likvidnosti, kar je vodilo v skrčeno naložbeno dejavnost. Najuspešnejše pri odzivu na spremenjene razmere so bile banke v večinski tuji lasti. Le-te so takoj in edine spremenile svojo politiko kreditiranja: zmanjševale so izpostavljenosti do nebančnih pravnih oseb in se preusmerile v kreditiranje prebivalstva. Kreditno tveganje so omejile tudi z zaostrenimi pogoji, saj so svojo kreditno aktivnost omejile le na najbolj kakovostne stranke. O tem priča delež slabih kreditov, ki je bil za banke v večinski tuji lasti v celotnem obdobju 2008–2012 najnižji. Najvišjo rast nedonosnih terjatev so zabeležile banke v večinski državni lasti. Statistična analiza je pokazala, da so banke v državni lasti v obdobju 2008–2012 bolj izrazito povečale obseg slabih terjatev in so zaradi tega oblikovale tudi višje oslabitve kot banke v zasebni lasti.

Zaradi slabšanja kakovosti kreditnega portfelja bank so morale banke oblikovati dodatne oslabitve in rezervacije. Najvišjo rast povprečnih odhodkov iz oslabitev so v obdobju 2008–2012 izkazale banke v večinski domači lasti (1.182 %), sledile so banke v večinski državni lasti (414 %) in banke v večinski tuji lasti (292 %). V poslovnem letu 2012 so banke, vključene v analizo, izkazale 1.555 milijonov EUR odhodkov iz oslabitev. Ravno odhodki iz dodatnih oslabitev in rezervacij so poleg nižjih neto obrestnih prihodkov povzročili visoke izgube slovenskih bank. Poslovno leto 2012 so, z izjemo petih bank, vse banke zaključile z negativnim poslovnim izidom. Bančni sistem je tako v letu 2012 pridelal najvišjo agregatno izgubo od izbruha finančne krize, 771 milijonov EUR.

Uspešnost bank sem presojala z uporabo kazalnikov, ki sem jih glede na razmerje med donosnostjo in tveganjem pri poslovanju bank razdelila na kazalnike donosnosti in

kazalnike tveganja. Pomembne razlike uspešnosti poslovanja bank, izmerjene s kazalniki donosnosti, so se pokazale šele po letu 2010, ko je finančna kriza začela močno vplivati na poslovanje bank. Najvišjo dobičkonosnost lastniškega kapitala je v povprečju dosegla skupina bank v večinski tuji lasti, kljub temu da je bila le-ta konec leta 2012 tudi negativna. Negativno dobičkonosnost lastniškega kapitala so banke v večinski državni in domači lasti v povprečju dosegle že v poslovnem letu 2011. Banke v večinski tuji lasti so v povprečju dosegle tudi najvišjo dobičkonosnost sredstev. Sledile so banke v večinski domači lasti, ki so skozi celotno obdobje, z izjemo leta 2012, izkazovale višjo dobičkonosnost sredstev kot banke v večinski državni lasti. Banke v večinski domači lasti so odlične rezultate (najvišjo dobičkonosnost kapitala in sredstev ter najvišjo obrestno maržo) dosegale v obdobju 2008–2010, torej v obdobju, ko finančna oziroma gospodarska kriza slovenskih bank ni še toliko prizadela.

Skozi celotno proučevano obdobje so banke v večinski državni lasti izkazovale najvišjo stopnjo likvidnosti, kar nam pove, da so bile med vsemi skupinami bank najbolj varne, saj so bile zmožne hitreje izpolniti svoje potencialne obveznosti kot ostale banke. Med likvidnostjo in dobičkonosnostjo velja obratno sorazmerje, zato je bilo pričakovati, da bodo banke z višjo dobičkonosnostjo lastniškega kapitala izkazovale nižjo stopnjo likvidnosti, in obratno. To je potrdila tudi analiza, saj so banke v večinski tuji lasti dosegale v povprečju najvišjo dobičkonosnost kapitala in hkrati najnižjo stopnjo likvidnosti. Obratno so izkazale banke v večinski državni lasti z najnižjo dobičkonosnostjo kapitala in najvišjo stopnjo likvidnosti.

Banka, ki ima v svojem portfelju višji delež (glede na celotno izpostavljenost) nedonosnih terjatev, mora oblikovati sorazmerno več oslabitev in rezervacij. To je pokazal tudi kazalnik pokritja z oslabitvami in rezervacijami. Najvišje pokritje svojih tveganih izpostavljenosti z oslabitvami in rezervacijami je izkazala skupina bank v večinski državni lasti, saj je imela tudi najvišji delež slabih terjatev. Najnižji delež nedonosnih terjatev so izkazovale banke v večinski tuji lasti, zato so posledično imele tudi najnižjo pokritost z oslabitvami in rezervacijami.

Z izjemo leta 2012, ko je bila stroškovno najučinkovitejša skupina bank v večinski državni lasti, je najnižji delež operativnih stroškov glede na neto finančne in poslovne prihodke izkazovala skupina bank v večinski domači lasti. Najmanj učinkovite pri obvladovanju operativnih stroškov so bile banke v večinski tuji lasti. Na podlagi teh ugotovitev hipoteze, ki pravi, da so banke v zasebni lasti v času krize bolj nižale stroške (delež stroškov v prihodkih) kot banke v večinski državni lasti, ni bilo mogoče potrditi.

Pomembno funkcijo pri ocenjevanju uspešnosti oziroma stabilnosti banke ima njena kapitalaska ustreznost. Banka mora že po zakonski podlagi dosegati vrednosti količnika kapitalske ustreznosti najmanj 8 %. V letu 2008 so banke v večinski državni lasti izkazovale najvišji povprečni količnik kapitalske ustreznosti, ki se je skozi celotno

proučevano obdobje nižal zaradi akumuliranja izgub v kapitalu. Obratno se je gibal povprečni količnik bank v večinski tuji lasti, saj je skozi celotno obdobje dosegal pozitivno rast in v letu 2012 v povprečju dosegel najvišjo vrednost. Na višanje vrednosti proučevanega količnika so vplivali predvsem realizirani dobički, ki so se prenašali v kapital, in močnejše zaostreni pogoji za kreditiranje, ki so nižali kapitalske zahteve za kreditno tveganje. Banke v večinski domači lasti so najvišji padec količnika kapitalske ustreznosti zabeležile v letu 2012.

Hipotezo, da so banke z nižjo kapitalsko ustreznostjo v času krize bolj znižale kreditiranje kot banke z višjo kapitalsko ustreznostjo, lahko potrdim za leta 2010, 2011 in 2012, čeprav je razlika v stopnjah upadanja med skupinama bank statistično značilna le v letu 2012. Ker so bili pravi učinki krize v bančnem sektorju vidni šele z letom 2010, ko so banke začele zniževati obseg kreditiranja, se vpliv višine kapitalske ustreznosti na obseg kreditiranja pred letom 2010 ni mogel izraziti.

Po analizi kazalnikov uspešnosti in postavljenih hipotez lahko potrdim, da se je uspešnost poslovanja bank v času krize poslabšala. Pri tem je bil negativni učinek na uspešnost poslovanja večji pri bankah v večinski državni lasti samo na nekaterih področjih. Le-te so namreč med finančno krizo izkazovale najvišjo likvidnost in dobro stroškovno učinkovitost.

LITERATURA IN VIRI

1. Abramovič, K. (2008). Kaj se lahko naučimo iz preteklih finančnih kriz. *NLB skladi*. Najdeno 18. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.nlbskladi.si/vodnik-za-boljse-investiranje/clanek/41-Kaj-se-lahko-naucimo-iz-preteklih-financnih-kriz>
2. Arhar, F. (2004). Regulatorni vidiki poslovanja finančnih institucij znotraj EU. *Bančni vestnik*, 53(5), 33-41.
3. Banka Slovenije. (2007). *Proces ocenjevanja tveganj* (priročnik). Ljubljana: Banka Slovenije.
4. Banka Slovenije. (2012). *Navodilo za izdelavo izkaza finančnega položaja, izkaza poslovnega izida in izkaza vseobsegajočega donosa ter izračun kazalnikov poslovanja bank in hranilnic*. Ljubljana: Banka Slovenije.
5. Banka Slovenije. (2013). *Poročilo o finančni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.
6. Banks, E., & Dunn, R. (2003). *Practical risk management: an executive guide to avoiding surprises and losses*. Chichester: John Wiley & Sons.
7. Basel Committee on Banking Supervision. (2001). *Working paper on the regulatory treatment of operational risk*. Basel: Bank for International Settlements.
8. Basel Committee on Banking Supervision. (2006). *International convergence of capital measurement and capital standards. A revised framework*. Basel: Bank for International Settlements.
9. Basel Committee on Banking Supervision. (2008). *Principles for sound liquidity risk management and supervision*. Basel: Bank for International Settlements.
10. Basel Committee on Banking Supervision. (2011). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system. A revised framework*. Basel: Bank for International Settlements.
11. Bastič, M. (2006). *Metode raziskovanja*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
12. Bergant, Ž. (1998). Sodobni pogledi na uspešnost podjetja. *Zbornik referatov 6. letnega srečanja Zveze ekonomistov Slovenije* (str. 87-101). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
13. Bessis, J. (2002). *Risk management in banking* (2nd ed.). Chichester: John Wiley & Sons.
14. Bitenc, M. (2009). *Temelji bančnega poslovanja*. Ljubljana: Zavod IRC.
15. Blundell Wignall, A., & Atkinson, P. (2010). Thinking beyond Basel III: Necessary solution for capital and liquidity. *OECD Journal: Financial Market Trends*, 2010(1), 9-33.
16. Bobek, D. (1995). *Organiziranje in poslovanje bank*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
17. Braniselj, S., Koritnik, M., & Merc, P. (2012). Zagotavljanje kapitalske ustreznosti evropskih bank v luči nove regulative. *Bančni vestnik*, 61(11), str. 63-68.
18. Dimovski, V. (1999). *Bančništvo* (zapiski predavanj). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. Dimovski, V., & Gregorič, A. (2000). *Temelji bančništva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

20. Duhovnik, M. (2002). *Uspešnost in učinkovitost poslovanja podjetja na podlagi ekonomskih in finančnih kazalnikov* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. European Banking Authority. (2012). Delovni program EBA za leto 2013. Najdeno 15. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.eba.europa.eu/documents/Work-Programme-2013/EBA_2012_00240000_SL_TRA.aspx
22. Evropska centralna banka. (2009). Evropska centralna banka, Eurosistem, Evropski sistem centralnih bank. Najdeno 3. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_sl_websl.pdf
23. Evropska komisija. (2010). *Načrt Evropske unije za finančno reformo*. Bruselj: Urad za publikacije Evropske komisije.
24. Evropska komisija. (2011a). *Strožje kapitalske zahteve in bolj odgovorno upravljanje za banke in investicijske družbe*. Povzetek predloga Evropske komisije. Bruselj: Evropska komisija.
25. Evropska komisija. (2011b). *Komisija želi močnejše in odgovornejše evropske banke*. Bruselj: Urad za publikacije Evropske komisije.
26. Evropska komisija. (2012, 6. junij). *Vzpostavitev okvira za sanacijo ter reševanje kreditnih institucij in investicijskih podjetij*. Bruselj: Evropska komisija.
27. Evropski svet. (2012). *Pogodba o ustanovitvi evropskega mehanizma za stabilnost med državami članicami EU*. Najdeno 21. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.european-council.europa.eu/media/582908/13-tesm2.sl12.pdf>
28. Financial Crisis Inquiry Commission. (2011). *The Financial Crisis Inquiry Report*. Najdeno 21. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-FCIC/pdf/GPO-FCIC.pdf>
29. Financial Stability Institute. (2003). *Workshop on credit risk, risk mitigation and securitization techniques*. Praga: Financial Stability Institute.
30. Filipič, D., & Markovič Hribernik, T. (1998). *Osnove financ*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
31. Financial Stability Institute. (2004). *Regional Seminar on The New Basel Capital Accord: Rules, Implementation and Building an Internal Ratings Based Systems for Measuring Credit Risk*. Minsk: Financial Stability Institute.
32. Frankel, J., & Rose, A. (1996). *Currency crashes in emerging markets: Empirical indicators*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
33. Glogovšek, J. (2008). *Bančni menedžment*. Maribor: Založba Pivec.
34. Graddy, D.B., & Spencer, A.H. (1990). *Managing commercial banks: community, regional, and global*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall International.
35. Hvala, K. (1999). Dejavniki uspešnosti poslovanja evropskih bank in teorija signalov. *Bančni vestnik*, 48(9), 2-7.
36. Janevska, L. (2006). Prenos kreditnega tveganja. *Banka Slovenije*. Najdeno 20. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=505>

37. Janžek, T., & Progar Zupan, R. (2011). Razširitev matričnega poročanja monetarnih finančnih institucij. *Zbornik Statističnih dnevov vloge statistike pri upravljanju ekonomskih neravnovesij*. Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Radenci2011/Janzek-Razsiritev_matricnega_porocanja-prispevek.pdf
38. Jursinovič, D., Kos, J., & Mozetič, P. (2012). Likvidnostna, dolžniška in bančna kriza evrskega območja. *Bančni vestnik*, 61(5), 20-24.
39. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2000). *Uravnoteženi sistem kazalnikov: preoblikovanje strategije v dejanja*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
40. Kavčič, S. (2002). Računovodsko analiziranje (računovodsko proučevanje) z vidika uporabnikov. *Zbornik referatov 5. letne konference preizkušenih računovodij* (str. 157-173). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
41. Kobe, A. (1997a). Kaj izvemo iz bilanc bank? *Bančni vestnik*, 46(6), 11-16.
42. Kobe, A. (1997b). Kaj izvemo iz bilanc bank? *Bančni vestnik*, 46(7-8), 19-23.
43. Koch, T. W., & MacDonald, S. S. (2000). *Bank management* (4th ed.). Fort Worth: The Dryden Press.
44. Koletnik, F. (1997). *Analiziranje računovodskih izkazov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
45. Komisija Evropskih skupnosti. (2008, 26. november). *Evropski načrt za oživitev gospodarstva*. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.
46. Komisija Evropskih skupnosti. (2009, 27. maj). *Evropski finančni nadzor*. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.
47. Košak, T. (2009). Vpliv finančne krize na uspešnost poslovanaj bank. *Bančni vestnik*, 58(7-8), 10-12.
48. Kovač, M. (2003). Regulatorni nadzor v Baslu II. *Bančni vestnik*, 52(12), 24-30.
49. Kranjec, M. (2010). Changes in reporting, data collection and decision-support systems. *Fifth ECB Conference on Statistics on Central Bank statistics: What did the financial crisis change*. Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu http://www.ecb.int/events/conferences/html/stats_conf.en.html
50. Križaj, F. (1998). Novi pogledi na kazalnike uspešnosti. *Bančni vestnik*, 47(7-8), 27-28.
51. Krumberger, M. (2000). Nadzor bančnega poslovanja in obvladovanje tveganj v slovenskem bančništvu: izkušnje, problemi in priporočila. *Zbornik referatov 6. strokovnega posvetovanja o bančništvu* (str. 71-81). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
52. Majič, M. (1999). *Obvladovanje poslovnih tveganj*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
53. Matthews, K., & Thompson, J. (2008). *The economics of banking* (2nd ed.). Chichester: John Wiley & Sons.
54. Mishkin, F.S. (2001). *Financial policies and the prevention of financial crises in emerging market countries*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
55. Mohorič, S. (2002). Operativno tveganje v bankah. *Bančni vestnik*, 51(5), 32-34.

56. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
57. Mrak, M., & Rant, V. (2011). Vzroki svetovne finančne krize. *Bančni vestnik*, 60(6), 2-8.
58. Perme, M. (2011). Kapital in kapitalska ustreznost v skladu z Baslom III. *Bančni vestnik*, 60(7/8), 45-46.
59. Pirtovšek, M., & Kristl, M. (2002). Zdrava bančna praksa na področju trgovanja. *Zbornik referatov 8. strokovnega posvetovanja o bančništvu* (str. 61-74). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
60. Pollick, M. (2012). Vidiki reševanja bank in drugih finančnih institucij v EU. *Bančni vestnik*, 61(12), 16-23.
61. Prohaska, Z. (1999). *Finančni trgi*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
62. Pučko, D. (2004). *Analiza poslovanja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
63. Ribnikar, I. (1999). *Monetarna ekonomija I. Denar, finančne institucije in denarna politika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
64. Rompuy, H.V. (2012, 5. december). *Na poti k pravi ekonomski in monetarni uniji*. Bruselj: Evropski svet, 2012.
65. Rose, P.S. (1999). *Commercial bank management* (4th ed.). Boston: Irwin/McGraw-Hill.
66. Rotovnik, T. (2003). Javna razkritja v okviru tretjega stebra novega kapitalskega sporazuma in moralni hazard. *Bančni vestnik*, 52(6), 38-44.
67. Samuelson, P.A., & Nordhaus W.D. (2002). *Ekonomija* (16. izdaja). Ljubljana: GV Založba.
68. Saunders, A. (2000). *Financial Institutions Management: a modern perspective* (3rd ed.). Boston: McGraw-Hill Higher Education.
69. Saunders, A., & Cornett, M.M. (2006). *Financial institutions management: a risk management approach* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
70. Sklep o izračunu kapitala bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 85/2010, 97/2010, 100/2011, 100/2012.
71. Sklep o minimalnih zahtevah za zagotavljanje ustrezne likvidnostne pozicije bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 28/2007, 55/2007, 83/2007, 74/2011, 26/2012.
72. Sklep o nadzoru bank in hranilnic na konsolidirani podlagi. *Uradni list RS* št. 135/2006, 104/2007, 97/2010.
73. Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 28/2007, 102/2008, 3/2009, 29/2012, 12/2013.
74. Sklep o poročanju o kapitalu in kapitalskih zahtevah bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 104/2007, 85/2010, 105/2011.
75. Sklep o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 17/2012.
76. Sklep o razkritjih s strani bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 135/2006, 42/2009, 85/2010, 62/2011, 100/2011.
77. Sklep o sistemu jamstva za vloge. *Uradni list RS* št. 97/2010, 26/2012, 75/2012, 29/2013.

78. Sklep o upravljanju s tveganji in izvajanju procesa ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala za banke in hranilnice. *Uradni list RS* št. 135/2006, 28/2007, 104/2007, 85/2010, 62/2011, 3/2013.
79. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 85/2010, 34/2011.
80. Skubic, T. (2000). Ocenjevanje bank. *Zbornik referatov 6. strokovnega posvetovanja o bančništvu* (str. 139-152). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
81. Slapničar, S. (2008). *Analiza računovodskih izkazov s kazalci*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
82. Smithson, C. W. (1998). *Managing Financial Risk: a guide to derivative products, financial engineering, and value maximization* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
83. Sree Rama Murthy, Y. (2003). *A study on financial ratios of major commercial banks*. Sultanate of Oman: College of Banking & Financial Studies.
84. Stojan, J. (2009, 29. december). Pritiski na revizorje. *Večer.com*. Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009122905498130>
85. Strašek, S., & Špes N. (2009). *Poslovni ciklusi in finančne krize*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
86. Sušnik, S. (2001). Prihodnost baselskih kapitalskih standardov. *Bančni vestnik*, 50(4), 40-46.
87. Svet Evropske unije (2012, 13. december). *Stališče Sveta glede nadzora nad bankami*. Bruselj: Svet Evropske unije, 2012.
88. Štiblar, F. (2008a). *Svetovna kriza in Slovenci. Kako jo preživeti?* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
89. Štiblar, F. (2008b). Globalna kriza in Slovenija. Najdeno 18. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.pf.uni-lj.si/media/stiblar.kriza.in.slovenija.pdf>
90. Štiblar, F. (2010). *Bančništvo kot hrbtnica samostojne Slovenije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
91. Turk, I. (2000). *Pojmovnik računovodstva, financ in revizije* (1. izdaja). Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
92. Turk, I. (2006). *Uvod v poslovno ekonomiko*. Ljubljana: Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
93. Turk, I., Cvetković, M., Grubišić, C., Kolar, M., Koletnik, F., Papić, J., Perner, V., & Vitorović, B. (1995). *Notranje revidiranje poslovanja*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
94. Turk, I., Kavčič, S., Koželj, S., & Kokotec Novak, M. (1996). *Finančno računovodstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
95. Tyran, M. R. (1992). *Handbook Of Business And Financial Ratios*. New York: Woodhead-Faulkner.
96. Veselinovič, D. (2003). *Denar, bančništvo in vrednostni papirji*. Piran: Gea College.
97. Zakon o bančništvu. *Uradni list RS* št. 131/2006, 1/2008, 109/2008, 19/2009, 98/2009, 79/2010, 99/2010-UPB5 (52/2011 popr.), 9/2011-ZPlaSS-B, 35/2011, 59/2011, 85/2011, 48/2012, 105/2012.

98. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS* št. 42/2006, 60/2006 popr., 26/2007-ZSDU-B, 33/2007-ZSReg-B, 67/2007-ZTFI (100/2007 popr.), 10/2008, 68/2008, 23/2009 Odl.US: U-I-268/06-35, 42/2009, 65/2009-UPB3, 83/2009 Odl.US: U-I-165/08-10, Up-1772/08-14, Up-379/09-8, 33/2011, 91/2011, 100/2011 Skl.US: U-I-311/11-5, 32/2012, 57/2012, 44/2013 Odl.US: U-I-311/11-16.
99. Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije. (2008). *Mednarodni standardi računovodskega poročanja (MSRP) z mednarodnimi računovodskimi standardi (MRS)*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.